

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра психології

На правах рукопису

ПОНОМАРЕНКО ЛЕСЯ МИКОЛАЇВНА

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ І
ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІВ

Спеціальність: 053 «Психологія»
(код) (назва спеціальності)
Освітня програма Психологія
(назва)
Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:

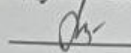
 Самойлов А.Е.
доктор психол. наук,
професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри психології

№ 7 від 26.12.2024

Завідувач кафедри психології

 Людмила ПРИСНЯКОВА
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Дніпро, 2025

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра психології
Освітній ступінь магістр
Спеціальність 053 «Психологія»
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології
 Людмила ПРИСНЯКОВА
« 24 » лютого 2025 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ПОНОМАРЕНКО ЛЕСЯ МИКОЛАЇВНА**

1. Тема роботи: «Взаємозв'язок мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності у студентів психологів»

2. Науковий керівник роботи: *Самойлов О.Є.*

Затверджені наказом вищого навчального закладу від «13» 2024 року № 84-02

3. Строк подання роботи на кафедру: 12.02.25р.

4. Мета кваліфікаційної роботи: полягає в тому, щоб з'ясувати взаємозв'язок мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності у студентів - психологів

5. Завдання кваліфікаційної роботи

1. Проаналізувати педагогічну та психологічну літературу для складання уявлення про проблему розуміння та взаємозв'язку мотивації і професійної ідентичності в психології;

2. Виявити особливості розвитку професійної ідентичності і мотиваційної спрямованості студентів- психологів;

3. Виявити взаємозв'язок мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності у студентів психологів.

4. Проаналізувати отримані результати і зробити висновки.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з\п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Вступ	Жовтень	виконано
2.	I Розділ	Листопад	виконано
3.	II Розділ	Грудень	виконано
4.	Робота в цілому	Лютий	виконано

Науковий керівник *Самойлов О.Е.*

Здобувач вищої освіти ПОНОМАРЕНКО Л.М.

Дата видачі завдання 13.02.2025р.

АНОТАЦІЯ

Актуальність роботи. Проблема взаємозв'язку професійної ідентичності і мотиваційної спрямованості студентів ВНЗУ актуальна на даний час, це пояснюється особливостями навчального процесу та підготовкою студентів до професійної діяльності, проблеми мотиваційної орієнтації студентської молоді, а також способів подальшої успішної самореалізації в професії в умовах насиченості ринку праці психологів.

В умовах реалізації процесу становлення фахівця в системі вищої освіти спостерігаються протиріччя між вимогами, що пред'являються до діяльності фахівця-психолога і рівнем готовності випускників психологічних спеціальностей до виконання своїх професійних обов'язків; між традиційною системою підготовки психолога.

Сучасне суспільство пред'являє випускникові ВНЗ, особливі вимоги, серед яких важливе місце займають високий професіоналізм, активність і творчість

Одним з чинників є міра адекватності мотиваційних установок вступу до ВУЗУ і отримуваної професії.

Мета роботи полягає в тому, щоб з'ясувати взаємозв'язок мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності у студентів - психологів.

Об'єкт дослідження: психологічні особливості студентів- психологів.

Предмет: взаємозв'язок мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності у студентів психологів.

Гіпотезою дослідження стало припущення, про те що існує взаємозв'язок між мотиваційною спрямованістю і професійною ідентичністю і має вплив на становлення студента, як професіонала.

Наукова новизна дослідження полягає в поглибленні уявлень про взаємозв'язок мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності студентів – психологів, а саме, використання таких сучасних методик, які

дозволяють виявити основні кореляційні зв'язки між зазначеними визначеннями.

Практичне значення. Оскільки вивчення ціннісного змісту мотивів вступу до ВУЗУ і подальшої їх динаміки, в ході навчання для ефективності управління формуванням правильного емоційно позитивного відношення до майбутньої трудової діяльності і здійснення диференційованого підходу в учбово-виховній роботі із студентами з різними типами мотивації.

Завдання дослідження;

1.Проаналізувати педагогічну та психологічну літературу для складання уявлення про проблему розуміння та взаємозв'язку мотивації і професійної ідентичності в психології;

2.Виявити особливості розвитку професійної ідентичності і мотиваційної спрямованості студентів- психологів;

3.Виявити взаємозв'язок мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності у студентів психологів.

4. Проаналізувати отримані результати і зробити висновки.

Дослідження проводилось в ДГУ, кількість досліджуваних встановила 80 студентів 3 та 4 курсу кафедри психології.

Методики дослідження: Методика вивчення мотивації навчання у ВНЗ Т.І. Ільїної; Методика вивчення статусів професійної ідентичності; Опитувальник професіональної ідентичності студентів - майбутніх психологів; Методика діагностики структури мотиваційної системи Е.Мільмана; Орієнтаційних стилі професійно-діяльнісна спілкування; Методика для діагностики учбової мотивації студентів (А. А. Реан і В.А.Якунін, модифікація Н.Ц.Бадмаєвої); Тест змістовних життєвих орієнтацій (СЖО)адаптація Д.А. Леонтьєва.

Структура роботи:дипломна робота складається зі вступу, розділів,діаграм(22), таблиць(35),висновків(3), списку використаних джерел(80), додатків(7).

ANNOTATION

Relevance of the work. The problem of the relationship between professional identity and motivational orientation of university students is relevant at present, this is explained by the peculiarities of the educational process and the preparation of students for professional activity, the problems of motivational orientation of student youth, as well as ways of further successful self-realization in the profession in the conditions of the saturated labor market of psychologists.

In the context of the implementation of the process of becoming a specialist in the system of higher education, there are contradictions between the requirements imposed on the activities of a specialist psychologist and the level of readiness of graduates of psychological specialties to perform their professional duties; between the traditional system of training a psychologist.

Modern society makes special demands on university graduates, among which high professionalism, activity and creativity occupy an important place.

One of the factors is the degree of adequacy of the motivational attitudes for admission to the higher educational institutions and the profession received.

Work purpose is to find out the relationship between motivational orientation and professional identity of psychology students.

Study object: psychological characteristics of psychology students.

Study subject: relationship between motivational orientation and professional identity of psychology students.

The hypothesis of the study was the assumption that there is a relationship between motivational orientation and professional identity and influences the development of a student as a professional.

The scientific novelty of the study consists in deepening the understanding of the relationship between the motivational orientation and professional identity of psychology students, namely, the use of such modern methods that make it possible to identify the main correlations between the specified definitions.

Practical significance. Since the study of the value content of the motives for admission a higher educational institution and their further dynamics, in the course of training for the effectiveness of managing the formation of the correct emotionally positive attitude to future work and the implementation of a differentiated approach in educational work with students with different types of motivation.

Study tasks:

1. Analyze pedagogical and psychological literature to form an idea of the problem of understanding and the relationship between motivation and professional identity in psychology;
2. Identify the features of the development of professional identity and motivational orientation of psychology students;
3. Identify the relationship between motivational orientation and professional identity in psychology students.
4. Analyze the obtained results and draw conclusions.
5. The study was conducted in Dnipro Humanitarian University, the number of subjects was 80 3rd and 4th year students of the Department of Psychology.

Research methods: Methodology for studying motivation in higher education institutions by T.I. Ilyina; Methodology for studying professional identity statuses; Questionnaire of professional identity of students - future psychologists; Methodology for diagnosing the structure of the motivational system by E. Milman; Orientation styles of professional and activity communication; Methodology for diagnosing students' educational motivation (A. A. Rean and V. A. Yakunin, modification by N. Ts. Badmaeva); Test of meaningful life orientations (SZHO) adaptation by D. A. Leontiev.

Structure of the work: the diploma consists of an introduction, chapters, diagrams (22), tables (35), conclusions (3), a list of sources used (80), and appendices (7).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ І ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТУДЕНТІВ- ПСИХОЛОГІВ.....	12
1.1. Сутнісна характеристика мотиваційної спрямованості студентів..	12
1.2. Особливості професійної ідентичності студентів- психологів	24
1.3. Особово-професійний розвиток психолога в період навчання у ВНЗ.....	40
Висновки до I розділу.....	47
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ І ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТУДЕНТІВ - ПСИХОЛОГІВ.....	52
2.1 Організація дослідження.....	52
2.2 Обґрунтування методик дослідження.....	55
2.3 Аналіз результатів емпіричного дослідження взаємозв'язку мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності у студентів.....	66
2.4 Кореляційний аналіз.....	124
Висновки до II. Розділу.....	126
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	129
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	

ВСТУП

Актуальність роботи. Проблема взаємозв'язку професійної ідентичності і мотиваційної спрямованості студентів ВУЗУ актуальна на даний час, це пояснюється особливостями навчального процесу та підготовкою студентів до професійної діяльності, проблеми мотиваційної орієнтації студентської молоді, а також способів подальшої успішної самореалізації в професії в умовах насиченості ринку праці психологів.

Проблема вивчення особливостей професійної ідентичності студентів-психологів розглянута у дисертаційних дослідженнях Т.В. Міщенко [69].

Особливості професійної ідентичності студентів психологічного факультету, як одного з показників їхнього професійного і психічного розвитку дослідив Буякас Т.М. [20].

В умовах реалізації процесу становлення фахівця в системі вищої освіти спостерігаються протиріччя між вимогами, що пред'являються до діяльності фахівця-психолога і рівнем готовності випускників психологічних спеціальностей до виконання своїх професійних обов'язків; між традиційною системою підготовки психолога.

Сучасне суспільство пред'являє випускникові ВНЗ, особливі вимоги, серед яких важливе місце займають високий професіоналізм, активність і творчість

Одним з чинників є міра адекватності мотиваційних установок вступу до ВУЗУ і отримуваної професії.

Дослідженням мотивації займалися такі видатні психологи, як Х. Хеккаузен, П.М. Якобсон, А.К. Маркова, Ю.Б. Орлов і інші.

Вирішенням найбільш спірного в психології мотивації питання про співвідношення мотиву і потреби займалися Манукян С.П., Шаров Ю.В., Божович М.І., А.Н. Леонтьєв. Багато дослідників проблеми мотивації людської діяльності сходяться в тому, що мотивація є складною системою, в яку включені певні ієрархічні структури (В.Г. Асеев М.І. Божович, А.

Маслоу, Б.І. Дадонов) і різні види мотивів(Б.Ф. Ломов, П.М. Якобсон, Обухівський К.).

Особливо широко вивчається мотивація окремих видів діяльності зокрема учбовій діяльності. Великий вклад у вивчення особливостей мотивації учбової діяльності внесли А.К. Маркова, А.Т. Матіс, Ю.Б. Орлов, М.В. Матюшкіна. Важливість позитивної мотивації для ефективності і успішності учбової діяльності була доведена дослідниками Г. Клаусом, В.А. Якуніна, Н.І. Мишкова.

Дослідження проблеми мотивації в професійному становленні студентів є найменш вивченим. Студентський вік вивчається в основному з точки зору особливостей пізнавальних процесів і особових особливостей студентів. (Донцов А.І., Белокрилова Г.М., Нікелічев М.В.).

Мета роботи полягає в тому, щоб зв'язувати взаємозв'язок мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності у студентів - психологів.

Об'єкт дослідження: психологічні особливості студентів- психологів.

Предмет: взаємозв'язок мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності у студентів психологів.

Гіпотезою дослідження стало припущення, про те що існує взаємозв'язок між мотиваційною спрямованістю і професійною ідентичністю і має вплив на становлення студента, як професіонала.

Наукова новизна дослідження полягає в поглибленні уявлень про взаємозв'язок мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності студентів – психологів, а саме, використання таких сучасних методик, які дозволяють виявити основні кореляційні зв'язки між зазначеними визначеннями.

Практичне значення. Оскільки вивчення ціннісного змісту мотивів вступу до ВУЗУ і подальшої їх динаміки, в ході навчання для ефективності управління формуванням правильного емоційно позитивного відношення до

майбутньої трудової діяльності і здійснення диференційованого підходу в учбово-виховній роботі із студентами з різними типами мотивації.

Завдання дослідження;

1. Проаналізувати педагогічну та психологічну літературу для складання уявлення про проблему розуміння та взаємозв'язку мотивації і професійної ідентичності в психології;

2. Виявити особливості розвитку професійної ідентичності і мотиваційної спрямованості студентів- психологів;

3. Виявити взаємозв'язок мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності у студентів психологів.

4. Проаналізувати отримані результати і зробити висновки.

Дослідження проводилось в ДГУ, кількість досліджуваних встановила 80 студентів 3, 4 курсу гкафедри психології.

Методи: теоретичні, емпіричні, математико – статистичні.

Методи математичної статистики: середнє значення, дисперсія, критерій Стюдента кореляційний аналіз Пірсона.

Методики дослідження: Методика вивчення мотивації навчання у ВНЗ Т.І. Ільїної; Методика вивчення статусів професійної ідентичності; Опитувальник професіональної ідентичності студентів - майбутніх психологів; Методика діагностики структури мотиваційної системи Е.Мільмана; Орієнтаційних стилі професійно-діяльнісна спілкування; Методика для діагностики учбової мотивації студентів (А. А. Реан і В.А.Якунін, модифікація Н.Ц.Бадмаєвої); Тест змістовних життєвих орієнтацій (СЖО)адаптація Д.А. Леонтьєва.

Структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, розділів, діаграм(22), таблиць(35), висновків(3), списку використаних джерел(80), додатків(7).

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ І ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТУДЕНТІВ - ПСИХОЛОГІВ

1.1 Сутнісна характеристика мотиваційної спрямованості студентів

Мотивація є однією з фундаментальних проблем, як у вітчизняній, так і в зарубіжній психології. Її значимість для розробки сучасної психології пов'язана з аналізом джерел активності людини, спонукальних сил його діяльності, поведінки. Відповідь на питання, що спонукає людину до діяльності, який мотив, «заради чого» він її здійснює, є основа її адекватної інтерпретації. «Коли люди спілкуються один з одним ... то, перш за все, виникає питання про мотиви, спонукань, які штовхнули їх на такий контакт з іншими людьми, а також про ті цілі, які з більшою чи меншою усвідомленістю вони ставили перед собою» [43].

Істотно підкреслити, що основним методологічним принципом, що визначає дослідження мотиваційної сфери у вітчизняній психології, є положення про єдність динамічної (енергетичної) і змістовно-смысловий сторін мотивації. Активна розробка цього принципу пов'язана з дослідженням таких проблем, як система відносин людини (В.Н.Мясищев), співвідношення змісту і значення інтеграція спонукань і їх смисловий контекст (С.Л.Рубінштейн), спрямованість особистості і динаміка поведінки (Л.І.Божовіч, В.Е.Чудновскій), орієнтування в діяльності (П.Я.Гальперін) і т.д.

Однією з проблем оптимізації навчально-пізнавальної діяльності студентів є вивчення питань, пов'язаних з мотивацією навчання. Це визначається тим, що в системі «навчальний - учень» студент є не тільки об'єктом управління цієї системи, але і суб'єктом діяльності, до аналізу навчальної діяльності якого у Вузі не можна підходити однобічно, звертаючи увагу лише на «технологію» навчального процесу, не беручи в розрахунок

мотивацію. Розглядаючи мотивацію навчальної діяльності, необхідно підкреслити, що поняття мотив тісно пов'язане з поняттям мета і потреба [59].

В особистості людини вони взаємодіють і отримали назву мотиваційна сфера. У літературі цей термін включає в себе всі види спонукань: потреби, інтереси, цілі, стимули, мотиви, схильності, установки.

Навчальна мотивація визначається як приватний вид мотивації, включений в певну діяльність, - в даному випадку діяльність навчання, учбову діяльність. Як і будь-який інший вид, навчальна мотивація визначається рядом специфічних для тієї діяльності, в яку вона включається, факторів. По - перше, вона визначається самою освітньою системою, освітнім закладом, по - друге, - організацією освітнього процесу; по - третє, - суб'єктними особливостями навчається; по - четверте, - суб'єктивними особливостями педагога і, перш за все, системи його відносин до учня, до справи; по - п'яте - специфікою навчального предмета. [61].

Стосовно учбової діяльності студентів в системі вузівської освіти під професійною мотивацією розуміється сукупність чинників і процесів, які, відбиваючись у свідомості, спонукають і направляють особу до вивчення майбутньої професійної діяльності. Професійна мотивація виступає як внутрішній рушійний чинник розвитку професіоналізму і особи, оскільки тільки на основі її високого рівня формування, можливий ефективний розвиток професійної освіченості та культури особистості. [59].

При цьому під мотивами професійної діяльності розуміється усвідомлення предметів актуальних потреб особистості (одержання вищої освіти, саморозвитку, самопізнання, професійного розвитку, підвищення соціального статусу і т.д.), що задовольняються за допомогою виконання навчальних завдань і спонукають його до вивчення майбутньої професійної діяльності [62] .

Формування позитивного ставлення до професії є важливим чинником підвищення навчальної успішності студентів. Але саме по собі позитивне відношення не може мати істотного значення, якщо воно не підкріплюється компетентним уявленням про професію (у тому числі і розумінням ролі окремих дисциплін) і погано пов'язано із способами оволодіння нею. [54].

В коло проблем, пов'язаних з вивченням відношення студентів до обраної професії, повинен бути включений цілий ряд питань. це:

- 1) задоволеність професією;
- 2) динаміка задоволеності від курсу до курсу;
- 3) фактори, що впливають на формування задоволеності: соціально-психологічні, психолого-педагогічні, диференціально-психологічні, у тому числі і статево;
- 4) проблеми професійної мотивації, або, іншими словами, система та ієрархія мотивів, що визначають позитивне або негативне ставлення до обраної професії.

Ці окремі моменти, як і ставлення до професії в цілому, впливають на ефективність навчальної діяльності студентів. Вони, зокрема, позначаються на загальному рівні професійної підготовки, і тому дана проблема входить до числа питань педагогічної і соціально-педагогічної психології. Але є і зворотна залежність: на відношення до професії, безумовно, впливають різні стратегії, технології, методи навчання; впливають на нього і соціальні групи. [61].

Становленню мотивації професійного вчення в студентському віці сприяє ряд особливостей студента : потреба в життєвому самовизначенні і обрещеності планів в майбутнє, осмислення з цих позицій сьогодення; становлення соціальних мотивів громадянського обов'язку, віддачі суспільству; тенденція до усвідомлення свого світогляду як сплаву соціальних і пізнавальних мотивів, орієнтації [63].

Зміна учбової мотивації пояснюється потребою в самоусвідомленні себе як цілісній особі, оцінці своїх можливостей у виборі професії, в

самоусвідомленні своєї життєвої позиції, необхідністю самообмеження як зворотної сторони самовизначення; становлення целеполагання - перехід від передбачуваних перспективних цілей до реальних, ухвалення рішень, що стосуються не лише себе, але і інших; інтересом до усіх форм самоосвіти; чітко вираженим виборчим характером мотивів і цілей під кутом зору вибору професії; стійкістю інтересів. [67]

Тому становлення мотивації є не просте зростання позитивного або посилювання негативного відношення до вчення, а ускладнення структури мотиваційної сфери, спонукань, що входять в неї, що стоїть за ним, поява нових, іноді суперечливіших стосунків між ними". Відповідно при аналізі позитивної мотивації учбової діяльності необхідно не лише визначити домінуючий спонукач, але і врахувати усю структуру мотиваційної сфери тих, що навчаються [62].

Розглядаючи цю сферу стосовно учбової діяльності, А.К. Маркова підкреслює ієрархічність її будови, куди входять: потреба, сенс, мотив, мета, емоції, відношення і інтерес .

Отже, мотивація вчення може вивчатися різними шляхами. У одному випадку вона розглядається як передумова і умова вчення, в іншому - як результат, новоутворення учбової діяльності [59].

Аналіз проблеми мотивації вчення показує, що кожна із сторін мотиваційної сфери вчення може мати ряд змістовних і динамічних характеристик.

До змістовних характеристик можуть бути віднесені ті, які пов'язані з внутрішніми особливостями учбової діяльності.

До динамічних - ті, які прямо не пов'язані з особливостями учбової діяльності і випробовують вплив психофізіологічних особливостей того, що навчається [61].

Мотивація навчання у ВНЗ носить подвійний характер: таким же для студента буде і сенс навчання. Суб'єкт здійснює два види діяльності.

Навчання виступає одночасно як самотійна діяльність, що має внутрішню, тобто пізнавальну мотивацію, і як дію, включену в соціальну діяльність. У системі учбових мотивів переплітаються зовнішні і внутрішні мотиви. До внутрішніх мотивам відносяться власний розвиток в процесі навчання; дії разом з іншими і для інших; пізнання нового, невідомого. Ще більше насичено зовнішніми мотивами навчання як вимушену поведінку; навчання заради лідерства і престижу; прагнення опинитися в центрі уваги. Ці мотиви можуть робити і помітний негативний вплив на характер і результати навчання[58;59].

Ефективність і результативність учбової діяльності студентів визначається складною системою мотивів, яка розвивається на основі раніше сформованих потреб, інтересів, здібностей.

Ефективність і результативність учбової діяльності студентів визначається складною системою мотивів, яка розвивається на основі раніше сформованих потреб, інтересів, здібностей. Багато хто зв'язує освіту з можливістю мати цікаву роботу і підвищувати свій інтелектуальний рівень[60].

Умовою і джерелом пізнавальної, наукової, громадської активності студентів, спонукальною причиною їх різноманітної діяльності у ВНЗ є складна структура мотивів, найбільш значимими з яких є соціальні мотиви : усвідомлення потреби вищої освіти, престижності вищої освіти, бажання стати повноцінним членом суспільства, борг і відповідальність; мотиви соціальної ідентифікації : визначне положення в групі, схвалення викладачів; мотиви досягнення : підготовка до професійної діяльності, високооплачувана робота; утилітарні мотиви: прагнення отримати стипендію, уникнути нарікань з боку батьків і викладачів[56].

А.К.Маркова виділяє пізнавальні і соціальні мотиви. Якщо у студентів в ході вчення переважає інтерес змісту учбового предмета, то можна говорити про наявність у них пізнавальних мотивів. Якщо у студентів в ході

вчення виражена спрямованість на іншу людину, то говорять про соціальні мотиви.

До пізнавальних мотивів відносяться такі, як власний розвиток в процесі вчення; дія разом з іншими і для інших; пізнання нового, невідомого.

До соціальних мотивів відносяться такі, як розуміння необхідності вчення для подальшого життя, процес вчення як можливість спілкування, похвала від значимих осіб. Вони є цілком природними і корисними в учбовому процесі, хоча їх вже не можна повністю віднести до внутрішніх форм учбової мотивації[60;63].

Особливості мотиваційної направленості студентів - психологів

Особливістю навчальної діяльності студентів-психологів є робота в колективі, високий рівень емоційного напруження, велика кількість стресових ситуацій. В наслідок цих та інших причин виникає синдром «емоційного вигорання», який проявляється як у фізичній так і в психологічній втомі, деперсоналізації особистості і, головне, втраті мотивації до навчання, що веде до низької успішності засвоєння знань. Вплив емоційного вигорання на мотивацію до навчання у студентів-психологів у наш час є одним з актуальних питань психології.

Цією проблемою займалися Аtkінсон Дж., Бойко В.В., Водоп'янова Н.Є., Зейгарнік Б.В., Ільїна Т.І., Левін К., Маслоу А., Мехрабіан А., Пайс А., Робертс Г.А., Рогінська Т.І., Узнадзе Д.М., Фреденберг Х.Дж. та інші.

Орієнтація на розвиток здатності самостійно вирішувати проблеми дає можливість здолати тенденцію нескінченного збільшення об'єму учбового матеріалу, що вивчається.

Сенс освіти - не накопичення "будівельного матеріалу" у вигляді знання фактів, понять, закономірностей, умінь, а формування здатності "будувати будинок" [59].

Для визначення місця учбової діяльності в житті студентів гуманітарних факультетів необхідно визначити спрямованість особи студента, сенс і цілі його життя.

Особа, як суб'єкт життя в кожній ситуації діє відповідно до необхідності реалізації сенсу життя, що вимагає від неї великої свідомості і відповідальності. СENS життя виражається у формі життєвих цілей, завдань і сенсів окремих ситуацій. А.Н.Леонтьев [61], зв'язуючи процес формування особи як суб'єкта життя з "вертикальним рухом свідомості", в результаті якої субординується сфера сенсів і на її вершину встановлюється головний життєвий мотив, - мета, який функціонує як спонукач індивідуального життєвого шляху, як сенс усього життя. Необхідними умовами його функціонування є усвідомленість усієї мотиваційної ієрархії і достатній рівень активності в реалізації життєвого мотиву-мети, розсовування тимчасових горизонтів життєдіяльності до далеких майбутніх перспектив [59;63].

Уявлення про майбутнє тісно пов'язані з віковими особливостями розвитку людини, а також з тими завданнями, які ставить перед ним суспільство, тобто внутрішніми чинниками(особливості пізнавальних процесів, новоутворення, провідна діяльність, базові потреби) і зовнішніми(соціальна ситуація розвитку, завдання віку, і так далі). Слід зазначити, що таке ділення є досить умовним, оскільки на думку Л.С. Виготського саме цілісний розвиток особистості спричиняє за собою розвиток різних компонентів, тобто розвиток є системою, в якій компоненти взаємозв'язані і взаємно залежні. [62]

На місце учбової діяльності в житті студентів впливають чинники, що визначають соціально-психологічний портрет студента.

Це чинники, які неабиякою мірою впливають на успішність навчання, можна розділити на дві категорії:

- 1.ті, з якими студент прийшов у ВНЗ, - їх тільки можна брати до уваги;
2. ті, які з'являються в процесі навчання, - ними можна управляти.

До першої категорії, у тому числі відносяться: рівень підготовки, система цінностей, відношення до навчання, інформованість про реалії ВНЗ, уявлення про професійне майбутнє.

Чинники першої категорії працюють переважно на етапі адаптації, коли першокурсники намагаються зрозуміти, "куди я потрапив" і "хто мене оточує".

Студент повинен дуже швидко зорієнтуватися і з нових позицій освоїти способи і методи учбової діяльності, зрозуміти систему норм і правил, існуючих на факультеті і в його учбовій групі, розробити свою систему цінностей по відношенню до навчання, майбутнього роботи, викладачам[59].

Поступовий вплив чинників першої групи слабшає, і вирішальну роль починають грати чинники другої групи. До них можна віднести:

- організацію учбового процесу;
- рівень викладання;
- тип взаємовідносин викладача і студента і тому подібне.

У ВНЗ приходять абсолютно різні люди з різними установами і різними "стартовими умовами". В цьому відношенні дуже цікавий аналіз студентської молоді у зв'язку з обраною ними професією. Уся сукупність сучасних студентів досить явно розділяється на три групи .

Першу складають студенти, орієнтовані на освіту як на професію. У цій групі найбільше число студентів, для яких інтерес до майбутньої роботи, бажання реалізувати себе в ній - найголовніше. Лише вони відмітили схильність продовжувати свою освіту в аспірантурі. Усі інші чинники для них менш значимі. [63].

Другу групу складають студенти, орієнтовані на бізнес. Вона складає близько 26% від загального числа опитаних. Відношення до освіти у них зовсім інше: для них освіта виступає інструментом(чи можливому стартовому ступеню) для того, щоб надалі спробувати створити власну справу, зайнятися торгівлею і тому подібне. Вони розуміють, що з часом і ця сфера зажадає освіти, але до своєї професії вони відносяться менш зацікавлено, чим перша група.

Існує три основні типи діяльності і поведінки студентів у сфері навчання і пізнання;

1. Перший тип особи відрізняється комплексним підходом до цілей і завдань навчання у ВНЗ. Інтереси студентів зосереджуються на галузі знань ширшою, ніж передбачено програмою, соціальна активність студентів проявляється в усьому різноманітті форм життя. Цей тип діяльності орієнтований на широку спеціалізацію, на різнобічну професійну підготовку;

2. Другий тип особи відрізняється чіткою орієнтацією на вузьку спеціалізацію. І тут пізнавальна діяльність студентів виходить за рамки учбової програми. Проте якщо першому типу поведінки властиво подолання рамок програми, так би мовити, вшир, то в даному випадку цей вихід здійснюється углиб.;

3. Третій тип пізнавальної діяльності студентів припускає засвоєння знань і придбання навичок лише у межах учбової програми [63].

По відношенню до учбової діяльності ряд дослідників виділяє п'ять груп:

1. До першої групи відносяться студенти, які прагнуть опанувати знання, методи самостійної роботи, придбати професійні уміння і навички, шукають способи раціоналізації учбової діяльності. Учбова діяльність для них - необхідний шлях до хорошого оволодіння обраною професією. Вони відмінно вчаться по усіх предметах учбового циклу. Інтереси цих студентів зачіпають широке коло знань, ширше, ніж передбачено програмою. Вони активні в усіх сферах учбової діяльності. Студенти цієї групи самі активно шукають аргументи, додаткові обґрунтування, порівнюють, зіставляють, знаходять істину, активно обмінюються думками з товаришами, перевіряють достовірність своїх знань; [63].

2. До другої групи відносяться студенти, які прагнуть придбати знання в усіх сферах учбової діяльності. Для цієї групи характерне захоплення багатьма видами діяльності, але їм швидко набридає глибоко вникати в суть тих або інших предметів і учбових дисциплін. Ось чому вони

нерідко обмежуються поверхневими знаннями. Основний принцип їх діяльності - краще всього помалу. Вони не витрачають багато зусиль на конкретні справи. Як правило, добре вчаться, але отримують іноді незадовільні оцінки по предметах, які їх не цікавлять;

3. До третьої групи відносяться студенти, які виявляють цікавість тільки до своєї професії. Придбання знань і уся їх діяльність обмежуються вузькопрофесійними рамками. Для цієї групи студентів характерне цілеспрямоване, виборче придбання знань, і тільки необхідних(на їх думку) для майбутньої професійної діяльності. Вони багато читають додаткової літератури, глибоко вивчають спеціальну літературу; [7].

4. До четвертої групи відносяться студенти, які непогано вчаться, але до учбової програми відносяться вибірково, виявляють цікавість тільки до тих предметів, які їм подобаються. Вони не систематично відвідують учбове зайняття, часто пропускають лекції, семінарське і практичне зайняття, не виявляють цікавості до яких-небудь видів учбової діяльності і дисциплін учбового плану, оскільки їх професійні інтереси ще не сформовані;

5. До п'ятої групи відносяться ледарі і ледарі. У внз вони прийшли за наполяганням батьків або "за компанію" з товаришем, або для того, щоб не йти працювати і не потрапити в армію. До навчання ставляться байдуже, постійно пропускають зайняття, мають "хвости", їм допомагають товариші, і частенько вони дотягують до диплому [59].

4 групи якостей, які повинні якнайповніше, на думку В. Т. Лисовського, характеризувати студента, а саме орієнтацію на:

- 1) навчання, науку, професію;
- 2) суспільно-політичну діяльність(активну життєву позицію);
- 3) культуру(високу духовність);
- 4) колектив(спілкування в колективі).

Розроблена В. Т. Лисовським типологія студентів виглядає таким чином:

1. "Гармонійний". Вибрав свою спеціальність усвідомлено. Вчиться дуже добре, активно бере участь в науковій і громадській роботі. Розвинений, культурний, товариський, глибоко і серйозно цікавиться літературою і мистецтвом, подіями громадського життя, займається спортом. Непримиренний до недоліків, чесний і порядний. Має авторитет в колективі як хороший і надійний товариш;

2. "Професіонал". Вибрав свою спеціальність усвідомлено. Вчиться, як правило, добре. У науково-дослідній роботі бере участь рідко, оскільки орієнтований на післявузовську практичну діяльність. Бере участь в громадській роботі, сумлінно виконуючи доручення. В міру можливості займається спортом, цікавиться літературою і мистецтвом, головне для нього - хороше навчання. Непримиренний до недоліків, чесний і порядний. Користується повагою в колективі;

3. "Академік". Вибрав свою спеціальність усвідомлено. Вчиться тільки на "відмінно". Орієнтований на навчання в аспірантурі. Тому багато часу віддає науково-дослідній роботі, іноді на шкоду іншому зайняттю;

4. "Громадський "діяч". Йому властива яскраво виражена схильність до громадської діяльності, яка частенько переважає над іншими інтересами і іноді негативно позначається на учбовій і науковій активності. Проте упевнений, що професію вибрав вірно. Цікавиться літературою і мистецтвом, заводи́ла у сфері дозвілля;

5. "Любитель мистецтв". Вчиться, як правило, добре, проте в науковій роботі бере участь рідко, оскільки його інтереси спрямовані в основному в сферу літератури і мистецтва. Йому властиві розвинений естетичний смак, широкий кругозір, глибоко художня ерудиція;

6. "Старанний". Вибрав спеціальність не зовсім усвідомлено, але вчиться сумлінно, додаючи максимум зусиль. І хоча не має розвинених здібностей, але заборгованостей, як правило, не має. . [64;65]

Нетовариський в колективі. Літературою і мистецтвом цікавиться слабо, оскільки багато часу займає навчання, але любить бувати в кіно, на

естрадных концертах і дискотеках. Фізкультурою займається у рамках програми ВНЗ;

7. "Середняк". Вчиться "як вийде", не докладаючи особливих зусиль. І навіть гордиться цим. Його принцип: "Отримаю диплом, і працюватиму не гірше за інших". Вибираючи професію, особливо не замислювався. Проте переконаний, що раз поступив, то внз треба закінчити. Намагається вчитися добре, хоча від навчання не отримує задоволення; [7].

8. "Розчарований". Людина, як правило, здатна, але обрана спеціальність виявилася для нього малопривабливою. Проте переконаний, що раз поступив, то внз треба закінчити. Намагається вчитися добре, хоча від навчання не випробовує задоволення. Прагне затвердити себе різного роду хобі, мистецтві, спорті; [59;63].

9. "Ледар". Учиться, як правило, слабо, за принципом "найменшої витрати сил". Але цілком задоволений собою. Про своє професійне визнання не замислюється серйозно. У науково-дослідній і громадській роботі участі не приймає. У колективі студентської групи до нього відносяться як до "баласту". Іноді намагається схитрувати, скористатися шпаргалкою, пристосуватися. Круг інтересів в основному у сфері дозвілля;

10. "Творчий". Йому властивий творчий підхід до будь-якої справи - будь то навчання або громадська робота, або сфера дозвілля. Зате те заняття, де потрібні усидливість, акуратність, виконавська дисципліна, його не захоплюють. Тому, як правило, вчиться нерівно, за принципом "мені це цікаво" або "мені це не цікаво". Займаючись науково-дослідною роботою, шукає оригінальне самостійне рішення проблем, не рахуючись з думкою визнаних авторитетів;

11. "Богемний". Як правило, успішно вчиться на так званих престижних факультетах, звисока відноситься до студентів, що навчаються масовим професіям. Прагне до лідерства в компанії собі подібних, до інших же студентів ставиться зневажливо. "Про все" начувся, хоча знання його вибіркові. У сфері мистецтва цікавиться головним чином "модними" течіями.

Завжди має "свою думку", відмінну від думки "маси". Завсідник кафе, модних диско-клубів [59].

У сучасних умовах діяльність вищих учбових закладів має бути спрямована на створення умов, сприяючих формуванню різнобічніше, соціально активній і професійно мобільній особі фахівця і що забезпечують високу якість його підготовки. Вирішення цієї проблеми охоплює усі складові елементи освітнього процесу у ВНЗ і багато в чому визначається успішністю управління на усіх етапах підготовки майбутнього професіонала [64].

Таким чином в залежності від рівня мотиваційної направленості, залежить рівень успішності студента в процесі учбової діяльності, типологія студентів і їх мотиваційну направленість, особливості взаємодії та встановленні професійних цілей, сприймання інформації, готовності до змін у русі своїх мотиваційних направленостей в залежності від ситуацій [67].

До змістовних характеристик можуть бути віднесені ті, які пов'язані з внутрішніми особливостями учбової діяльності.

До динамічних - ті, які прямо не пов'язані з особливостями учбової діяльності і випробовують вплив психофізіологічних особливостей того, що навчається.

1.2. Особливості професійної ідентичності студентів - психологів

Ідентичність є психічний компонент самосвідомості, що формується і існуючий у світі людини. Ідентичність визначається як відчуття суб'єктом відповідності власної особи, а само ідентичність містить в собі додатковий елемент творчого суб'єктивного осмислення ідентичності, що дозволяє зберегти унікальність і неповторність окремої особи [1].

У зв'язку з цим особливе значення придбаває переживання ідентичності і в професійній сфері людського життя. У теорії і практиці професійного розвитку все більше відчувається необхідність нового осмислення суті і сенсу праці конкретних професіоналів, специфіки

професійного самовизначення, на перший план все більше висуваються проблеми, пов'язані із становленням професійної ідентичності. [11]

Професійна ідентичність передбачає спеціальну цілеспрямовану, організовану суспільством підготовку і виконується за певну винагороду [15]. Під "спеціальною цілеспрямованою організованою суспільством підготовкою" розуміється у тому числі і навчання у вищих учбових закладах з метою отримання певної спеціальності. Процес навчання у ВНЗ супроводжується, на думку багатьох дослідників, становленням професійної ідентичності [16; 19]. Але учені не розділяють поняття "Професійна ідентичність фахівця" і "професійна ідентичність студента", розглядаючи їх як загальний психологічний феномен, але тільки у представників різних груп(люди, що вчаться і працюючи).

Професійна ідентичність - багатовимірний і інтеграційний психологічний феномен, що забезпечує людині цілісність, тотожність і визначеність, розвивається в ході професійного навчання в просторі процесів самовизначення, самоорганізації і персоналізації, а також обумовлюється розвитком рефлексії [19].

Свою роль в становленні професійної ідентичності грають суб'єктивні очікування і можливості соціальних перспектив, а також визнання суб'єкта оточенням в якості професіонала, що сприяє затвердженню професійної ідентичності. Істотне значення має професійна само презентація.

Ієрархія в рівнях профідентичності:

1. Усвідомлення дальньої і ближньої професійних цілей, прагнення зрозуміти свою справу, оволодіти ним у повному обсязі, освоїти всі трудові функції (професійний досвід ; визначення структури професійних відносин і пошук свого місця в них (професійне спілкування ; відповідність людини і професії встановлюється в модальності: "хочу"; характеристика самого суб'єкта діяльності - мріє; профідентичність - невиражена. [18].

2. Засвоєння основних знань, вимог професії до людини, усвідомленням своїх можливостей, уявлення про виконання даної діяльності,

здійснення діяльності за зразком (професійний досвід не дорівнює 0); встановлення професійних контактів, входження в професійне співтовариство (професійне спілкування не дорівнює 0); відповідність людини і професії встановлюється в модальності: "знаю", характеристика самого суб'єкта діяльності - обізнане; профідентичність, пасивна.

3. Практична реалізація обраних професійних цілей, самостійне і усвідомлене виконання діяльності, формування свого індивідуального стилю діяльності (професійний досвід = const); формування певного кола професійних контактів, інтенсифікація процесу професійного спілкування (професійних спілкування = const); відповідність людини і професії встановлюється в модальності : "можу"; характеристика самого суб'єкта діяльності - умілий; профідентичність активна. [18].

4. Вільне виконання професійної діяльності, підвищення рівня домагань - пошук складних професійних завдань, професійне вдосконалення, майстерності творчість (професійний досвід $\rightarrow \infty$); відчуття значущості професійних контактів, усвідомлення своєї професійне неповторності, Желен передавати свій досвід іншим, ділитися ним (професійних спілкування $\rightarrow \infty$); відповідність людини і професії встановлюється в модальності: "роблю"; характеристика самого суб'єкта діяльності - творчий; професійна ідентичність стійка.

. Профідентичність - це усвідомленням себе, що вибирає і реалізує спосіб взаємодії з навколишнім світом і набуття сенсу самоповаги через виконання цієї діяльності.

Власне формується ідентичність охоплює психологічне сьогодення (що включає в себе психологічне минуле в знятому вигляді) і психологічне майбутнє. Функція психологічного сьогодення - саморозвиток, що включає самопізнання (орієнтацію в ціннісно-смысловому змісті індивідуальної свідомості) і самореалізацію (втілення цих цінностей у певних видах діяльності) [23;26].

Пряжников Н. С. виділяє різні етапи розвитку самовизначення, що розуміється як ідентифікація себе з тим чи іншим способом освоєння та взаємодії з навколишнім світом:

- 1) самовизначення у своєму "рідному" організмі, вибір оптимальних способів рухів, освоєння найпростіших органічних функцій і т. п.;
- 2) самовизначення в найближчому (навколишньому дитини) предметному світі, вибір оптимальних способів дій з предметами і взаємодії з дорослими і однолітками;
- 3) самовизначення в найближчому соціальному оточенні, ідентифікація себе з різними рольовими позиціями;
- 4) самовизначення в способах отримання знань;
- 5) самовизначення в світі ідей, цінностей і смислів;
- 6) самовизначення як вибір і програвання в уяві варіантів майбутнього життя, а також початок освоєння певних життєвих стереотипів;
- 7) самовизначення в конкретних варіантах майбутньої професійної діяльності - власне професійне традиційно розуміється самовизначення;
- 8) самовизначення у випадках і способах освоєння і виконання даної професійної діяльності тощо [27;32;33].

За Е. Еріксоном, при становленні професійної ідентичності людина проходить ті ж етапи, що і при соціалізації - довіра, автономію, ініціативність, досягнення, ідентичність, інтимність, творчість, інтеграцію. Для становлення професійної ідентичності важливе значення має ритуалізація в професійній поведінці, заснована на угоді взаємодії щонайменше двох людей, які через певні інтервали часу відновлюють його в повторюваних обставин, наприклад: захист дипломів, дисертацій, виступ на конференціях. Воно має важливе значення для "Я" всіх учасників. В обрядах соціальна група спонукає присвяченого пройти через випробування, зробити дії заради такої людини, уподібнення з яким дозволяє знайти своє "Я"[38;46]..

Поняття "проф. ідентичність" доцільно описувати через такі категорії як професія, професійна придатність, професійна готовність, професійне самовизначення, образ професії і себе в ній, професійний план, кар'єра, професійна самосвідомість, професійна спільність, образ "Я". [52;55]

Крім того, суть проф. ідентичності визначається через мотиваційно-ціннісний компонент особи професіонала. [39;41].

Суть професійній ідентичності студентів, як результат цілеспрямованої активності суб'єкта у рамках учбово-професійної діяльності, що характеризує значущість для студента професії як засобу задоволення своїх потреб [56;58].

Професійна ідентичність студента - ця єдність уявлень про саме собі, емоційних переживань і усвідомленої активності, пов'язаних з придбанням професії, на основі якого з'являється почуття тотожності з самим собою як майбутнім фахівцем. Система уявлень про саме собі у рамках професійної ідентичності студента містить уявлення про себе як про майбутнього фахівця, (що належить до певної професійної групи), про свої професійні і учбово-професійні цілі, про своїх можливості по реалізації цих цілей [44].

Професійна ідентичність детермінована професійним спілкуванням і професійним досвідом, репрезентується за допомогою мовних засобів через образ "Я".

У професійному самовизначенні не останню роль відіграє образ професії. Тобто вже на перших етапах професійного самовизначення постає питання, який образ професії склався (або складається) у людини і як він змінюється на наступних етапах. Професійне самовизначення складається з ряду етапів, коли людина поступово визначає своє місце в системі конкретної професії [25].

Людина визначив своє місце, коли він представляє, де і ким він буде працювати, що від нього вимагається образу професії під час навчання в навчальних закладах.

Сукупність адекватних уявлень про світ професій - є важливою умовою планування трудового життя та її реалізації.

Знання про світ праці, про свою професію включають в себе знання не тільки про трудових процесах, предметах, знаряддях і умовах праці, а й про людей, що відносяться до професійних спільнотам. [28].

Становлення професіонала - це, зокрема, процес входження людини в професійну спільність, і в цьому сенсі є підстави говорити саме про прилучення до професії.

Система професійної і вищої освіти - є центральною ланкою в професійному самовизначенні молоді. [29].

Професійне самовизначення розглядається як тривалий процес, але більше внутрішнього, суб'єктивного плану, на відміну від вибору професії, який відноситься більшою мірою до поведінки людини. Професійно самовизначення - це пошук людиною "своєї" професії і "себе в професії", власної професійної ролі в ній, визначення для себе професійних позицій і перспектив, досягнення їх. Самоукіна Н. В. вказує на те, що є випадки збіги професійного самовизначення з вибором професії, в той же час не рідкісні ситуації в житті людей, коли зовні виражені акти поведінки не збігаються з протіканням внутрішнього процесу професійного самовизначення особистості.

Наприклад, здійснивши в поведінковому плані вибір певної професії і почавши працювати або вступивши до інституту, психологічно людина може перебувати на початковому етапі зародження інтересу до іншої професії, іноді далекій від обраної професійної галузі[32].

Буякас Т.М виділяє ряд факторів, що роблять найбільш сильний вплив на процес професійного самовизначення:

1. інтереси, на формування яких у свою чергу, впливають здібності, минулий досвід, уявлення про майбутню професію;
2. індивідуальні особливості (риса характеру, темперамент, властивості нервової системи);

3. рівень підготовки (культурний кругозір, світогляд, шкільна успішність);

4. стан здоров'я;

5. ряд соціальних факторів (місце проживання, професія і поради батьків, рекомендації вчителів, товаришів, засоби масової інформації) [20].

Професійне самовизначення - процес, який охоплює весь період професійної діяльності особистості: від виникнення професійних намірів до виходу з трудової діяльності.

Професійне самовизначення розуміється як усвідомлення особистістю.

- Своїх потреб, мотивів, інтересів ("хочу");

- Можливостей, схильностей, професійно значущих якостей і здібностей ("можу");

- Відносно стійких, закріпилися психофізіологічних і характерологічних якостей ("маю") і співвіднесення їх з тими вимогами, які пред'являються соціальною ситуацією людини, яка обирає професію[32;33].

Отже, в цьому розумінні професійне самовизначення є такий етап соціалізації, усередині якого людина набуває готовність до самостійної професійної діяльності на основі усвідомлення і співвіднесення "хочу - можу - маю - вимагають", тобто стає суб'єктом діяльності [53]..

Професійна суб'єктність студента-психолога - інтеграційна характеристика суб'єкта, включаючи професійну ідентичність, професіональну спрямованість, професійне мислення, професійні компетенції і професійно важливі якості, така, що проявляється його конструктивної активністю, спрямованою на оволодіння майбутньою професією до завершення навчання у ВНЗ, результуюча його суб'єктивну(можу) і об'єктивну(може) готовність до здійснення професійної діяльності і рішення професійних завдань [57].

Акмеологічна концепція становлення і розвитку професійної суб'єктності майбутніх психологів в освітньому просторі ВНЗ включає структуру(професійна ідентичність, професійна направленість, професійне

мислення, професійні компетенції, професійно важливі якості), детермінанти (змістовний, технологічний, діяльнісний, організаційно-управлінський, психолого-педагогічний і соціально-психологічний компоненти акмеологічного освітнього простору професійної підготовки), механізми, стадії і закономірності, що дозволяють забезпечити успішну професійну підготовку майбутніх психологів і їх працевлаштування за профілем отриманої освіти в умовах регіону [58].

Критерії професійної суб'єктності до завершення навчання у ВНЗ - об'єктивна і суб'єктивна готовність до реалізації професійно-психологічної діяльності і рішення завдань в ній; показники – задоволеність отриманою освітою і ідентифікація з професією і спеціалізацією; мотивація роботи по професії; виваженість гуманістичних цінностей в структурі ціннісно-сислової сфери; сформованість компетенції; виваженість суб'єктних якостей(відповідальність, самостійність, цілеспрямованість, рефлексивність, товарищескість, емоційна стійкість і так далі); наявність життєвих планів, пов'язаних з самореалізацією по професії в регіоні і активність в рішенні задачі працевлаштування, бачення подальшого розвитку себе в професії) - що дозволяють оцінити рівні розвитку професійної суб'єктності(високий, середній, низький) у психологів-випускників ВНЗ[47].

4. Становлення професійної суб'єктності являється динамічним процесом і включає 4 основних стадії: I - учбово-професійної суб'єктності, що адаптується, II - що функціонує учбово-професійною суб'єктності, III - учбово-професійній суб'єктності, що спеціалізується, і IV - позиційно-професійній суб'єктності.

5. Основні механізми процесу становлення і розвитку професійної суб'єктності майбутніх психологів : ідентифікація з учбово-професійним співтовариством на молодших курсах і професійним співтовариством - на старших; рефлексія(аналіз власної активності, станів, результатів діяльності, взаємовідносин, досвіду і досягнень); самопізнання - відкриття і вивчення різноманітних особливостей власної особи і індивідуальності, особової

поведінки, пояснення різних проявів взаємозв'язками в структурі досвіду, самосвідомості; інтеріоризація змісту психологічної освіти у рамках освітньої програми спеціальності, способів діяльності, взаємовідносин, професійних цінностей, орг. культури професійного співтовариства; екстеріоризація - застосування отриманих знань в квазіпрофесійній діяльності, взаємовідносинах з іншими людьми; ціле налаштування особово-професійного становлення і розвитку на кожній стадії; саморозвиток мотивована робота над собою по цілеспрямованому совершенствованню особових особливостей, якостей, формуванню соціального і професійного досвіду); самодетермінація і самореалізація на старших курсах, в умовах практики і самостійної професійної діяльності[58;67].

6. Типологія траєкторій професійного розвитку майбутніх психологів в освітньому просторі ВНЗ : 1) цілеспрямована , 2) різнобічно-активна; 3) учбово-орієнтована; 4) траєкторія поступового "знаходження себе" в професії; 5) різнобічно поверхнева; 6) траєкторія переважної самореалізації за межами професійної освіти; 7) дифузна.

7. Акмеологічна модель, становлення і розвитку професійної суб'єктності майбутніх психологів в освітньому просторі ВНЗ, включає блоки: цільовий, детермінаційний , суб'єктний, процесуальний, результативний, - дозволяє забезпечити результативну підготовку майбутніх психологів з урахуванням регіонального запиту[51].

Професійна ідентичність проявляється усвідомленням студентом своєї приналежності до учбово-професійного або професійному співтовариству.

Становлення професійної ідентичності починається до вступу до вузу - на етапі самовизначення особи і прийняття нею рішення про напрям підготовки і майбутньої професії. При входженні суб'єкта в нову соціальну спільність - студентську групу конкретного напрямку підготовки - професійна ідентичність посилюється, проявляється усвідомленням своєї приналежності до неї, свого членства в співтоваристві(Я - студент-психолог, Я - майбутній психолог) [58].

Занурення в "поле активності", включення в учбову діяльність активізує подальшу професійну ідентифікацію, що супроводжується привласненням норм, моделей поведінки, цінностей учбово-професійного і професійного співтовариства.

Професійна освіта сприяє поглибленню уявлень про професію, посилює ідентифікаційні процеси. Професійна ідентичність обумовлює прагнення до особово-професійного розвитку, саморозвитку, самоорганізації, проявляється до завершення навчання усвідомленням себе представником професії(Я - психолог), професійно - психологічного співтовариства, перейняттям на себе відповідальності за свою професійну діяльність, бажанням влаштуватися на роботу і реалізовувати себе відповідно до отриманої професії[58].

Професійна спрямованість - відбиває систему ціннісних орієнтацій, пріоритетів, інтересів, мотивів студента-психолога по оволодіння майбутньою професією, задає сенси професійної діяльності для людини, визначає її значущість в житті суб'єкта, активність в процесі професійної підготовки. Професійна спрямованість майбутнього психолога проявляється професійними інтересами, прагненнями(пізнати і понять себе, розуміти інших, допомагати собі, допомагати і бути корисним іншим, знання психології в особистих інтересах і так далі), ідеалами, цінностями і ціннісними орієнтаціями (усвідомлення цінності людини на всіх стадіях його життєдіяльності, визнання особи, повага права на розвиток сутнісних сил, здібностей, дарувань), усвідомленням соціальної значущості професії психолога і так далі, прагненням до досягнення професійної позиції і реалізації професійної місії(установки, очікування і готовність до професійного розвитку) і так далі. [58;65].

Професійна направленість проявляється усвідомленим прагненням до досягнення особових цілей, планів, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю. .

Професійне мислення - наступна структурна компонента професійної суб'єктності. Професійне мислення - вищий пізнавальний процес, відповідальний за пошук, виявлення, дозвіл проблемності, виявлення прихованих, зовні не заданих властивостей дійсності. Процес формування професійного мислення пов'язаний з засвоєнням і вибудовуванням понятійного апарату суб'єкта майбутньої професійної діяльності[64].

Освоєння загально професійних дисциплін - загальної психології, психології особи, соціальної психології, експериментальної психології, методологічних основ психології і так далі - формує науково-світоглядну базу, фундамент для вивчення студентами психологічних феноменів, їх осмислення і аналізу. Особливістю психологічної освіти - є те, що вивчення психологічних феноменів - властивостей, процесів, станів - опосередковане їх в контексті самопізнання, самоаналізу, співвідношення з власним внутрішнім світом, поведінкою, взаємовідносинами в соціумі. Звідси і розвиток професійного мислення майбутніх психологів відбувається по лінії - від дозволу професійних проблемних ситуацій в контексті само розуміння і самопізнання, до дозволу проблемних ситуацій, пов'язаних із застосуванням професійних знань до рішення ситуацій в учбово-професійній, науково-дослідній, практичній діяльності і так далі. [60].

Виявлення суб'єктивної проблемності в професійній ситуації трансформує її в професійну проблемну ситуацію, через яку пов'язано мислення і діяльність. Продуктом професійного мислення в даному випадку є зняття проблемності і вирішення проблемної ситуації, яке несе за собою деякий узагальнений спосіб дії або прийом, який може застосовуватися в подібних ситуаціях.

Професійні компетенції є найважливішим компонентом, формуючим професійну суб'єктність. Професійні компетенції інтегрують професійну ідентичність, професійну направленість, професійне мислення і проявляються здатністю застосовувати знання, уміння, успішно діяти на практиці при рішенні завдань професіональної діяльності. [48;49].

Наступний компонент професійної суб'єктності майбутніх психологів - професійно важливі якості особи(ПВК) - індивідуальні якості суб'єкта діяльності, освоєння професійної діяльності, що впливають на успішність, і її ефективність [47].

ПВК проявляються, розвиваються, удосконалюються в процесі професійної освіти завдяки включенню студентів-психологів в учбово-професійне співтовариство і освоєнню учбово-професійною, квазі професійної і інших форм діяльності в освітньому процесі. Особлива увага приділяється наступним професійно важливим якостям, що є атрибутивними для психолога як суб'єкта професійної діяльності : цілеспрямованості, товариськості(комунікативності), відповідальності саморегуляції, інтернальному локусу контролю[47;48].

Становлення професійної суб'єктності відбувається в процесі вибору професії, адаптації в учбово-професійному співтоваристві, самовизначення позиції в ній, інтеграції в нього, привласнення цінностей що розділяються його суб'єктами.

Розвиток професійної суб'єктності детермінований впливом особливостей освітнього простору ВНЗ, який нами характеризується тим що забезпечує можливості для професійного розвитку студентів-психологів.

Розвиток професійної суб'єктності відбувається в ході реалізації власної конструктивної активності студентів-психологів, визначається особливостями їх мотивації оволодіння професійної діяльністю і її здійснення і проявляється усвідомленням себе суб'єктами життєдіяльності , професійного співтовариства, професійного розвитку [31;32].

Суб'єктивна активність сприяє розвитку когнітивних здібностей, професійного самосвідомості і ідентичності, мотиваційно-ціннісної сфери, протиріч у свідомості і що реалізовується ними учбово-професійною і інших розвиваючих видах діяльності, і поступовому теоретичному і практичному освоєнню професійно-психологічної діяльності, прийняттю її, моделюванню і надбанню досвіду рішення професійних завдань на

практиці в роботі з проблемами і переживаннями людини, організованих груп і ін.

Основна діяльність студентів - учбово-професійна - забезпечує когнітивний розвиток майбутніх психологів і їх професійну самосвідомість, засвоєння професійних знань, формування компетенції і так далі. В той же час становлення професійної суб'єктності студентів-психологів не може бути обмежено тільки їх учбово-професійною діяльністю. Ефективність цього процесу забезпечується цілісним включенням майбутніх психологів в різні форми діяльності, що склалися в освітньому пространстві ВНЗ і сприяючі прояву і розвитку їх суб'єктною активності(квазі професійна, науково-дослідна, проектна, творча та ін.) [36].

Специфічні професійні цінності диференційовані як:

- Професійно – направлені пов'язані з усвідомленням ролі, призначення професії психолога в соціумі і тій відповідальності, котра покладається на її носіїв, що трансформують дійсність лідерів;
- інструментальні, такі, що визначають найважливіші механізми реалізації професійної діяльності і професійно-статусні, орієнтуючі майбутніх психологів на досягнення і підтвердження значимого становища в суспільстві, що змінюється . [22].

У професійному становленні і розвитку майбутніх психологів, представляють динамічний процес, виділяється довузівський, власне внз і післявузовський етапи, на кожного з яких наважуються специфічні для суб'єкта завдання. Визнаючи етап ВНЗ основним в професійному становленні, оскільки саме в цей період у студентів формуються професійне самосвідомості, професійна Я-концепція, професійні компетенції і ін., ми виділяємо в нім довузівський, власне в ВНЗ. Визнаючи етап основним в професійному становленні, оскільки саме в цей період у студентів формуються професійне самоусвідомлення , професійна Я- концепція, професійні компетенції і ін., ми виділяємо в нім послідовні стадії: учбово-професійній суб'єктності, що адаптується, функціонуючій учбово-

професійній суб'єктності, що спеціалізується учбово-професійній суб'єктності, стадію позиційної професійної суб'єктності[26].

Стадія учбово-професійної суб'єктності, що адаптується, характеризується подоланням протиріч в самосвідомості, діяльності студента-психолога, основними з яких є психологічні: протиріччя між прагненням першокурсників до оволодіння професією і необхідністю долати при цьому значні труднощі; збільшенням об'єм нової інформації у рамках освітньої програми ВНЗ і обмеженням часу на її засвоєння; між збільшеними вимогами вищої школи і не-сформованістю відповідних учбових умінь і самостійності; між потребою в позитивному соціальному статусі і невизначеністю між особових стосунків при входженні в нову соціальну спільність[26;58];

Стадія функціонуючої учбово-професійної суб'єктності. На даній стадії відбувається подальший розвиток учбово-професійною суб'єктності студентів-психологів, змістовне і діяльнісного наповнення образу "Я-професіонал" в їх самосвідомості, подальший когнітивний розвиток, підвищення рівня відповідальності і саморегуляції і так далі. Освітній простір забезпечує можливості для розвитку і прояву суб'єктності студентів в процесі освоєння учбово-професійної діяльності, залучення їх до основам практичної професійної діяльності в процесі учбово-ознайомлювальної, учбово-дослідницької і педагогічної практик, а також активного включення в науково-дослідну, проектну, творчу діяльність;

Стадія учбово-професійної суб'єктності засвоєння спеціалізації, що спеціалізується, у рамках психологічної професії - створює реальні можливості не лише для продовження розвитку професійної суб'єктності майбутнього психолога, але і для прояву професійного мислення, ПВК, спрямованості і ідентичності. Зміст цієї стадії орієнтує студентів на рішення професійних завдань в процесі виконання учбових завдань дисциплін спеціалізації, завдань по виробничій практиці, курсових робіт і так далі;

Остання, завершальна стадія - стадія позиційно-професійної суб'єктності - досягається студентами до завершення навчання у вищій школі. Успішне проходження виробничої практики, підсумкової державної атестації, отримання диплому про вищу освіту є показниками прояву професійної позиції психолога - випускника ВНЗ, дозволяє судити про сформовану професійну суб'єктність, яка проявляється готовністю до професійної діяльності і працевлаштуванням в організаціях різного профілю[58].

На кожній стадії відбуваються зміни в структурі суб'єктності майбутніх психологів. Назви стадій, використовувані в концепції, констатують динамічність процесу цих змін, поступове розгортання суб'єктності передусім всього в учбово-професійній діяльності і досягнення стану професійної суб'єктності до завершення вищої освіти - на стадії позиційно-професійної суб'єктності. [3;7].

Детермінанти становлення і розвитку професійної суб'єктності майбутніх психологів - сукупність чинників освітнього простору професійної підготовки студентів-психологів – обумовлюють зміни в структурі їх суб'єктності в процесі професійної освіти . До провідних зовнішніх детермінантів віднесені наступні детермінанти: змістовний компонент(освітня програма підготовки, програми учбових дисциплін і практики), технологічні(вживані в освітньому процесі технології : особово - орієнтовані, групові - тренінгові, дискусійні, ігрові, рефлексії), організаційно-управлінський(організаційна культура факультету, що включає стиль управління; норми, загально гуманістичні і специфічні професійні цінності, що транслуються і підтримувані в організаційній культурі факультету); психолого-педагогічний система психолого-педагогічного супроводу адаптації першокурсників, забезпечення навчального процесу, практики, моніторинг, моделі поведінки і взаємовідносин студентів і викладачів); соціально-психологічні(лідерство і СПК в студентських групах, статусно-

ролеві позиції студентів; моделі взаємовідношень в учбово-професійному співтоваристві факультету)[7;18].

Внутрішні детермінанти - індивідуально-психологічні особливості студентів-психологів(особливості їх мотиваційній, пізнавальній і поведінковій сфер; початковий рівень академічної підготовленості, особові якості студентів, особливості їх саморегуляції - активність, відповідальність, рефлексивність).

Професійна ідентичність передбачає спеціальну цілеспрямовану, організовану суспільством підготовку і виконується за певну винагороду .

Під "спеціальною цілеспрямованою організованою суспільством підготовкою" розуміється у тому числі і навчання у вищих учбових закладах з метою отримання певної спеціальності. [19].

Свою роль в становленні професійної ідентичності грають суб'єктивні очікування і можливості соціальних перспектив, а також визнання суб'єкта оточенням в якості професіонала, що сприяє затвердженню професійної ідентичності. Істотне значення має професійна само презентація.. [26].

Професійна суб'єктність студента-психолога - інтеграційна характеристика суб'єкта, включаючи професійну ідентичність, професійну спрямованість, професійне мислення, професійні компетенції і професійно важливі якості, така, що проявляється його конструктивної активністю, спрямованою на оволодіння майбутньою професією до завершення навчання у ВНЗ, результуюча його суб'єктивну(можу) і об'єктивну(може) готовність до здійснення професійної діяльності і рішення професійних завдань [31].

Професійна спрямованість майбутнього психолога проявляється професійними інтересами, прагненнями(пізнати і понять себе, розуміти інших, допомагати собі, допомагати і бути корисним іншим, знання психології в особистих інтересах і так далі), ідеалами, цінностями і ціннісними орієнтаціями (усвідомлення цінності людини на всіх стадіях його життєдіяльності, визнання особи, повага права на розвиток сутнісних сил,

здібностей, дарувань), усвідомленням соціальної значущості професії психолога і так далі, прагненням до досягнення професійної позиції і реалізації професійної місії(установки, очікування і готовність до професійного розвитку) і так далі[47].

1.3 Особово-професійний розвиток психолога в період навчання у ВНЗ

Розширення психологічної практики змінює ситуацію підготовки психологів до надання практичної допомоги людям.

У зв'язку з розширенням спектру психологічних послуг необхідна об'ємна розробка нового напрямку досліджень, в рамках якого об'єктом вивчення буде сам професійний психолог як продукт вищої психологічної освіти.

Донцов А.І, пише: «... почавши з" примеривания "себе до ролі психолога в соціумі,« примеривания »своїх мотивів, смислів, здібностей, занурившись потім в потік професійної проблематики і технології, спеціаліст застосовує вже по відношенню до себе самого ті чи інші концепції, техніки та в ході цієї, професійно і одночасно особистісної, роботи знову, вже з висот свого екзистенціального "Я", повертається в "Я-функціональне", досягаючи бажаної професійної і тим самим одночасно і особистісної ідентичності.

Таким чином, повноцінне професійне знання, представлене у всій повноті своєї «орієнтовною основи», дозволяє психологам-практикам призвести адекватне парадигмальне і особистісне самовизначення в великому просторі сучасної практичної психології. [47].

Повнота орієнтовної основи припускає, що людина повинна формувати своє ставлення до того, у що на кожному етапі свого життя він включається, входить, до чого долучається. При цьому він повинен вирішувати, наскільки він адекватний в даному, а не в іншому місці, наскільки його здібності, знання, нарешті, особистість відповідають тим соціальним вимогам, умовам, структурам, в які він потрапляє. Іншими словами, людина співвідносить себе

з безліччю соціальних умов, форм і структур життя (насамперед, професійних), її явних і прихованих принципів і механізмів, визначаючи свою траєкторію руху в них. [58].

Теоретична підготовка фахівця

У зв'язку з цим доречно обговорення наступної проблематики:

1. Аналіз реальної практики використання фахівців даного профілю переконує, що теоретична підготовленість психолога виступає парціальним елементом цілей освіти. Психологічна практика формує особливий запит на психологічні теорії. Парадигмальне різноманіття в теоретичній підготовці та пошук його відповідності індивідуальних характеристик особистості, тобто формування професійного стилю, буває болісним, довгим.

Запит практики - здійснення корисних дій, спрямованих на людину як предмет соціального обслуговування. Проявом такого соціального обслуговування є консультативна ситуація. Отже, затребуваними виявляються і теоретичні, і «технологічні» знання. [56].

Інструментальна і технологічна підготовка

2. Загальновизнано, що в моделі фахівця повинні бути представлені практичні навички. Однак думки дослідників про включення навичок у формальну систему значно розходяться. Змістовна труднощі в тому, що прогнозування вимог до специфічним навичкам психолога-професіонала з будь-яким ступенем точності в мінливих економічних умовах важко здійснення. Вихід зазвичай бачиться в широкій базовій підготовці, яка може бути використана в різних варіантах трудових ситуацій. У практиці надання психологічної допомоги це відображає еkleктичний підхід у підготовці фахівців [54].

Психологічні смисли освіти

3. Сфера освіти не зводиться до отримання теоретичних знань і формуванню практичних навичок, в стінах вищої школи йде становлення екзистенціального та функціонального образу Я особистості.

Критерієм підготовки фахівця до надання психологічної допомоги може виступити професійна ідентичність, що реалізується через парадигмальне, інструментальне та ситуативне самовизначення, володіння техніками практичної психології, оволодінням ментальними, інструментальними і мовними стратегіями. [67].

Засоби реалізації даних цілей пов'язані з «Я»-концепцією. Реальністю психотерапевтичного процесу є наявність позитивної саморепрезентації у психолога, яка не піддається контролю. Безумовно, пише Р. Мей15, зрозуміти себе до кінця неможливо - надто виверткий наше «Я», щоб дозволити витягти себе з свого затишного лігва. Без сторонньої допомоги тут не обійтися. Сенс психолого-педагогічної діяльності в тому, щоб вивести «Я»-концепцію під контроль і зробити її змістовним ядром всієї роботи. [69].

Цільові складові особистісної підготовки практичного психолога можуть бути позначені так: розуміти себе - в практичних умовах - це робота з образом Я; приймати себе - це робота з життєвим і професійним стилем; керувати собою - це робота із самоорганізації.

Супервізорство - у вузівську підготовку

Реальністю процесу консультування та психотерапії є психологічні захисту, перенесення і контрперенос, маніпуляції, внутрішні переживання консультанта і клієнта. Без хорошої школи, без досвідченого наставництва самостійне практичне консультування може стати небезпечним як для клієнта, так і для психолога. Однак труднощі, з якими стикаються викладачі в процесі навчання практичної психології, консультування, обговорюються порівняно рідко. [65].

Оцінювання по результату і процесу

5. Пошук об'єктивувати критеріїв орієнтує не тільки на оцінку результату освітнього процесу, а й на оцінку самого процесу. У застосуванні до утворення це означає, що до того часу, коли навчальний курс прочитаний і завершений екзаменаційної оцінкою, вже занадто пізно що-небудь робити. Отримання неякісної освіти і подальша його переробка, або спроба

«вилучення» - це марна трата часу, матеріалів, енергії та зусиль людей. Вдосконалення самого освітнього процесу та контроль над ним означає попередження помилок викладання, скорочує і ліквідує втрати навчання і вдосконалює саму підготовку фахівців.

Постановка цілей у навчанні є продуктивною, якщо ці цілі є загальними для педагога і учня. Захоплення вимірjuвальними процедурами «по результату» в спробах поліпшити функціонування вузівської системи, що складається з людей, освітніх процедур і механізмів міжособистісної взаємодії, не є достатньо ефективною.

До неусвідомлюваним побудниками діяльності Асмолов А.Г. відносить неусвідомлювані мотиви і смислові установки - спонукання і нереалізовані схильності до дій, детермінує тим бажаним майбутнім, заради якого здійснюється діяльність і в світлі якого різні вчинки і події набувають особистісний смисл¹⁶. Зміна смислових установок завжди опосередковано зміною самої діяльності суб'єкта. У зв'язку зі сказаним виявляється неефективність навчання, що обмежується односторонніми діями. Потрібні практична діяльність і активні методи навчання, з психологічної рефлексією і вербалізацією функціонального образу Я. [47;58].

Професійні знання та поведінку приходять, коли початкові експерименти при невеликій кількості знань поступаються місцем вмілому застосуванню загальноприйнятого обсягу знань відповідно з єдиними прийнятими стандартами.

Потреба у внутрішньому діалозі

В) формування професійного психолога можливо при розвитку «внутрішнього діалогу» особистості.

Мистецтво впливу на розвивається свідомість молодшої людини полягає зовсім не в тому, щоб безпосередньо вплинути на його поведінку, а в тому, щоб зрозуміти саме суть внутрішнього діалогу «ось цього» людини, вбудуватися в цей діалог і, приймаючи в ньому участь, надати дійсно корисне вплив на психічну регуляцію поведінки і діяльності.

Загальновідомо думку про те, що професія змінює людину: його внутрішній світ, його бачення навколишнього світу і інших людей. У професійній дійсності об'єктивні структури обумовлюють суб'єктивні уявлення і способи дії, проте для того щоб ці уявлення і способи дії реалізовувалися, вони повинні бути активно засвоєні людьми. [65].

Становлення творчої особистості - висококваліфікованого фахівця можна вважати закінченим, якщо вона в плані «самозбирання» знайшла профідентичність: 1) здійснено парадигмальне, інструментальне та ситуативне самовизначення (придбаний досвід), 2) відбулася інтеграція в професійне співтовариство (налагоджене спілкування), 3) сформовано і осознаваемо уявлення про себе як психолога.

Інша форма організації учбового процесу, великої об'єм інформації, відстрочений контроль знань вимагають від студента навичок самостійної роботи, планування учбової діяльності, а відсутність по ряду дисциплін підручників і робота з першоджерелами обумовлюють необхідність усвідомлення студентами множинності підходів до питання, що вивчається, виробітку власної точки зору. Система ВНЗ навчання, як вважає Г.Ю. Любимова, істотно відрізняється від шкільної системи освіти, припускає особово-зацікавлене, активне відношення студента до матеріалу, що вивчається, і із самого початку орієнтоване на професійну самоосвіту і компетентність [47;58].

Г.Ю. Любимова відмічає, що з цими проблемами стикається практично кожен студент, проте, спосіб вирішення цих проблем може або сприяти особовому і професійному розвитку студентів, або здатний привести до глибоких особових криз [58]. Для студентів 1 курсу характерна криза очікувань. Студентів 3 курси відрізняє криза самовизначення, відповідно до якого студенти намагаються відповісти на питання про те, що вони можуть як професіонали, які професійні навички і уміння мають. Для студентів 4-5 курсу характерна криза працевлаштування, оскільки для студентів значимими стають питання пошуку роботи і планування кар'єри. [65].

Після закінчення університету для студентів також характерен період кризи професійної адаптації, що припускає працевлаштування за фахом, або відмову від спеціальності і перекваліфікацію [58].

Розглядаючи проблеми професійного розвитку студентів в період навчання у ВНЗ, Г.Ю. Любимова вважає, що "ефективність самостійного дозволу нормативних студентських проблем і успішність формування професійної складової Я- концепції майбутніх фахівців детермінується сукупністю об'єктивних і суб'єктивних чинників" [58;65].

До об'єктивних чинників професіоналізації належать наукові і дидактико-методичні традиції учбового закладу, наявність в учбовій програмі курсів, що формують у студентів цілісне уявлення про концепцію підготовки фахівця в цьому учбовому закладі, приналежність наукових керівників студентів до певних наукових шкіл. До суб'єктивних чинників професіоналізації психолога, Г. Ю. Любимова відносить внутрішню роботу студентів відносно формування образу Я, Я- концепції, що включає образ майбутньої професійної діяльності, подальше уточнення життєвих цілей, усвідомлення пріоритетів ціннісно-смислової сфери [58].

Розглядаючи передумови успіху в праці психолога і спираючись на підхід А.К. Маркової, О.Н. Батьківщина і П.Н. Прудков вважають, що успішність професійної діяльності психолога можна оцінити на основі зовнішніх, об'єктивних і внутрішніх, суб'єктивних чинників. До зовнішніх критеріїв відносяться оцінки керівництва, колег, клієнтів, споживачів, інших зацікавлених осіб. До внутрішніх, суб'єктивних чинників - самооцінку професіонала. Вивчаючи передумови успішної діяльності у студентів-психологів, що в якості внутрішніх - суб'єктивних чинників діяльності психолога, можна розглядати: особові особливості психолога (мотиви професійної діяльності, задоволеність професією, відповідність професії прагненням, потребам особи, уявлення про успіх в праці, готовність працювати за фахом після закінчення університету). [58].

До зовнішніх - об'єктивним характеристикам професії психолога відносяться : діяльнісного компоненти(оцінка якості, отриманої освіти, уявлення про майбутні проблеми в роботі); організаційні компоненти(суб'єктивні витрати на здобуття освіти, проблеми і кризи під час навчання) [65]. Виділяючи поняття "Рівня професіоналізації" О.Н. Батьківщина і П.Н. Прудков вважають, що зміст даного поняття визначається головним чином задоволеністю професією, досвідом професійної діяльності, отриманим в період навчання, наявністю конкретних планів відносно майбутньої діяльності, усвідомлення можливих проблем в роботі [65].

Т.М. Буякас відмічає, що серед мотивів вступу на факультет психології першокурсники найчастіше називають такі мотиви, як: бажання розібратися в самому собі, вирішити власні проблеми; прагнення до самореалізації, самоактуалізації, бажання отримати хорошу і престижну освіту, професію, що має попит в суспільстві. Наявність цих мотивів вибору професії психолога можна пояснити відсутністю у студентів ясного образу себе і уявлень про своє професійне призначення [20].

Основними мотивами вибору студентів-психологів є: бажання допомагати людям, потреба розібратися в собі, більше дізнатися про нетрадиційну галузь знань, придбати престижну професію. Аналізуючи ці мотиви вибору професії у студентів-психологів, Г.Ю. Любимова відмічає, що ці потреби визначаються специфікою підліткового віку і пов'язані з прагненням студентів "отримати психологічну консультацію для себе" [58].

Додаткову роль тут також грає неясне уявлення студентів про характер і зміст діяльності психолога, а також міфологізоване уявлення про психологію і психологів, існуюче в суспільстві [47].

Висновки до I розділу

Проведений аналіз наявної літератури по даній проблематиці виявив недостатню розробленість теоретичних моделей професійної спрямованості особи з позицій суб'єктно – діяльнісного і системного підходів.

Особливістю навчальної діяльності студентів-психологів - є робота в колективі, високий рівень емоційного напруження, велика кількість стресових ситуацій. В наслідок цих та інших причин виникає синдром «емоційного вигорання», який проявляється як у фізичній так і в психологічній втомі, деперсоналізації особистості і, головне, втраті мотивації до навчання, що веде до низької успішності засвоєння знань. Вплив емоційного вигорання на мотивацію до навчання у студентів-психологів у наш час є одним з актуальних питань психології.

Цією проблемою займалися Аткинсон Дж., Бойко В.В., Водоп'янова Н.Є., Зейгарнік Б.В., Ільїна Т.І., Левін К., Маслоу А., Мехрабіан А., Пайс А., Робертс Г.А., Рогінська Т.І., Узнадзе.

Орієнтація на розвиток здатності самостійно вирішувати проблеми дає можливість здолати тенденцію нескінченного збільшення об'єму учбового матеріалу, що вивчається.

Для визначення місця учбової діяльності в житті студентів гуманітарних факультетів необхідно визначити спрямованість особи студента, сенс і цілі його життя.

Перехід до професійного навчання стає етапом оформлення професійної спрямованості як особового новоутворення.

Психологічні основи професійної спрямованості особи представлені таким чином: професійна спрямованість - це інтерес до професії, схильність займатися нею(Н.В. Кузьміна); професійна спрямованість є інтегральною характеристикою мотивації професійної діяльності, визначуваною також усіма спонуканнями в мотиваційній сфері і в особливій мірі що виражається в інтересах, стосунках, цілеспрямованих зусиллях, тип спрямованості особи "домінуюча мотивація, що визначає обирає людиною життєві цілі, ціннісні

орієнтації і способи самоствердження" професійна спрямованість - це система стійких властивостей людини як справжнього або майбутнього суб'єкта праці, що визначають його психологічний склад, забезпечують його активність по конструюванню власної(потенційною або актуальною) професійної діяльності, промовець рушійною силою професійного самовизначення.

Становлення професійної спрямованості в цей період пов'язане з тим, що створюються умови для засвоєння специфічного професійного змісту діяльності; продуктивного спілкування з професіоналами; здійснення реальних дій в професійному просторі; єдність репродукції і творчості, екстеріоризації, інтеріоризації

Таким чином в залежності від рівня мотиваційної направленості, залежить рівень успішності студента в процесі учбової діяльності, також Лисовська розробила типологію студентів і їх мотиваційну направленість, особливості взаємодії та встановленні професійних цілей, сприймання інформації, готовності до змін у русі своїх мотиваційних направленостей в залежності від ситуацій.

Виходить, що мотиваційна направленість може змінюватися в процесі навчання під впливом різноманітних факторів та сприяти розвитку професійної направленості та визначеності у подальшій учбової діяльності.

У студентів- психологів більш розвинута схильність до формування здатності аналізувати, встановлювати логічні зв'язки, самостійно врегульовувати мотиваційні направленості усвідомлюючи потребу в досягненні мети.

Структурно-функціональна модель професійної спрямованості особи студентів-психологів має якісні особливості: системотворче ядро робить максимальний вплив на рівень її розвитку і включає професійне і громадське життя, творчий саморозвиток, досягнення соціального статусу, індивідуальність, що забезпечують високий рівень розвитку об'єкту професіоналізації(спеціальності, що вивчається).

Результатом професійної спрямованості можуть бути: проміжний результат - готовність до професійного вибору(Н.Д. Левітов), усвідомлення простору професійного вибору і формування відношення до нього(В.А. Якунін, А.К. Маркова); підсумковий результат - знаходження сенсів діяльності(Е.А. Клімов), ціннісна орієнтація на вибір професії, розвиток якостей, необхідних для успішної праці по обраній професії, сукупність потреб, установок, інтересів, цілей, схильностей, ідеалів і переконань, які визначають вибір життєвого шляху(А.П. Сейтешев).

Професійна ідентичність передбачає спеціальну цілеспрямовану, організовану суспільством підготовку і виконується за певну винагороду . Під "спеціальною цілеспрямованою організованою суспільством підготовкою" розуміється у тому числі і навчання у вищих учбових закладах з метою отримання певної спеціальності. Процес навчання у ВНЗ супроводжується, на думку багатьох дослідників, становленням професійної ідентичності.

Свою роль в становленні професійної ідентичності грають суб'єктивні очікування і можливості соціальних перспектив, а також визнання суб'єкта оточенням в якості професіонала, що сприяє затвердженню професійної ідентичності. Істотне значення має професійна само презентація.

Професійна ідентичність студента - ця єдність уявлень про саме собі, емоційних переживань і усвідомленої активності, пов'язаних з придбанням професії, на основі якого з'являється почуття тотожності з самим собою як майбутнім фахівцем. Система уявлень про саме собі у рамках професійної ідентичності студента містить уявлення про себе як про майбутнього фахівця, (що належить до певної професійної групи), про свої професійні і учбово-професійні цілі, про своїх можливості по реалізації цих цілей.

Професійна суб'єктність студента-психолога - інтеграційна характеристика суб'єкта, включаючи професійну ідентичність, професіональну спрямованість, професійне мислення, професійні компетенції і професійно важливі якості, така, що проявляється його

конструктивної активністю, спрямованою на оволодіння майбутньою професією до завершення навчання у ВНЗ, результуюча його суб'єктивну(можу) і об'єктивну(може) готовність до здійснення професійної діяльності і рішення професійних завдань .

Професійна спрямованість майбутнього психолога проявляється професійними інтересами, прагненнями(пізнати і понять себе, розуміти інших, допомагати собі, допомагати і бути корисним іншим, знання психології в особистих інтересах і так далі), ідеалами, цінностями і ціннісними орієнтаціями (усвідомлення цінності людини на всіх стадіях його життєдіяльності, визнання особи, повага права на розвиток сутнісних сил, здібностей, дарувань), усвідомленням соціальної значущості професії психолога і так далі, прагненням до досягнення професійної позиції і реалізації професійної місії(установки, очікування і готовність до професійного розвитку) і так далі.

Система уявлень про саме собі у рамках професійної ідентичності студента містить уявлення про себе як про майбутнього фахівця, (що належить до певної професійної групи), про свої професійні і учбово-професійні цілі, про своїх можливості по реалізації цих цілей.

Становлення професійної суб'єктності являється динамічним процесом і включає 4 основних стадії: I - учбово-професійної суб'єктності, що адаптується, II - що функціонує учбово-професійною суб'єктності , III - учбово-професійній суб'єктності, що спеціалізується, і IV - позиційно-професійній суб'єктності.

Основні механізми процесу становлення і розвитку професійної суб'єктності майбутніх психологів : ідентифікація з учбово-професійним співтовариством на молодших курсах і професійним співтовариством - на старших; рефлексія(аналіз власної активності, станів, результатів діяльності, взаємовідносин, досвіду і досягнень); самопізнання - відкриття і вивчення різноманітних особливостей власної особи і індивідуальності, особової поведінки, пояснення різних проявів взаємозв'язками в структурі досвіду,

самосвідомості; інтеріоризація змісту психологічної освіти у рамках освітньої програми спеціальності, способів діяльності, взаємовідносин, професійних цінностей, орг. культури професійного співтовариства; екстеріоризація - застосування отриманих знань в квазі професійній діяльності, взаємовідносинах з іншими людьми; ціле налаштування особово-професійного становлення і розвитку на кожній стадії; саморозвиток мотивована робота над собою по цілеспрямованому вдосконаленню особливостей, якостей, формуванню соціального і професійного навчального досвіду); само детермінація і самореалізація на старших курсах в процесі, в умовах практики і самостійної професійної діяльності.

Ефективність самостійного дозволу нормативних студентських проблем і успішність формування професійної складової Я- концепції майбутніх фахівців детермінується сукупністю об'єктивних і суб'єктивних чинників".

До об'єктивних чинників професіоналізації автор відносить: наукові і дидактико-методичні традиції учбового закладу, наявність в учбовій програмі курсів, що формують у студентів цілісне уявлення про концепцію підготовки фахівця в цьому учбовому закладі, приналежність наукових керівників студентів до певних наукових шкіл. До суб'єктивних чинників професіоналізації психолога, відноситься внутрішня робота студентів відносно формування образу Я, Я- концепції майбутніх фахівців детермінується сукупністю об'єктивних і суб'єктивних чинників" .що включає образ майбутньої професійної діяльності, подальше уточнення життєвих цілей, усвідомлення пріоритетів ціннісно-сміслової сфери.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ І ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТУДЕНТІВ - ПСИХОЛОГІВ

2.1. Організація дослідження

На основі теоретичного аналізу положень про особливості розвитку і взаємозв'язку мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності студентів була поставлена мета емпіричного дослідження – виявити психологічні особливості розвитку та взаємозв'язку мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності студентів - майбутніх психологів.

Об'єкт дослідження: психологічні особливості студентів- психологів.

Предмет: взаємозв'язок мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності у студентів психологів.

Гіпотеза дослідження – припущення про те, що існує взаємозв'язок між мотиваційною спрямованістю і професійною ідентичністю студентів – психологів.

Для здійснення мети дослідження та перевірки висунутої гіпотези були поставлені такі завдання:

1. Підібрати та обґрунтувати комплекс діагностичних методик для дослідження особливостей взаємозв'язку мотиваційної спрямованості та професійної ідентичності студентів - майбутніх психологів.

2. Виявити відмінності між групами студентів з різним рівнем мотиваційної направленості і професійної ідентичності за такими параметрами: особливості професійних орієнтацій; мотивація навчально-професійної діяльності; смисложиттєві орієнтації.

3 Виявити взаємозв'язок між мотиваційною спрямованістю і професійною ідентичністю студентів – психологів.

Процедура дослідження

Характеристика виборки

Контингент учасників дослідження представлений студентами Дніпровського Гуманітарного Університету.

1 група досліджуваних – 3 курс (35 осіб), юнаків 6, а дівчат 28

Вік досліджуваних – 19- 20

2 група досліджуваних – 4 курс(45 осіб), юнаків 8, а дівчат 37

Вік досліджуваних – 20 - 22

Для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних застосовувалися методи математичної статистики: дисперсійний аналіз, порівняння вибірок по Т – критерій Стьюдента -, кореляційний аналіз для виявлення взаємозв'язку між змінними.

Методи математичної статистики застосовані в дослідженні

Дисперсія в статистиці знаходиться як середнє квадратичне відхилення індивідуальних значень ознаки в квадраті від середньої арифметичної. Залежно від вихідних даних вона визначається за формулами простий і зваженою дисперсій: Внутригрупова дисперсія характеризує випадкову варіацію, тобто частина варіації, яка обумовлена впливом неврахованих факторів і не залежну від ознаки-фактора, покладеного в основу угруповання.

Така дисперсія дорівнює середньому квадрату відхилень окремих значень ознаки всередині групи Х від середньої арифметичної групи і може бути обчислена як проста дисперсія або як зважена дисперсія.

Таким чином, внутригруповая дисперсія вимірює варіацію ознаки всередині групи і визначається за формулою:

$$\sigma_i^2 = \frac{\sum (x_i - \bar{x}_i) n_i}{\sum n_i}$$

де $\bar{x}_i$ - групова середня; n_i - число одиниць у групі.

Критерій t Стьюдента спрямований на оцінку відмінностей величин середніх і двох вибірок X і Y, які розподілені по нормальному закону. Одним з головних достоїнств критерію є широта його застосування. Він може бути

використаний для зіставлення середніх у зв'язкових і незв'язних вибірок, причому вибірки можуть бути не рівні за величиною.

Випадок незв'язних вибірок

$$\sigma_{x,y} = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2 + \sum (y_i - \bar{y})^2}{n_1 + n_2 - 2} \cdot \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}$$

Кореляція Пірсона

Коефіцієнт характеризує наявність тільки лінійного зв'язку між ознаками, що позначаються, як правило, символами X і Y . Формула розрахунку коефіцієнта кореляції побудована таким чином, що, якщо зв'язок між ознаками має лінійний характер, коефіцієнт Пірсона точно встановлює тісноту цього зв'язку. Тому він називається також коефіцієнтом лінійної кореляції Пірсона. Якщо ж зв'язок між змінними X і Y не лінійна, то Пірсон запропонував для оцінки тісноти зв'язку з цим так зване кореляційне відношення.

Величина коефіцієнта лінійної кореляції Пірсона не може перевищувати $+1$ і бути менше ніж -1 . Ці два числа $+1$ і -1 - є межами для коефіцієнта кореляції. Коли при розрахунку виходить величина велика $+1$ або менша -1 - отже сталася помилка в обчисленнях.

Знак коефіцієнта кореляції дуже важливий для інтерпретації отриманої зв'язку. Підкреслимо ще раз, що якщо знак коефіцієнта лінійної кореляції - плюс, то зв'язок між коррелюючими ознаками така, що більшою величиною однієї ознаки (змінної) відповідає велика величина іншої ознаки (іншої змінної). Іншими словами, якщо один показник (змінна) збільшується, то відповідно збільшується й інший показник (змінна). Така залежність носить назву прямо пропорційної залежності.

Якщо ж отриманий знак мінус, то більшою величиною однієї ознаки відповідає менша величина іншого. Інакше кажучи, за наявності знака мінус, збільшенню однієї змінної (ознаки, значення) відповідає зменшення іншої змінної. Така залежність носить назву обернено пропорційній залежності.

У загальному вигляді формула для підрахунку коефіцієнта кореляції така:

$$r_{xy} = \frac{\sum (x_i - \bar{x}) \cdot (y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum (x_i - \bar{x})^2 \cdot \sum (y_i - \bar{y})^2}}$$

де x_i — показники ,застосовані в виборці X, y_i — показники ,застосовані в виборці Y;

$\bar{x}$ — середня по X, $\bar{y}$ — середня по Y.

Розрахунок коефіцієнта кореляції Пірсона визначає , що змінні X та Y розташовані нормально.

Для підрахунку дисперсії, т критерію Стюдента, кореляції Пірсона використовувалися математико – статистична програма Statistica.

2.2 Обґрунтування методик дослідження

Методика вивчення мотивації навчання у вузі Т.І. Ільїної

Методика може застосовуватися для діагностики мотивації професійної діяльності, у тому числі мотивації діяльності студентів-психологів. При створенні даної методики автор використовувала ряд інших відомих методик. У ній є три шкали: «Придбання знань» (прагнення до придбання знань, допитливість); «Оволодіння професією» (прагнення оволодіти професійними знаннями і сформувати професійно важливі якості); «Отримання диплому» (прагнення придбати диплом при формальному засвоєнні знань, прагнення

до пошуку обхідних шляхів при здачі іспитів і заліків). У опитувальник, для маскування, автор методики включила ряд фонових тверджень, які надалі не обробляються.

Переважання мотивів по перших двох шкалах свідчить про адекватне виборі студентом професії та задоволеності нею.

Методика для діагностики учбової мотивації студентів (А. А. Реан і В.А.Якунін, модифікація Н.Ц.Бадмаєвої)

Методика вивчення мотивів навчальної діяльності розроблена на кафедрі педагогічної психології Ленінградського університету (модифікація А. А. Реан, В.А.Якуніна) і виявити найбільш значущі для студентів мотиви навчання у вузі. (дод. № 3).

Шкали: навчальні мотиви - комунікативні, уникнення, престижу, професійні, творчої самореалізації, навчально-пізнавальні, соціальні мотиви

Обробка результатів. Визначається частота називання мотивів в числі найбільш значущих по всій обстежуемій вибірці. На підставі отриманих результатів визначається рангове місце мотиву в даній вибірковій сукупності (школа, клас, група тощо).

Методика діагностики структури мотиваційної системи Е.Мільмана

Методика В.Е. Мільмана заснована на виділенні автором максимально узагальненої спонукальною типології, в якій реальність розділяється на 2 протилежні частини. Ці спонукальні чинники можна назвати функціональними тенденціями. Методика призначена для тестування мотиваційної структури у студентів, учнів, працюючих дорослих.

Тест складається з 14 груп тверджень. Кожна з них поділяється на 8 альтернативних пунктів (а, б, в, г, д, е, ж, з). Випробуваний повинен висловити своє ставлення до кожного з них за п'ятибальною системою. Сумарні діагностичні оцінки відносяться власне до мотиваційним шкалами,

складовим мотиваційний профіль особистості, і двом шкала емоційної поведінки, складовим емоційний профіль. Шкали мотиваційного профілю:

П - підтримки життєзабезпечення; К - комфорт; С - соціальний статус; Про - спілкування; Д - загальна активність; ДР - творча активність; ОД - суспільна корисність.

Існують ще 2 шкали-Гуртожиткові і робоча, що представляють відповідні сфери життя.

Шкала корекції представлена питаннями, які вимагають докладної відповіді. Якщо людина цього не робить, то кількість балів з даного питання зменшується від 3 і 2 балів до 1 і 0 балів. На основі результатів тесту будується профіль. Автор виділяє 5 мотиваційних профілів:

1. Прогресивний. Характеризується підвищенням загального рівня розвиваючих мотивів (суспільної корисності, творчої активності, загальної активності) над рівнем мотивів підтримки (підтримки життєзабезпечення, комфорту, соціального статусу).

2. Регресивний. Цей тип протилежний попередньому і характеризується підвищенням загального рівня мотивів підтримки над розвиваючими мотивами. У найбільш виразному вигляді виражається в послідовному зниженні профільної лінії зліва направо.

3. Імпульсивний. Характеризується різкими перепадами профільної лінії з трьома вираженими піками, найчастіше за шкалами «К», «О», «ДР», але можуть бути й інші співвідношення.

4. Експресивний. Також характеризується помітними перепадами профільної лінії з наявністю 2 піків. Найчастіше зустрічаються поєднання піків за шкалами «К» і «ДР». У цьому типі спостерігається вибіркова диференціація мотиваційних факторів окремо по групах підтримують і розвивають мотивів.

5. Сплющений. Характеризується досить плоским, маловиразним профілем без виразних підйомів і спусків, навіть наявність одного піку не змінює становища в цілому.

Опитувальник професійної ідентичності студентів- психологів У. С. Родигіної (виділилися два свідомо не закладаються нами фактора, що детермінують інші структурні компоненти. Дані біполярні фактори ми позначили як «Емоції від задоволеності / незадоволеності потреб людини в даній професії» і «Позиція активного / пасивного ставлення студента до купується професії».

Перший чинник «Емоції від задоволеності / незадоволеності потреб людини в даній професії» (шкала «Емоційне ставлення»). У людини є набір певних усвідомлюваних або неусвідомлюваних потреб (фізіологічних, матеріальних, духовних, соціальних і т. д.). Вибираючи певну професію, людина сподівається задовольнити тим самим наявні у нього потреби. Коли студент починає навчатися, більш докладно знайомлячись з істинним змістом професії, він ясніше уявляє собі, наскільки дана професія здатна задовольнити його потреби і наскільки він підходить для даної професії. Передумовою будь-якої діяльності є та чи інша потреба, відповідно передумовою навчально-професійної діяльності студентів є ті потреби, які планується задовольнити в майбутній професійній діяльності. Тому можемо стверджувати, що професійна ідентичність студентів напряду залежить від задоволення / незадоволення викликали навчально-професійну діяльність потреб та супроводжуючих емоцій.

Другий чинник «Позиція активного / пасивного ставлення студента до купується професії» (Шкала «Усвідомлена активність»). Позиція усвідомленого активного ставлення студента до купується професії може бути також позначена як позиція «суб'єкта». Про значимість даної позиції студента в отриманні якісної освіти говорилося не раз. В якості основної передумови успішного освоєння професії багатьма авторами розглядаються "не стільки конкретні знання й уміння і не стільки психофізіологічні характеристики, які могли б знадобитися в обраній професії, скільки ... суб'єктне ставлення до своїх дій і вчинків» .

Залежно від результатів, всіх піддослідних можна розташувати на перетині двох факторів і виділити дев'ять типів професійної ідентичності студентів. Розподіл досліджуваних за типами професійної ідентичності студента представлено в таблиці.

За критерієм Н Краскала-Уоллеса дані типи на значущому рівні (до 0,0001) відрізняються один від одного за параметрами, виділеним проведеними методиками. Уявімо психологічні особливості студентів-психологів з різними типами професійної ідентичності.

Тип 1 характеризується пасивною позицією, що супроводжується негативними емоціями щодо майбутньої професії. Студенти, відносяться до цього типу, вважають, що дана професія не для них, вона не здатна задовольнити їхні потреби, в ній вони не зможуть реалізувати себе. Спостерігається пасивне ставлення до купується професії, присутні негативні емоції щодо професії і всього, що з нею пов'язано. Швидше за все, настало розчарування в професії.

Тип 2 характеризується пасивною позицією, що супроводжується нейтральними емоціями щодо майбутньої професії. Переважання пасивного ставлення до купується професії. Студенти цього типу впевнені, що вузівської освіти їм вистачить для подальшої роботи, але вони не будують певних планів, що вони будуть робити після закінчення вузу. Переважання емоцій стосовно купується професії залежить від різних ситуацій.

Тип 3 характеризується пасивною позицією, що супроводжується позитивними емоціями щодо майбутньої професії. У студентів, що відносяться до даного типу, переважають позитивні емоції по відношенню до майбутньої професії, є бажання більшу частину часу проводити, займаючись тим, що пов'язано з професією, але, незважаючи на це, присутній пасивне ставлення до купується професії. Швидше за все, даних студентів можна віднести до категорії «мрійників».

Тип 4 характеризується середневиражених активною позицією, що супроводжується негативними емоціями щодо майбутньої професії. У

студентів, що відносяться до даного типу, присутні негативні емоції щодо цієї професії і всього, що з нею пов'язано, так як вони вважають, що професія психолога задовольняє не всім їх життєвим потребам і запитам. Але до різних навчально-професійних ситуацій ці студенти можуть ставитися по-різному: десь активно ставлячи цілі і виконуючи задумане, а десь пускаючи все на самоплив.

Тип 5 характеризується середневиражених активною позицією, що супроводжується нейтральними емоціями щодо майбутньої професії. У студентів даного типу немає виражених тенденцій, показники знаходяться на середньому рівні. Це говорить про те, що до різних навчально-професійних ситуацій студент може ставитися по-різному, переважає емоцій також залежить від різних ситуацій. Потенційно студенти даного типу за певних обставин можуть перейти в будь-який інший тип.

Тип 6 характеризується середневиражених активною позицією, що супроводжується позитивними емоціями щодо майбутньої професії. Професійна ідентичність студентів даного типу по перевазі активна і виражена. Дані студенти вважають професію психолога своїм покликанням, одним із способів самореалізації в житті. Думки про те, що вони будуть працювати за фахом, викликають у них радість; є бажання більшу частину часу проводити, займаючись тим, що пов'язано з професією. Усвідомлена активність по відношенню до майбутньої професії знаходиться на середньому рівні.

Тип 7 характеризується активною позицією, що супроводжується негативними емоціями щодо майбутньої професії. Незважаючи на те, що у студентів, що відносяться до даного типу, присутні негативні емоції щодо цієї професії і всього, що з нею пов'язано, вони прагнуть досягти певних цілей в даній професії і виявляють значну активність у навчально-професійної діяльності. Можна припустити, що існують якісь зовнішні побудителі їх активності, крім змісту самої майбутньої професії (соціальні зобов'язання, батьківське думку і ін.)

Тип 8 характеризується активною позицією, що супроводжується нейтральними емоціями щодо майбутньої професії. У студентів даного типу не простежується яскравих позитивних емоцій (вони варіюють залежно від ситуації), зате простежується позиція активного ставлення до купується професії, яка може бути також позначена як позиція «суб'єкта». Студенти, що займають активну позицію по відношенню до купується професії, ставлять собі цілі в професійній сфері і прагнуть їх досягти, планують своє життя в руслі професії, знають, як отримати цікаву для них інформацію, додатково читають спеціалізовані журнали і книги.

Тип 9 характеризується активною позицією, що супроводжується позитивними емоціями щодо майбутньої професії. Професійна ідентичність студента є вираженою і активною. Студенти, які дотримуються даної позиції, вважають, що професія психолога задовольняє їх потребам і запитам, в ній вони бачать своє покликання і спосіб самореалізації. Вони прораховують своє майбутнє так, щоб працювати психологом, ставлять цілі і досягають їх. При будь-якій можливості намагаються набути досвіду практичної психологічної діяльності; читають додаткову психологічну літературу.

Шостий і восьмий типи професійної ідентичності студентів подібні в своїх високих результатах за різними методиками, тобто студенти, що належать до цих двох типів, використовують різні стратегії ідентифікації (з опорою на емоції або усвідомлену активність), але в підсумку і ті й інші виявляються високопрофесійно ідентифікованими студентами.

Методика вивчення статусу професійної ідентичності

Опис

Дана методика спрямована на визначення статусу професійної ідентичності.

Можна виділити чотири так званих статусу професійної ідентичності - «сходінки», на яких людина перебуває у процесі професійного самовизначення.

- Невизначена професійна ідентичність: вибір життєвого шляху не зроблено, чіткі уявлення про кар'єру відсутні, але людина навіть і не ставить перед собою таку проблему.

- Нав'язана професійна ідентичність: людина має сформовані уявлення про своє професійне майбутнє, але вони нав'язані ззовні (наприклад, батьками) і не є результатом самостійного вибору.

- Мораторій (криза вибору) професійної ідентичності: людина усвідомлює проблему вибору професії і знаходиться в процесі її вирішення, але найбільш підходящий варіант ще не визначений.

- Сформована професійна ідентичність: професійні плани визначені, що стало результатом осмисленого самостійного рішення.

Даний опитувальник дозволяє визначити, на якій з цих сходинок перебувати випробуваний. А заодно дає можливість задуматися над своїм ставленням до проблем, пов'язаних з професійним самовизначенням.

Орієнтаційних стилі професійно-діяльнісна спілкування

Шкали: орієнтація на дію, орієнтація на процес, орієнтація на людей, орієнтація на перспективу

Призначення тесту

Дана методика призначена для того, щоб визначити, який з чотирьох орієнтаційних стилів або їх поєднання домінують у професійно-діяльній спілкуванні.

Стиль 1. Орієнтація на дію. Характерно обговорення результатів, конкретних питань, поведінки, відповідальності, досвіду, досягнень, рішень. Люди, що володіють цим стилем, прагматичні, прямолінійні, рішучі, легко переключаються з одного питання на інше, часто схвильовані.

Стиль 2. Орієнтація на процес. Характерно обговорення фактів, процедурних питань, планування, організації, контролювання, деталей. Людина, що володіє цим стилем, орієнтований на систематичність, послідовність, ретельність. Він чесний, багатослівний і малоемоційна.

Стиль 3. Орієнтація на людей. Характерно обговорення людських потреб, мотивів, почуттів, «духу роботи в команді», розуміння, співпраці. Люди цього стилю емоційні, чутливі, співчутливі і психологічно орієнтовані.

Стиль 4. Орієнтація на перспективу, майбутнє. Людям цього стилю притаманне обговорення концепцій, великих планів, нововведень, різних питань, нових методів, альтернатив. Вони володіють хорошою уявою, сповнені ідей, але мало реалістичні і часом їх складно розуміти.

ТЕСТ змістовних життєвих орієнтацій (СЖО)

**Джеймс Крамб (Crumbaugh J., 1968) і Леонард Махолік,
адаптація Д.А. Леонтьєва**

Опис

Мета даної методики - вивчення змістовних життєвих орієнтацій особистості, що складають основу образу Я.

Система цінностей людини являє собою усвідомлювану, інтерналізовану частину системи його особистісних смислів. Результат усвідомлення цілей і сенсу власного життя являє собою смисложиттєві орієнтації людини. Джеймс Крамб (Crumbaugh J., 1968) і Леонард Махолік, на основі теорії прагнення до глузду і логотерапії В. Франкла (Frankl V., 1978), в 1968 р. розробили тест «Мета в житті» (PIL - Purpose in Life). Мета життя автори тесту визначають як переживання індивідом її «онтологічної значущості» [Леонтьєв, 1992, 2000]. PIL складається з трьох частин: 20 тверджень з двома полярними варіантами закінчення, оцінюваними за семибальною шкалою; 13 незакінчених пропозицій; завдання викласти свої устремління і цілі в житті, а також успішність їх реалізації. Дана методика кількісно вимірює наявність мети життя і дозволяє тим самим діагностувати ступінь "екзистенціального вакууму", суб'єктивного відчуття втрати сенсу, що є наслідком "екзистенціальної фрустрації", тобто невдачі в пошуку людиною сенсу життя. Пізніше Дж. Крамб створив ще один тестовий інструмент, розглянутий їм в якості доповнення до PIL - шкалу пошуку

смісложиттєвих цілей (SONG - Seeking of Noetic Goals). Ця шкала спрямована на вимірювання сили мотиваційної тенденції до пошуку сенсу життя.

Методика СЖО включає 20 описів дій, переживань або станів, які оцінюються за семибальною шкалою залежно від того, наскільки вони характерні, типові для випробуваного [Бурлачук, Морозов, 1999].

Російською мовою тест РІЛ вперше був адаптований К. Муздибаєвим (ІСЕР АН СРСР, Ленінград, 1981) в 1981 р. [Леонтьєв, 1992]. На основі версії К. Муздибаєва Д.А. Леонтьєвим був розроблений і адаптований ще один вітчизняний варіант РІЛ, названий їм «Тестом свідомості життя» (ОЖ).

У результаті дослідження структури чинника тесту ОЖ Д.А. Леонтьєвим і М.О. і О.Е. Калашниковими було встановлено, що осмисленість життя особистості не є внутрішньо однорідною структурою [Леонтьєв, Калашніков, Калашнікова, 1993]. На їх думку, виділені ними фактори являють собою складові сенсу життя особистості. На підставі отриманих при факторному аналізі результатів тест свідомості життя був перетворений в багатовимірний «Тест смісложиттєвих орієнтацій» (СЖО). Дана методика являє собою 20 симетричних шкал-питань, які складаються з пари цілісних альтернативних пропозицій з однаковим початком.

Показники тесту включають в себе загальний показник свідомості життя (ОЖ), а також п'ять субшкал, що відображають три конкретні смісложиттєві орієнтації і два аспекти локусу контролю:

1. «Цілі у житті». Характеризує цілеспрямованість, наявність або відсутність у житті випробуваного цілей (намірів, покликання) у майбутньому, які надають життю осмисленість, спрямованість і часову перспективу.

2. «Процес життя або інтерес та емоційна насиченість життя». Визначає задоволеність своїм життям в сьогоденні, сприйняття процесу свого життя як цікавого, емоційно насиченого і наповненого змістом. Зміст цієї шкали

збігається з уявленням про те, що єдиний сенс життя полягає в тому, щоб жити.

3. «Результативність життя або задоволеність самореалізацією». Вимірює задоволеність прожитого частиною життя, оцінку пройденого відрізка життя, відчуття того, наскільки продуктивна і осмислена була прожита її частина.

4. «Локус контролю - Я (Я - хазяїн життя)». Характеризує уявлення про себе як про сильну особистості, яка має достатню свободу вибору, щоб побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями і уявленнями про його сенс, контролювати події власного життя.

5. «Локус контролю - життя або керованість життя». Відбиває переконаність у тому, що людині дано контролювати своє життя, вільно приймати рішення і втілювати їх у життя, переконаність у тому, що життя людини підвладна свідомому контролю.

У тесті СЖО життя вважається осмисленою за наявності цілей, задоволенні, одержуваному при їх досягненні і впевненості у власній здатності ставити перед собою цілі, вибирати завдання з готівкових, і домагатися результатів. Важливою є співвіднесеність елементів з часом. Це передбачає ясне співвіднесення цілей - з майбутнім, емоційної насиченості - з сьогоденням, задоволення - з досягнутим результатом, минулим. Ситуація надає кожній людині можливість зробити в сьогоденні певний вибір у вигляді вчинку, дії чи бездіяльності. Основою такого вибору є сформоване уявлення про сенс життя або його відсутності. Сукупність здійснених, актуалізованих виборів формує «минуле», яке незмінно, варіацій схильні лише його інтерпретації. «Майбутнє» є сукупність потенційних, очікуваних результатів зусиль, що робляться в сьогоденні, у цьому зв'язку майбутнє принципово відкрито, а різні варіанти очікуваного майбутнього мають різну мотивуючу привабливість.

Тест СЖО дозволяє, таким чином, оцінити «джерело» сенсу життя, який може бути знайдений людиною або в майбутньому (мети), або в

сьогоденні (процес) або минулому (результат), або у всіх трьох складових життя. Існують дані про надійність і валідності методики. Надійність перевірялася за допомогою ретестірування з інтервалом у два тижні на студентській вибірці ($N = 76$).

2.3. Аналіз результатів емпіричного дослідження взаємозв'язку мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності у студентів-психологів

Таблиця 2. 1.1

Підрахунок дисперсії в залежності від статі 3 курсу по методиці вивчення мотивації навчання у ВНЗ Т.І. Ільїної

Показники	придбання знань	оволодіння професією	отримання диплому
Дівчата середнє значення	6.1	5.5	6.5
Дисперсія	6.3	5.1	6.0
Стандартне відхилення	2.5	2.2	2.4
Юнаки середнє значення	4.7	3.1	6.8
Дисперсія	4.2	8.4	9.2

Стандартне відхилення	2.0	2.9	3.0

В даній таблиці занесені середні показники жіночої та чоловічої вибірки 3- го курсу, вирахована дисперсія окремо для жіночої та чоловічої вибірки за такою формулою:

$$D = \frac{\sum_{i=1}^n (x - \bar{x})^2}{n}$$

D - дисперсія,

x - аналізований показник, з рискою зверху - середнє значення показника,

n - кількість значень у аналізованій сукупності даних.

Згідно отриманих даних можна зробити висновок, що дівчата спрямовані на отримання нових знань, проявляють інтерес до вивчення окремих цікавих тем, намагаються збагатити свої знання, але з тим проявляється чітка мотивація на отримання диплому, бажання закінчити університет, знайти цікаву роботу по спеціальності.

Юнаки ж більш спрямовані на закінчення університету та отримання диплому, бажання бути незалежним, прагнення до самостійності, знайти роботу.

Характеризує спрямованість у студентів 3 – го курсу на отримання диплому, та високі показники отримані по шкалі придбання знань, особливість даної мотиваційної спрямованості – накопичення знань, намагання застосовувати отримані знання у діяльності.

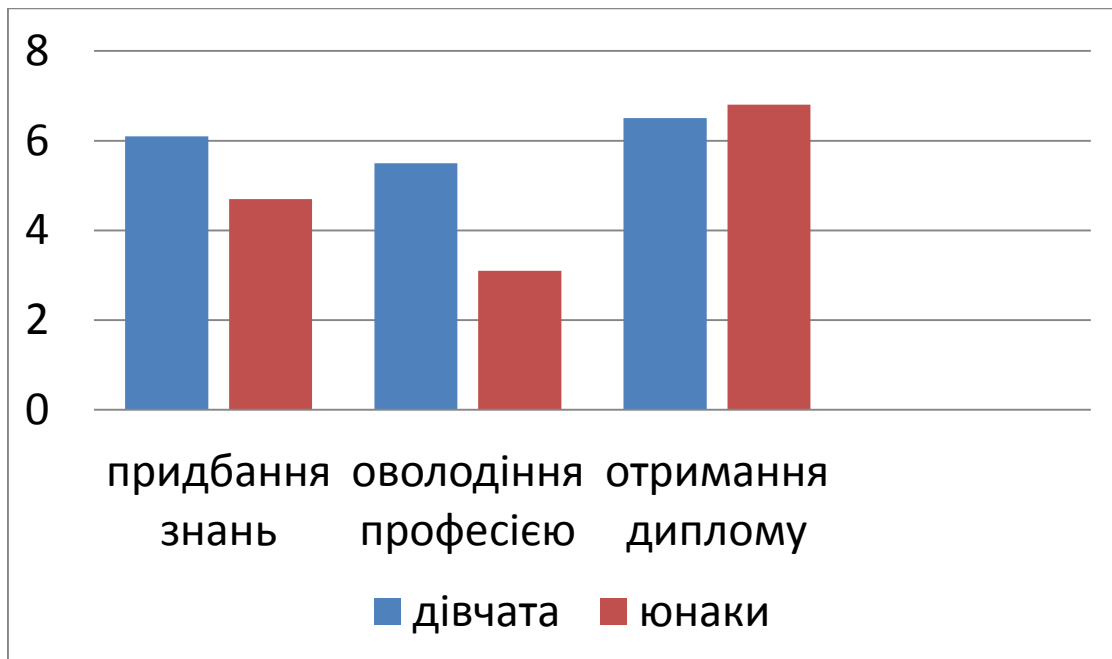

Рис2.1.1 Діаграма середніх показників в залежності від статі 3 – го курсу по методиці вивчення мотивації навчання у ВНЗ Т.І. Ільїної

По даній діаграмі чітко відображено схильність до мотиву отримання диплому., як у дівчат так і юнаків, це може бути пов'язано з тимчасовою втратою зацікавленості до предметів, зниження активності, переоцінкою свого ставлення до отриманої професії, прагнення як умога швидше закінчити навчання та отримати диплом. У дівчат розвинут мотив щодо отримання нових знань, більш ніж оволодіння професією, це може свідчити про не чітку позицію щодо отриманої професії, несформованість професійної орієнтації, намагання збагатити свої знання.

Таблиця 2.1.2

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 3 – го курсу по методиці вивчення мотивації навчання у ВНЗ Т.І. Ільїної

Мотиви	Виборки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень		Результат
	д	ю	д	ю	д	ю	$p \leq 0.05$ $p \leq 0.01$
придбання знань	6.1	4.7	0.04	0.02	177.6	21.0	2.04 2.73

							$t_{ЭМП} = 1.3$
оволодіння професією	5.5	3.1	0.05	-0.02	121	39	2.04 2.73 $t_{ЭМП} = 1.9$
отримання диплому	6.5	6.8	-0.01	0.02	170.2	46.3	2.04 2.73 $t_{ЭМП} = 0.3$

З даної таблиці виходить, що усі 3 показники знаходяться поза зоною значимості, це означає що немає статистично значущих відмінностей між показниками.

Характеризує спрямованість у студентів 3 – го курсу на отримання диплому, та високі показники отримані по шкалі придбання знань, особливість даної мотиваційної спрямованості – накопичення знань, намагання застосовувати отримані знання у діяльності.

Таблиця 2.1.3

Підрахунок дисперсії в залежності від статі 4 курсу по методиці вивчення мотивації навчання у ВНЗ Т.І. Ільїної

Показники	придбання знань	оволодіння професією	отримання диплому
Дівчата середнє значення	6.4	5.9	7.1
Дисперсія	3.1	2.6	2.5

Стандартне відхилення	1.7	1.6	1.5
Юнаки середнє значення	5.1	5.1	7.3
Дисперсія	4.2	2.6	5.7
Стандартне відхилення	2.6	1.6	3.0

В даній таблиці занесені середні показники жіночої та чоловічої вибірки 4- го курсу, вирахована дисперсія окремо для жіночої та чоловічої вибірки за такою формулою:

$$D = \frac{\sum_{i=1}^n (x - \bar{x})^2}{n}$$

D - дисперсія,

x - аналізований показник, з рискою зверху - середнє значення показника,

n - кількість значень у аналізованій сукупності даних.

Згідно отриманих даних можливо зробити висновок, що в даній групі досліджуваних серед дівчат найбільш розвинутий мотив отримання диплому та отримання знань, знаходячись на 4 курсі спрямованість більш на кінцевий результат написання диплому, захист, та отримання диплому, головне це досягнення мети і отримання винагороди, отримані знання інтегрують в написання дипломної роботи. Юнаки ж більш зацікавлені в закінченні університету, отриманні диплому, та можливості працювати, можливо продовжити навчання по обраній спеціальності.

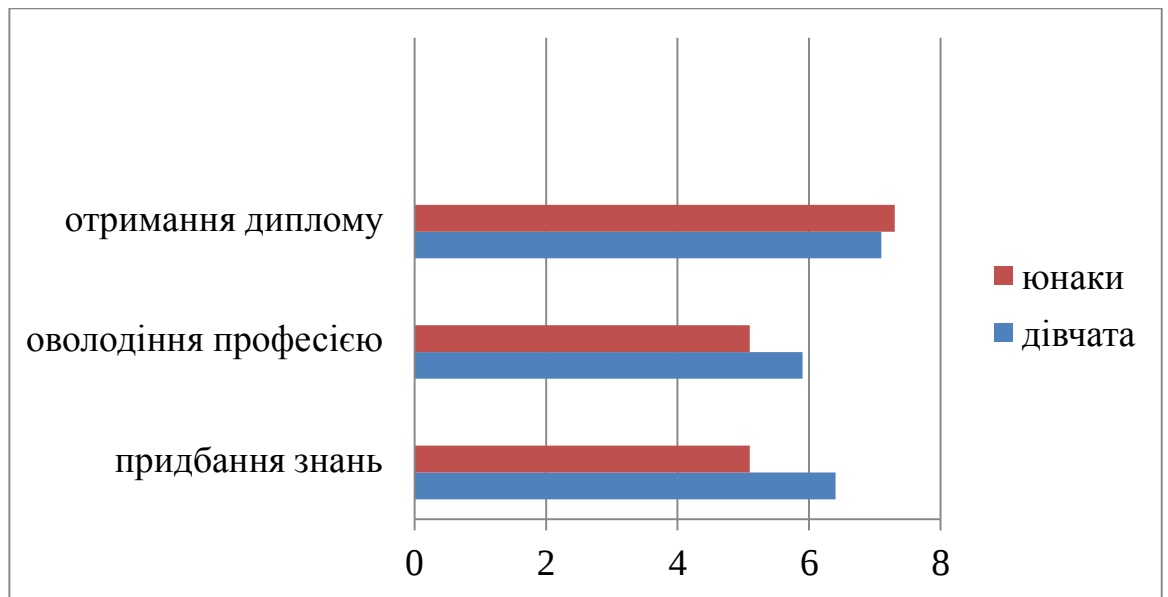

Рис □ 2.1.3 Порівняльний аналіз розвитку мотивів в залежності від статі.

По даній діаграмі чітко відображено, що дівчата більш намагаються отримати нові знання, підвищити рівень знань, цікавляться особливостями роботи психолога, зацікавлені в подальшій діяльності в руслі психології, шукають інформацію щодо отримання додаткової інформації та підвищення компетенції за допомогою тренінгів, лекцій, семінарів, пошук можливих місць роботи.

Мотив отримання диплому теж має великі показники, це свідчить про більш орієнтованість на результат, аніж на процес учбової діяльності.

Юнаки більш спрямовані на отримання диплому, аніж на накопичення знань, та оволодінням професії, часткова втрата зацікавленості, переосмислення професії.

Таблиця 2.1.4

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 4 – го курсу

по методиці вивчення мотивації навчання у ВНЗ Т.І. Ільїної

Мотиви	Виборки	Відхилення від середнього	Квадрати відхилень	Результат

	д	ю	д	ю	д	ю	$p \leq 0.05$ $p \leq 0.01$
придбання знань	6.4	5.7	0.04	-0.04	113	24.8	2.02 2.7 $t_{\text{Эмп}} = 1$
оволодіння професією	6.1	5.1	0.06	-0.04	61	18.8	2.02 2.7 $t_{\text{Эмп}} = 1.9$
отримання диплому	7.3	8.5	0.05	0	39	13	2.04 2.73 $t_{\text{Эмп}} = 2.1$

$t_{\text{кр}}$	
$p \leq 0.05$	$p \leq 0.01$
2.02	2.7

Результат: $t_{\text{Эмп}} = 2.1$

Отримане емпіричне значення t (2.1) знаходиться в зоні невизначеності.

Це означає, що в даній групі досліджуваних не має чіткої відмінності між показниками дівчат та юнаків, характеризує схожу спрямованість.

Таблиця 2.1.5

Порівняння середніх показників 3 і 4 курсу по методиці вивчення мотивації навчання у ВНЗ Т.І. Ільїної

Мотиви	3 курс	4 курс

придбання знань	5.9	6,4
оволодіння професією	5.2	5.7
отримання диплому	6.3	7.3

З даної таблиці виходить, що показники 3 го курсу і 4 го курсу не занадто відрізняються, в загальному простежується спрямованість на отримання диплому.

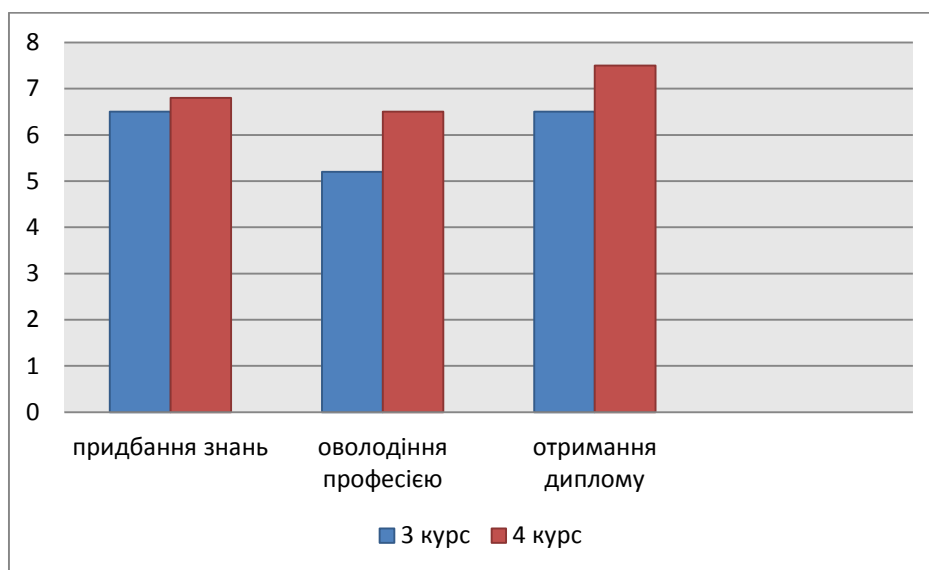

Рис □ 2.1.5 Порівняння середніх показників 3 і 4 курсу.

Згідно даної діаграми виходить, що мотив отримання диплому більш розвинутий у 4 – го курсу, аніж у 3 – го курсу, оволодіння професією більш розвинутий у 4 – го курсу. Мотив отримання диплому та оволодіння професією характерні 4 – му курсу, так, як характеризується закінченням університету і плануванням подальшої діяльності.

Аналіз результатів по методиці для діагностики учбової мотивації студентів (А. А. Реан і В.А.Якунін, модифікація Н.Ц.Бадмаєвої)

Таблиця 2.2.1

Визначення середніх показників 3 курсу по методиці для діагностики
учбової мотивації студентів (А. А. Реан і В.А.Якунін, модифікація
Н.Ц.Бадмаєвої)

Назва мотивів	Середнє значенн я дівчата	Дисперсі я	Стандартн е відхиленн я	Середнє Значенн я юнаки	Дисперсі я	Стандартн е відхилення
комунікатив ні мотиви	12,4	6,3	2.5	13	10.8	3.2
мотиви уникнення	13,4	9.7	4.7	16.5	6.5	8.1
мотиви престижу	14.4	11.3	4.1	15.5	10.4	5.1
професійні мотиви	20.7	11.7	3.4	15	7.4	8.6
Мотиви творчої самореаліза ції	6.8	3.6	1.8	15.5	10.3	3.2
Навчально- пізнавальні мотиви:	19.8	14.5	6.3	16.8	16.1	4
Соціальні мотиви:	15.5	13.2	3.6	14.3	9	5.2

В даній таблиці занесені середні показники жіночої та чоловічої вибірки 3- го курсу, вирахована дисперсія окремо для жіночої та чоловічої виборки за такою формулою:

$$D = \frac{\sum_{i=1}^n (x - \bar{x})^2}{n}$$

D - дисперсія,

x - аналізований показник, з рискою зверху - середнє значення показника,

n - кількість значень у аналізованій сукупності даних.

Згідно отриманих даних, виходить що серед дівчат найбільш розвинутий мотив навчально- пізнавальний, та професійний мотив це означає, що притаманна зацікавленість та активність у процесі учбової діяльності, в процесі навчання формується позиція щодо отриманої професії, намагання знайти свою течію серед різноманітних течій діяльності пов'язаних з професією психолог.

Юнакам більш притаманна мотивація на навчально- пізнавальний , намагання пізнати сутність та складність питання, активність залежить від рівня зацікавленості в даному предметі, чи питанні, іноді пасивність означає не розуміння питання, чи втрата інтересу до навчального процесу, включення в роботу трапляється лише за бажанням, або прагненням отримати оцінку.

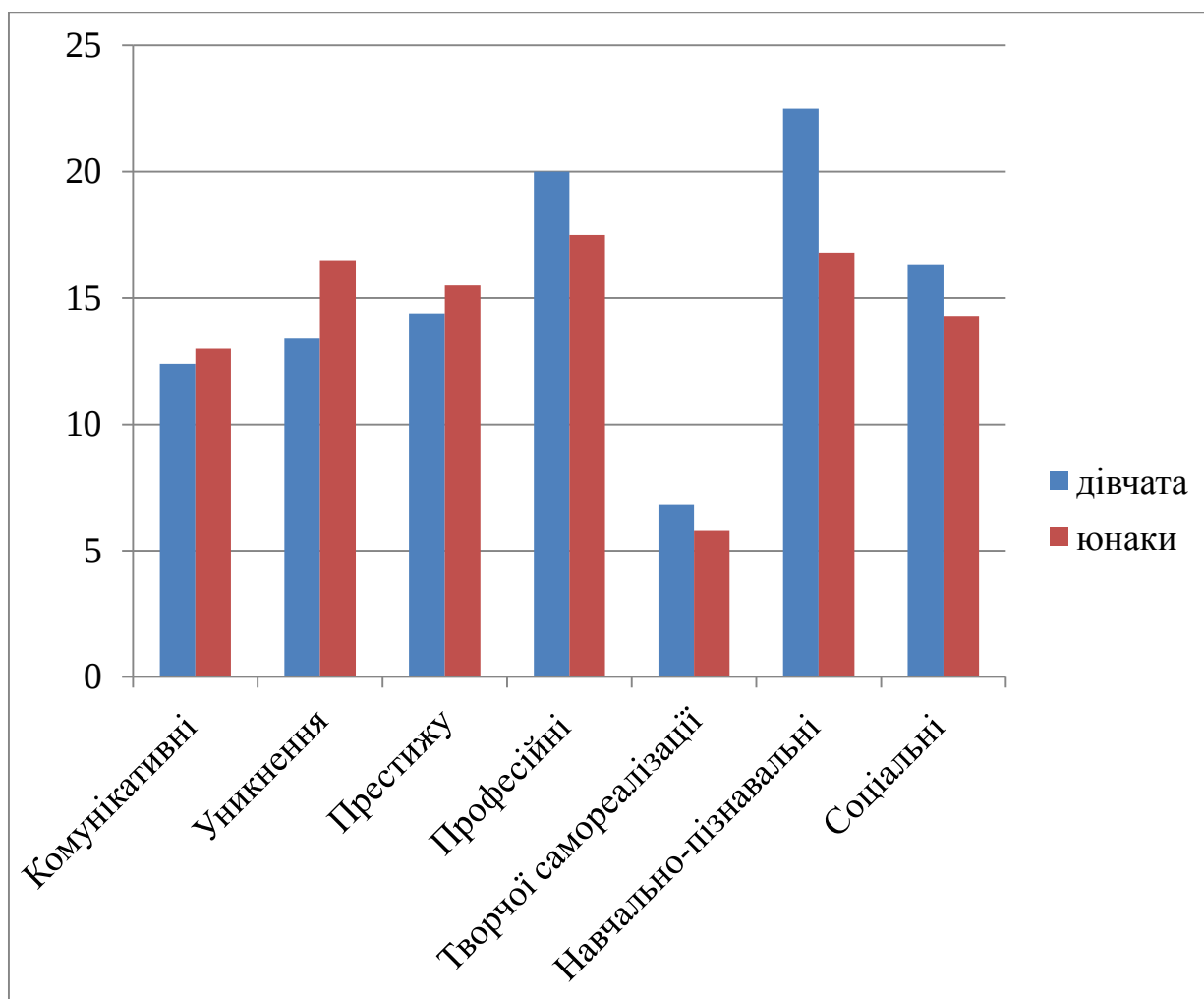

Рис. 2.2.1 Розподіл середніх показників в залежності від статі 3 го курсу по методиці діагностики учбової мотивації студентів (А. А. Реан і В.А.Якунін, модифікація Н.Ц.Бадмаєвої) З даної діаграми, чітко відображено мотив навчально- пізнавальний у дівчат, та мотив уникнення у юнаків. При даному типі мотивації людина прагне, насамперед, уникнути осуду, покарання. Очікування неприємних наслідків - ось що визначає його діяльність. Ще нічого не зробивши, людина вже боїться можливого провалу і думає, як його уникнути, а не як домогтися успіху.

Таблиця 2.2.2

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 3 – го курсу

по методиці для діагностики учбової мотивації студентів (А. А. Реан і В.А.Якунін, модифікація Н.Ц.Бадмаєвої)

Мотиви	Виборки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень		Результат
	д	ю	д	ю	д	ю	$p \leq 0.05$ $p \leq 0.01$
Комунікативні	12.4	13	0.11	0	177	54	2.04 2.73 $t_{\text{ЭМП}} = 0.5$
Уникнення	13.4	16.5	-0.05	0	485	161.5	2.04 2.73 $t_{\text{ЭМП}} = 1.5$
Престижу	14.4	15.5	0.08	0	491	131.5	2.04 2.73 $t_{\text{ЭМП}} = 0.5$
Професійні	20	17.5	-0.03	0	267	191.5	2.04 2.73 $t_{\text{ЭМП}} = 1.5$
Творчої самореалізації	6.8	5.8	-0.07	0.02	94.1	32.8	2.04 2.73 $t_{\text{ЭМП}} = 1.1$
Навчально-пізнавальні	22.5	16.8	0.05	0.02	693.1	80.8	2.04 2.73 $t_{\text{ЭМП}} = 2.6$
Соціальні	16.3	14.3	0.01	0.02	372.2	157.3	2.04 2.73

							$t_{\text{Эмп}} = 1.1$
--	--	--	--	--	--	--	------------------------

З даної таблиці виходить, що майже усі показники знаходяться поза зоною визначеності, окрім навчально-пізнавальних мотивів, який знаходиться в зоні невизначеності, тобто вплив має на формування результату, але не яскраво виражений.

Таблиця 2.2.3

Визначення середніх показників 4 курсу по методиці для діагностики учбової мотивації студентів (А. А. Реан і В.А.Якунін, модифікація Н.Ц.Бадмаєвої)

Назва мотивів	Середнє значення дівчата	Дисперсія	Стандартне відхилення	Середнє значення юнаки	Дисперсія	Стандартне відхилення
комунікативні мотиви	15.3	4.8	2.2	13.2	10.5	3.2
мотиви уникнення	12.2	14.5	3.8	9	10.8	3.2
мотиви престижу	13.5	12.4	3.5	16.8	12.2	2.0
професійні мотиви	18	14.5	3.8	15	7.4	6.1
Мотиви творчої самореалізац	8.7	12.7	3.5	5.7	2.5	1.5

ії						
Навчально-пізнавальні мотиви:	21.7	14.4	3.7	18.8	10.1	6.5
Соціальні мотиви:	14.05	13.3	3.6	11	16.4	4.0

В даній таблиці занесені середні показники жіночої та чоловічої вибірки 4- го курсу, врахована дисперсія окремо для жіночої та чоловічої вибірки за такою формулою:

$$D = \frac{\sum_{i=1}^n (x - \bar{x})^2}{n}$$

D - дисперсія,

x - аналізований показник, з рискою зверху - середнє значення показника,

n - кількість значень у аналізованій сукупності даних.

Згідно отриманих даних, виходить що у дівчат найбільш мотив навчально- пізнавальний, та професійний, у юнаків більш розвинений мотив навчально- пізнавальний.

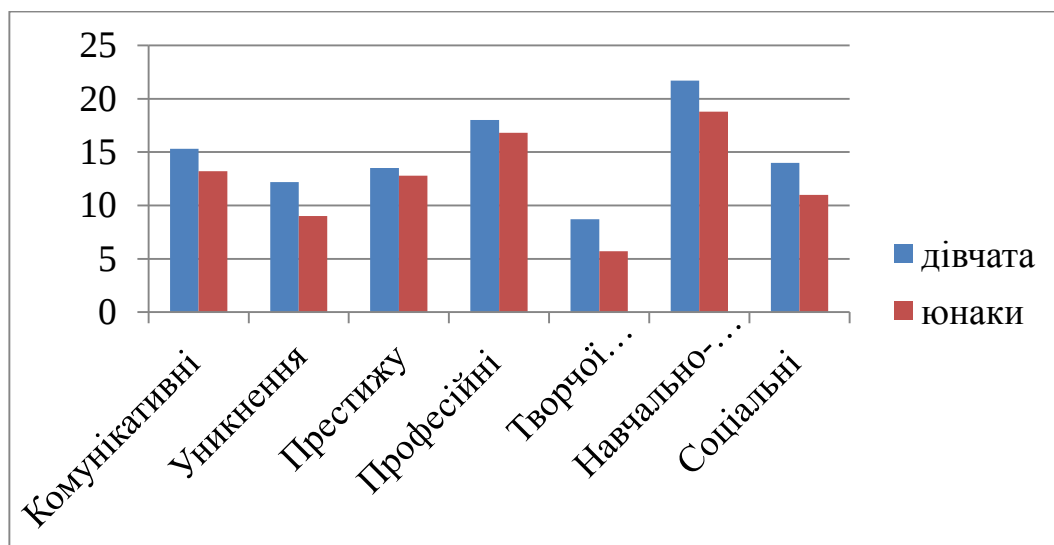

Рис □2.2.3 Розподіл середніх показників в залежності від статі 4 – го курсу по методиці для діагностики учбової мотивації студентів (А. А. Реан і В.А.Якунін, модифікація Н.Ц.Бадмаєвої). Згідно даної діаграми виходить, що найбільш розвинутий навчально- пізнавальний мотив, орієнтація на вивчення та пізнання необхідної інформації;також розвинен мотив професійного спрямування, який характеризується високим рівнем домагань, намаганням знайти себе в професії,формуванням професійної ідентичності,виступає,як внутрішній рушійний фактор розвитку професіоналізму і особистості, усвідомленість предметів актуальних потреб особистості,отримання вищої освіти,саморозвиток,самопізнання,підвищення соціального статусу,які задовольняються за допомогою виконанням учбових завдань,які спонукають до вивчення майбутньої професійної діяльності.

Таблиця 2.2.4

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 4 – го курсу

по методиці для діагностики учбової мотивації студентів (А. А. Реан і В.А.Якунін, модифікація Н.Ц.Бадмаєвої)

Мотиви	Виборки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень		Результат
	д	ю	д	ю	д	ю	
							$p \leq 0.05$ $p \leq 0.01$
Комунікативні	15.3	13.2	0.16	0	176	73.5	2.02 2.7 $t_{\text{Эмп}} = 2.2$
Уникнення	12.2	9	0.01	0	523	76	2.02 2.7 $t_{\text{Эмп}} = 2.2$

Престижу	13.5	12.8	0.17	-0.04	491	100.8	2.02 2.7 $t_{ЭМП} = 0.7$
Професійні	18	16.8	0.15	-0.04	221.8	48.8	2.04 2.7 $t_{ЭМП} = 1.2$
Творчої самореалізації	8.7	5.7	0.1	0	397.7	17.5	2.04 2.7 $t_{ЭМП} = 2.4$
Навчально- пізнавальні	21.7	18.8	0.1	-0.04	519.7	22.8	2.04 2.7 $t_{ЭМП} = 2$
Соціальні	14.05	11	0.15	0	299.8	24	2.04 2.7 $t_{ЭМП} = 2.9^*$

Згідно таблиці виходить, що в зоні значимості знаходяться показники по творчій самореалізації, та соціальних мотивів.

Таблиця 2.2.5

Порівняння середніх показників 3 і 4 курсу по методиці для діагностики учбової мотивації студентів (А. А. Реан і В.А.Якунін, модифікація Н.Ц.Бадмаєвої)

Мотиви	3 курс	4 курс
--------	--------	--------

комунікативні мотиви	12,5	15
мотиви уникнення	14	11,5
мотиви престижу	14,6	13,4
професійні мотиви	19,6	18
Мотиви творчої самореалізації	6,6	8,1
Навчально-пізнавальні мотиви:	20	21,2
Соціальні мотиви:	16	13,5

Згідно даної таблиці виходить, що показники 3 і 4 курсу мають високу вираженість мотиву навчально-пізнавального, професійних мотивів.

Це пояснюється специфікою 4 – го курсу, яка визначається закінченням університету і отриманням диплому, під час навчання формуються професійні пріоритети, самовизначення.

Мотивація професійного самовизначення виникає на основі суперечностей у професійній "Я-концепції", які й спричиняють інтеграцію особистісних компонентів даного процесу. Така мотивація, завжди інтринсивна (внутрішня) та завершується актуальною спонукою до самовизначення на основі провідного мотиву. Це означає, що мотиваційний компонент професійного самовизначення найбільшою мірою серед інших обумовлений об'єктивними (соціальними) чинниками (тобто має зовнішню детермінацію).

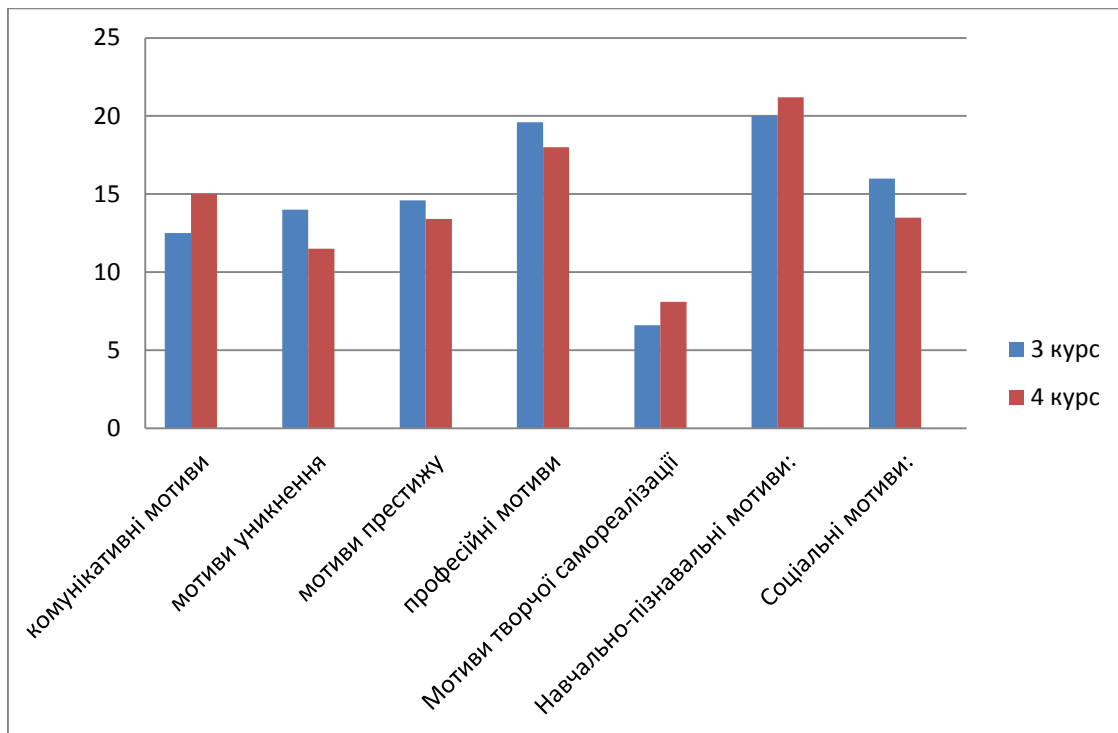

Рис □ 2.2.5 Порівняння показників між 3 і 4 курсом по методиці вивчення мотивації навчання у ВНЗ Т.І. Ільїної

Згідно даної діаграми виходить, що у 3 – го курсу найбільш розвинутий мотив професійного спрямування, а у 4 – го курсу навчально-пізнавальний мотив.

Навчальні мотиви, які характеризуються спрямованістю на оволодіння способами дії, діяльності, позитивний пізнавальний, характеризується позитивним пізнавальним, усвідомленим відношенням до навчання. У студента сформовані навчально-пізнавальні мотиви як інтерес до різних способів добування знань, усвідомлене співвіднесення мотивів і цілей своїх дій.

Студент розуміє зв'язок результату зі своїми можливостями. Він розрізняє труднощі завдання і свої можливості, здібності та зусилля у постановці реалістичних цілей. Студент вже вміє оцінити ймовірність успіху при вирішенні завдання, вміє оцінити часові та [енергетичні витрати](#), необхідні для досягнення мети. У студента переважають мотиви вдосконалення способів співпраці в ході навчально-пізнавальної діяльності, супорядність мотивів і їх стійка ієрархія з домінуванням.

У нього переважають мотиви відповідальності на основі усвідомлення причетності до результатів спільної навчальної діяльності. Студент здатний поставити і досягти всі види цілей, вміє ставити соціально значимі цілі.

Вміє приймати рішення, передбачає соціальні результати і наслідки досягнення своїх цілей. Виявляє наполегливість і завзятість у подоланні труднощів. Прагне до розширення своїх можливостей. У студента спостерігаються позитивні, особистісно забарвлені емоції, стійкий оптимістичний внутрішній настрій, позитивна емоція активної позиції в колективі.

Аналіз результатів методики Орієнтаційних стилі професійно-діяльнісна спілкування

Таблиця 2.3.1

Визначення середніх показників 3 - го курсу Орієнтаційних стилів професійно – діяльнісного спілкування

Стилі	Середнє значення дівчата	Дисперсія	Стандартне відхилення	Середнє Значенн я юнаки	Дисперсія	Стандарт не відхилен ня
Орієнтація на дію.	10.2	5.4	2.3	11.2	5.3	2.3
Орієнтація на процес.	9.4	8.6	2.9	9.5	6.8	4.2
Орієнтація на людей.	9.9	5.3	2.3	9	6	3.5
перспекти ву, майбутнє	9.6	7	2.6	9.5	7.9	2.8

Згідно даної таблиці виходить, що в даній групі у досліджуваних найбільш розвинена орієнтація на дію, яка в навчальній діяльності, яка характеризується зовнішніми цілями, досягненням результатів

в діяльності, поведінки, відповідальності, досягнень, прагматичність, цілеспрямованість.

Також високі показники по шкалі - Орієнтація на перспективу, майбутнє - особливості стилю нововведення, різнобічних питань, нових методів, альтернатив, мають повно ідей, характерна спрямування та цілеспрямованість, активність.

Рис. 2.3.1 Розподіл середніх показників 3- го курсу Орієнтаційних стилів професійно – діяльнісного спілкування.

Згідно отриманих даних, виходить, що дівчата мають більш розвинену орієнтацію на людей, аніж юнаки, це пояснюється емоційністю і високим рівнем розвитку емпатії, а юнаків більш розвинена орієнтація на дію, яка характеризується ставленням до мети в навчальній діяльності і намаганням досягти мети.

Таблиця 2.3.2

Розрахунок t-критерія Стюдента в залежності від статі 3 – го курсу
Орієнтаційних стилів професійно – діяльнісного спілкування

Стилі	Виборки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень		Результат
	д	ю	д	ю	д	ю	$p \leq 0.05$ $p \leq 0.01$
Орієнтація на дію.	10.2	11.2	-0.09	-0.02	152.5	26.8	2.04 2.73 $t_{ЭМП} = 0.9$
Орієнтація на процес.	9.4	9.5	0.08	0	241.2	29.5	2.04 2.73 $t_{ЭМП} = 0$
Орієнтація на людей.	9.9	9	-0.13	0	150.9	64	2.04 2.73 $t_{ЭМП} = 0.8$
Орієнтація на перспективу, майбутнє	9.6	9.5	-0.01	0	198.2	39.5	2.04 2.73 $t_{ЭМП} = 0.2$

Критерій t Стюдента спрямований на оцінку відмінностей величин середніх і двох вибірок X і Y, які розподілені по нормальному закону. Одним з головних достоїнств критерію є широта його застосування. Він може бути використаний для зіставлення середніх у зв'язкових і незв'язних вибірок, причому вибірки можуть бути не рівні за величиною.

$$S_d = \sqrt{S_x^2 + S_y^2} = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2 + (y_i - \bar{y})^2}{(n_1 + n_2 - 2)} \frac{n_1 + n_2}{n_1 n_2}}$$

Згідно даної таблиці виходить, достовірних відмінностей по орієнтаційних стилів професійно- діяльнісного спілкування не спостерігається.

З отриманих результатів випливає, що рівень розвитку по орієнтації на дію у обох виборок висок, і має низькі відмінності.

Таблиця 2.3.3

Розподіл середних показників в залежності від статі 4 - го курсу
Орієнтаційних стилів професійно – діяльнісного спілкування

Стилі	Середнє значення дівчата	Дисперси я	Стандартне відхилення	Середнє Значення юнаки	Дисперсія	Стандартн е відхилення
Орієнтація на дію.	11.2	7.7	2.7	11.8	5.5	5.1
Орієнтація на процес.	11.8	7.7	2.7	11	6.8	4.3
Орієнтація на людей.	11.7	4.9	2.2	10.7	5.7	3.9
Орієнтація на перспекти ву, майбутнє	13.1	8.9	2.9	13.8	5.2	2.2

Згідно даної таблиці, виходить що у дівчат та юнаків найбільш розвинута орієнтація на перспективу, майбутнє, це пояснюється тим що 4-тий курс, характеризується написанням дипломної роботи, закінчення вищого навчального закладу, рішенням про вступ на спеціаліста або магістра, чи пошук роботи. Формування чітких професійних цілей, розробка способів досягнення поставленої мети.

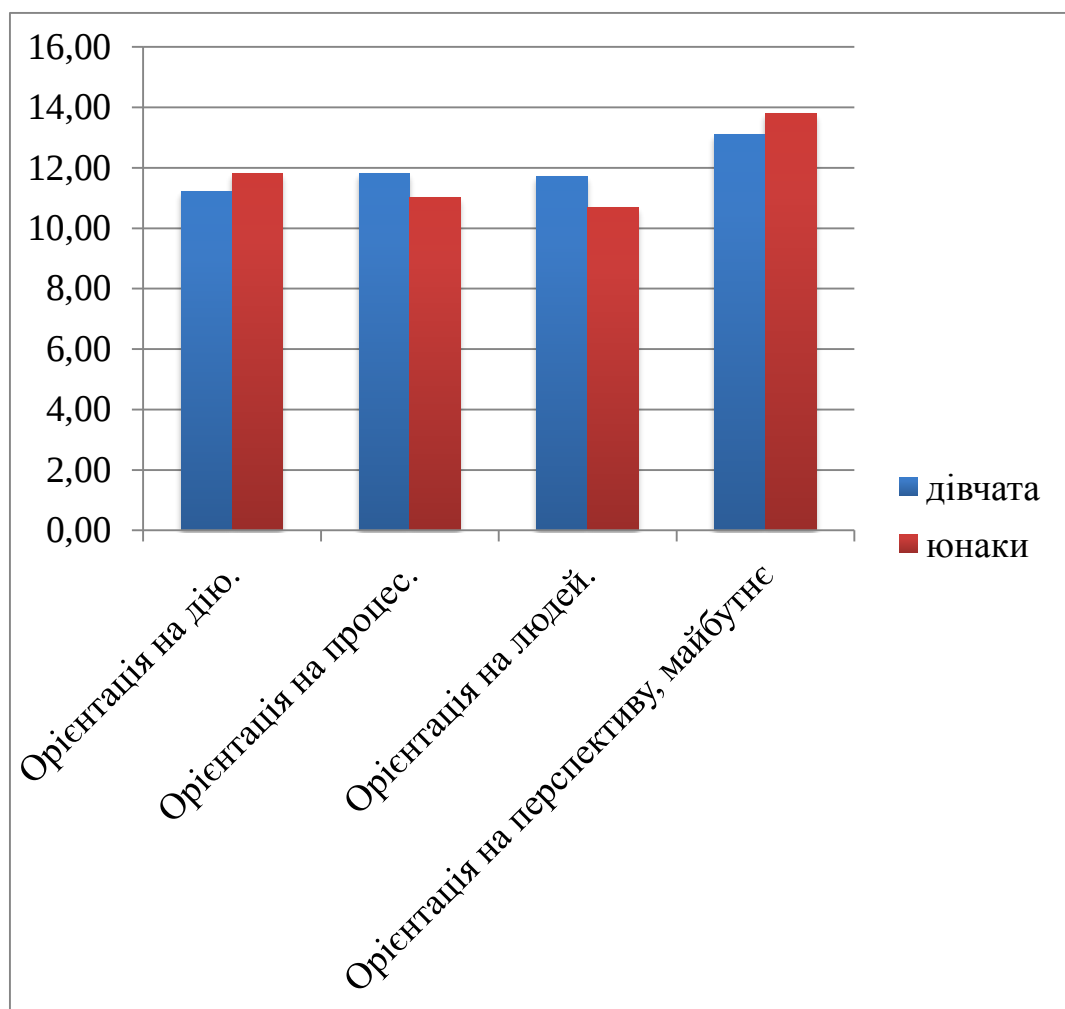

Рис.2.3.3 Розподіл середніх показників 4 - го курсу
Орієнтаційних стилів професійно – діяльнісного спілкування

Згідно даної діаграми виходить, що у дівчат більше виражена орієнтація на людей, яка характеризується вмінням співчувати, розуміти та підтримувати. Юнаки ж більше орієнтовані на майбутнє, усі дії спрямовані на вирішення поточних проблем і плануванням щодо реалізації своїх професійних цілей, та способи дій.

Таблиця 2.3.4

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 4 – го курсу
Орієнтаційних стилів професійно – діяльнісного спілкування

Стилі	Виборки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень		Результат
	д	ю	д	ю	д	ю	$p \leq 0.05$ $p \leq 0.01$
Орієнтація на дію.	11.2	11.8	0.01	-0.04	277.2	82.8	2.02 2.7 $t_{\text{Эмп}} = 0.5$
Орієнтація на процес.	11.8	11	0.07	0	277.5	44	2.02 2.7 $t_{\text{Эмп}} = 0.8$
Орієнтація на людей.	11.7	10.7	-0.12	0	176.8	23.5	2.02 2.7 $t_{\text{Эмп}} = 1.2$
Орієнтація на	13.1	13.8	-0.07	-0.04	165.5	36.8	2.02 2.7

перспективу, майбутнє							$t_{\text{Эмп}} = 0.9$
--------------------------	--	--	--	--	--	--	------------------------

Критерій t Стьюдента спрямований на оцінку відмінностей величин середніх і двох вибірок X і Y, які розподілені по нормальному закону.

$$S_d = \sqrt{S_x^2 + S_y^2} = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2 + (y_i - \bar{y})^2}{(n_1 + n_2 - 2)} \frac{n_1 + n_2}{n_1 n_2}}$$

Згідно отриманих даних, виходить що різниця між показниками не має чіткої вираженості, студентам 4 – го курсу найбільш характерна орієнтація на майбутнє. У юнаків більш виражена орієнтація на дію, а у дівчат на процес, це пояснюється особливістю діяльності у навчальному процесі.

Таблиця 2.3.5

Порівняння середніх показників 3 і 4 курсу по методиці Орієнтаційних стилів професійно – діяльнісного спілкування

Стилі	3 курс	4 курс
Орієнтація на дію.	9,3	11,6
Орієнтація на процес.	9,4	12
Орієнтація на людей	9	11,3
Орієнтація на перспективу,	9,6	14,2

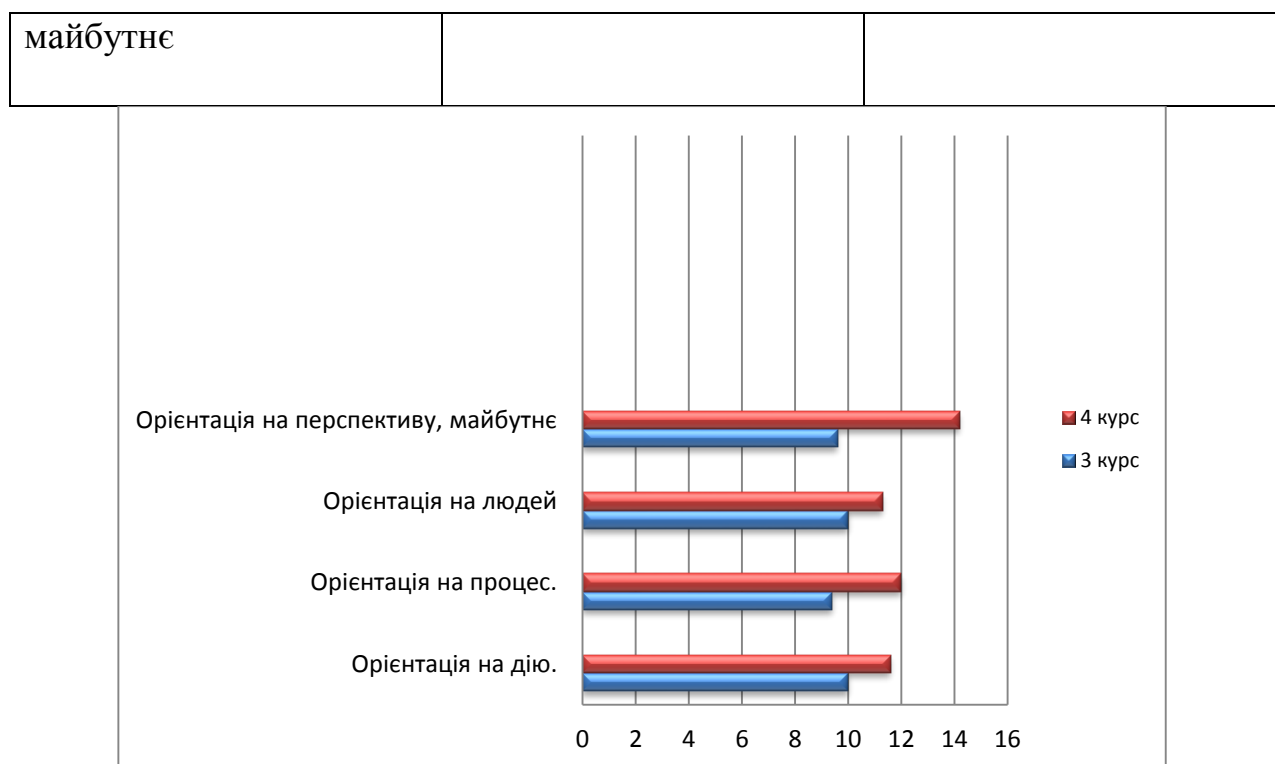

Рис 2.3.5 Розподіл середніх показників між 3 і 4 курсом статі Орієнтаційних стилів професійно – діяльнісного спілкування.

Згідно аналізу середніх показників 3 і 4 курсу, можна зробити висновок 4 курс більш орієнтований на майбутнє, на процес, у 3 – го курсу не має чітко виражених орієнтацій.

Таблиця 2.4.1

Підрахунок дисперсії в залежності від статі 3 го курсу по методиці Мильман мотиваційної структури особистості

Шкали мотиваційного профілю	Виборки		Дисперсія		Стандартне відхилення	
	д	ю	д	ю	д	ю
Ж	11.6	13.5	5.5	2.4	1.72	1.46

К	11.4	12.8	3.08	3.8	1.5	0.8
С	10.9	9.17	4.96	4.89	2.22	2.21
О	13.1	11.5	5.41	2.56	1.85	1.6
Д	11.2	13.6	7.45	10.1	2.26	3.18
ДР	12.4	11.7	3.75	2.95	1.94	1.72
ОД	10	9	6.53	4.89	2.56	2.21

В даній таблиці занесені середні показники жіночої та чоловічої вибірки 4- го курсу, вирахована дисперсія окремо для жіночої та чоловічої вибірки за такою формулою:

$$D = \frac{\sum_{i=1}^n (x - \bar{x})^2}{n}$$

D - дисперсія,

x - аналізований показник, з рискою зверху - середнє значення показника,

n - кількість значень у аналізованій сукупності даних.

Згідно отриманих даних виходить, що у дівчат більш розвинутий мотив

Імпульсивний - характеризується різкими перепадами профільної лінії з трьома вираженими піками, найчастіше за шкалами «К», «О», «ДР», але можуть бути й інші співвідношення.

Для юнаків більш виражений прогресивний - помітним перевищенням рівня розвиваючих мотивів над рівнем мотивів підтримки: $(Д + ДР + ОД) - (П + К + С) > 5$ балів. Даний тип

переважає у осіб, що досягли успіху в роботі чи навчанні. Так само характерний для особистості з соціально спрямованої позицією.

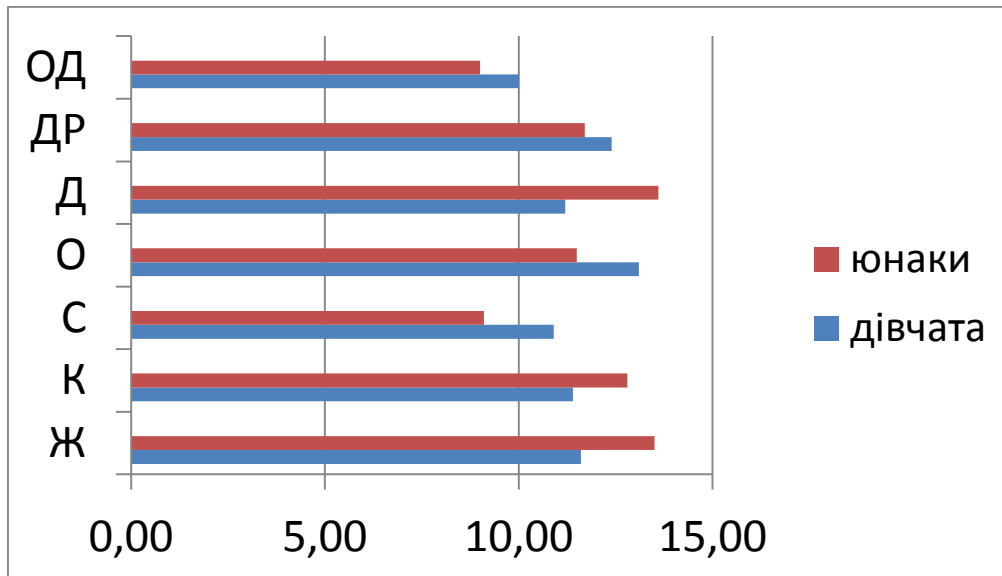

Рис2.4.1 Розподіл середніх показників 3 – го курсу по методиці Мильман мотиваційної структури особистості

Згідно отриманих результатів виходить, що різниця між показниками дівчат та юнаків найбільш виражена у особливостях ставлення до навчання та типів мотиваційного профілю. Так у юнаків виражений прогресивний мотиваційний профіль, який характеризується схильність суб'єкта до активних, діяльним емоційним переживанням і стійку, конструктивну, керовану позицію у важких ситуаціях. Чітко корелює з «прогресивним» мотиваційним профілем і успішністю в діяльності.

У дівчат більш виражений мотиваційний імпульсивний профіль, який виражається в певній різноспрямованості всередині емоційної сфери непостійності, та зміною спрямованості під впливом різних факторів, відношення до діяльності.. Корелює з характеристиками «імпульсивного» мотиваційного профілю.

Таблиця 2.4.2

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 3 – го курсу по методиці Мильман мотиваційної структури особистості

	Шкали мотиваційного профілю						
Виборки	Ж	К	С	О	Д	ДР	ОД
д	12.1	11.4	10.9	13.1	11.2	12.4	10
ю	13.5	12.8	9.17	11.5	13.6	11.7	9
t эмп	1,3	1.9	1,6	1.4	1.5	0.7	1
t крит при $\alpha \leq 0,05 = 2,04$							
t крит при $\alpha \leq 0,01 = 2,73$							

За результатами дослідження мотиваційної структури особистості виявлені статистично значущі відмінності за такими шкалами мотиваційного профілю як: • статусно-престижна мотивація; • мотивація загальної активності; • мотивація творчої активності.

Статусно-престижна мотивація являє мотиви підтримки життєдіяльності і комфорту в соціальній У цьому мотиві відбивається прагнення студента отримувати увагу оточуючих, престиж, становище в суспільстві, вплив і владу.

Включає в себе цей мотив такі мотиви-інтереси, як: увага, повага, честолюбство, домінування. Мотивація загальної активності, значення з цього мотиву вище у студентів 3 курсу це відображає енергійність, прагнення студента докласти свою енергію та вміння у навчальній діяльності. Включає в себе такі мотиви-інтереси, як: власне активність, витривалість, завзятість, можливо, протидія [35]. Мотивація творчої активності також показник вищий у студентів 3 курсу. Це відображає прагнення студентів використовувати свою енергію і можливості в навчанні, де є можливість отримати гарну оцінку.

Включає в себе: творення, досягнення, розуміння, пізнання. Також за допомогою цієї методики ми отримали дані по спрямованості особистості сума всіх балів за шкалами Ж, К, С, О характеризує «життєву» спрямованість особистості, сума балів за шкалами Д, ДР, ОД характеризує «робочу» спрямованість особистості.

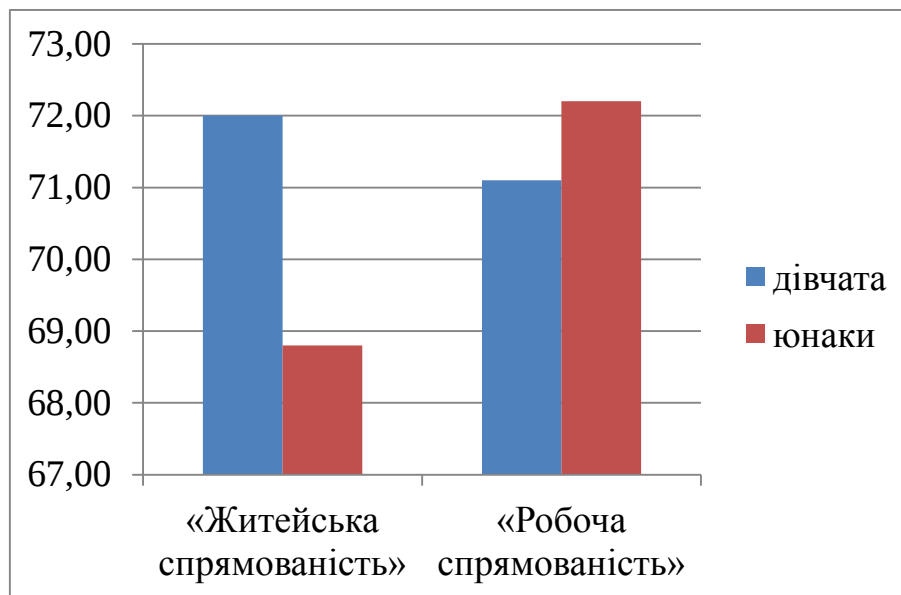

Рис 2.4.2 Визначення спрямованості в залежності від статі 3 – го курсу по методиці Мильман мотиваційної структури

Згідно даної діаграми чітко відображається, що у дівчат більше розвинена життєва спрямованість, яка характеризується у формуванням, підтримкою, споживчих мотивів, у юнаків більш виражена робоча спрямованість, яка відіграє велику роль - у формуванні розвиваючої частини профілю, підвищенні показників, формуванні професійної ідентичності.

Таблиця 2.4.3

Розрахунок t-критерія Стюдента в залежності від статі 3 – го курсу по методиці Мильман мотиваційної структури

Виборка	«Житейська спрямованість»	«Робоча спрямованість»
д	72	71.1
ю	68.85	72.2
t эмп	1,4	1,2
t крит при $\alpha \leq 0,05 = 2,02$		
t крит при $\alpha \leq 0,01 = 2,7$		

Згідно даної таблиці виходить, що усі показники знаходяться поза зоною значимості, тобто різниця між показниками не мають великого розриву.

Таблиця 2.4.4

Підрахунок дисперсії в залежності від статі 4 – го курсу по методиці Мильман мотиваційної структури особистості

Шкали мотиваційн	Виборки	Дисперсія	Стандартне відхилення
------------------	---------	-----------	-----------------------

ого профілю	Д	Ю	Д	Ю	Д	Ю
Ж	11.1	9.3	2.47	2.67	1.57	1.63
К	10.2	9.7	2.04	2.81	1.43	1.68
С	11.6	9.8	0.91	3.03	0.95	1.74
О	13	11.06	3.28	2.87	1.81	1.69
Д	11.1	9.5	5.44	2.34	2.33	1.53
ДР	12.4	11. 7	3.75	2.95	1.94	1.72
ОД	10.3	9.5	3.32	0.42	1.82	0.65

В даній таблиці занесені середні показники жіночої та чоловічої вибірки 4- го курсу, вирахована дисперсія окремо для жіночої та чоловічої вибірки за такою формулою:

$$D = \frac{\sum_{i=1}^n (x - \bar{x})^2}{n}$$

D - дисперсія,

x - аналізований показник, $\bar{x}$ - середнє значення показника,

n - кількість значень у аналізованій сукупності даних.

Згідно отриманих даних виходить, що у дівчат більш розвинутий мотив експресивний - характеризується помітними перепадами профільної лінії з наявністю двох піків: частіше за інших зустрічаються поєднання піків за шкалами «К» і «ДР».

У юнаків більш розвинутий мотив прогресивний - характеризується помітним перевищенням рівня розвиваючих мотивів над рівнем мотивів підтримки: $(Д + ДР + ОД) - (П + К + С) \geq 5$ балів.

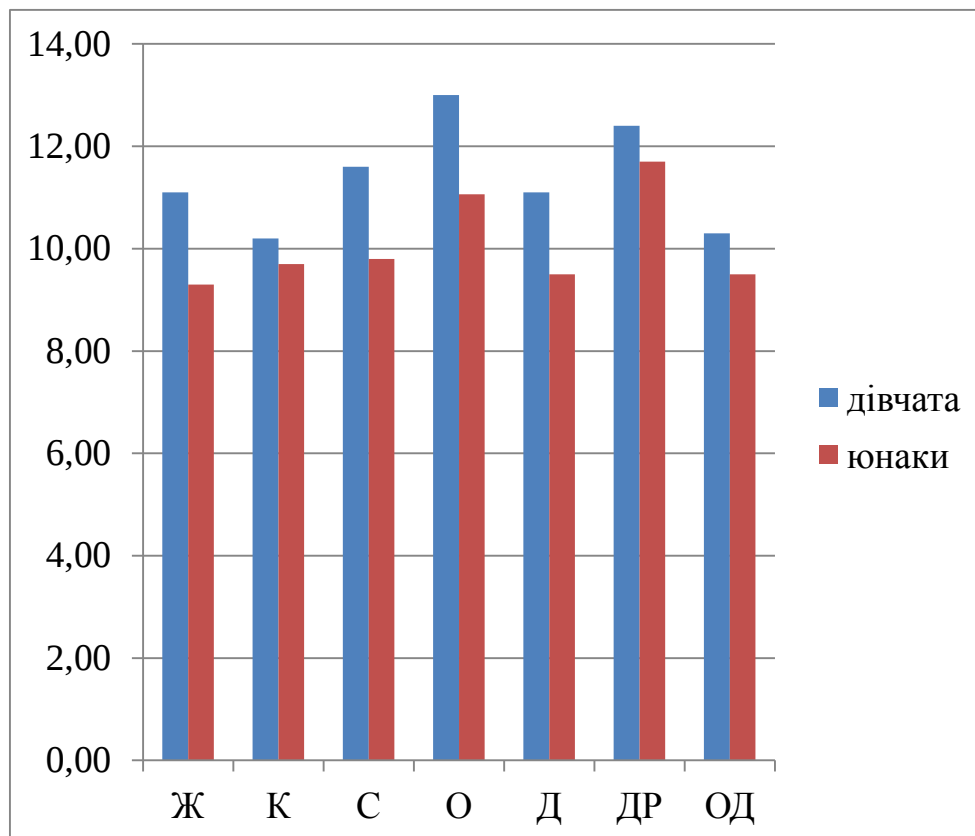

Рис. 2.4.4 Розподіл середніх показників 4 – го курсу по методиці Мильман мотиваційної структури особистості.

Згідно даної діаграми виходить, що у дівчат розвинений експресивний тип мотиваційного профілю, який характеризується прагненням суб'єкта через підвищення рівня самоствердження, емоційна стабільність, чітка позиція щодо отриманої професії, у юнаків розвинений прогресивний мотив чітка позиція щодо отриманої професії, цілеспрямованість, соціальна спрямована позиція.

Таблиця 2.4.5

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 4 – го курсу по методиці Мильман мотиваційної структури особистості

	Шкали мотиваційного профілю						
Виборки	Ж	К	С	О	Д	ДР	ОД

д	11.1	10.2	11.6	13.6	11.1	12.4	10.3
ю	9.3	9.7	9.8	11.6	9.5	11.7	9.5
t эмп	1.8	0.5	1,8	2	1.6	0.7	0,8
t крит при $\alpha \leq 0,05 = 2,04$							
t крит при $\alpha \leq 0,01 = 2,73$							

Згідно даної таблиці виходить, що деякі показники знаходяться в зоні невизначеності. За результатами дослідження мотиваційної структури особистості виявлені статистично значущі відмінності за такими шкалами мотиваційного профілю як: •життєзабезпечення; •соціальної активності; • загальна активність.

Таблиця 2.4.6

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 4 – го курсу по методиці Мильман мотиваційної структури

Виборки	«Життєва спрямованість»	«Робоча спрямованість»
д	66	72.2
ю	67.5	71.3
t эмп	1,5	0.9
t крит при $\alpha \leq 0,05 = 2,02$		
t крит при $\alpha \leq 0,01 = 2,7$		

Згідно даної таблиці виходить, що усі показники знаходяться поза зоною значимості, тобто різниця між показниками не мають великого розриву.

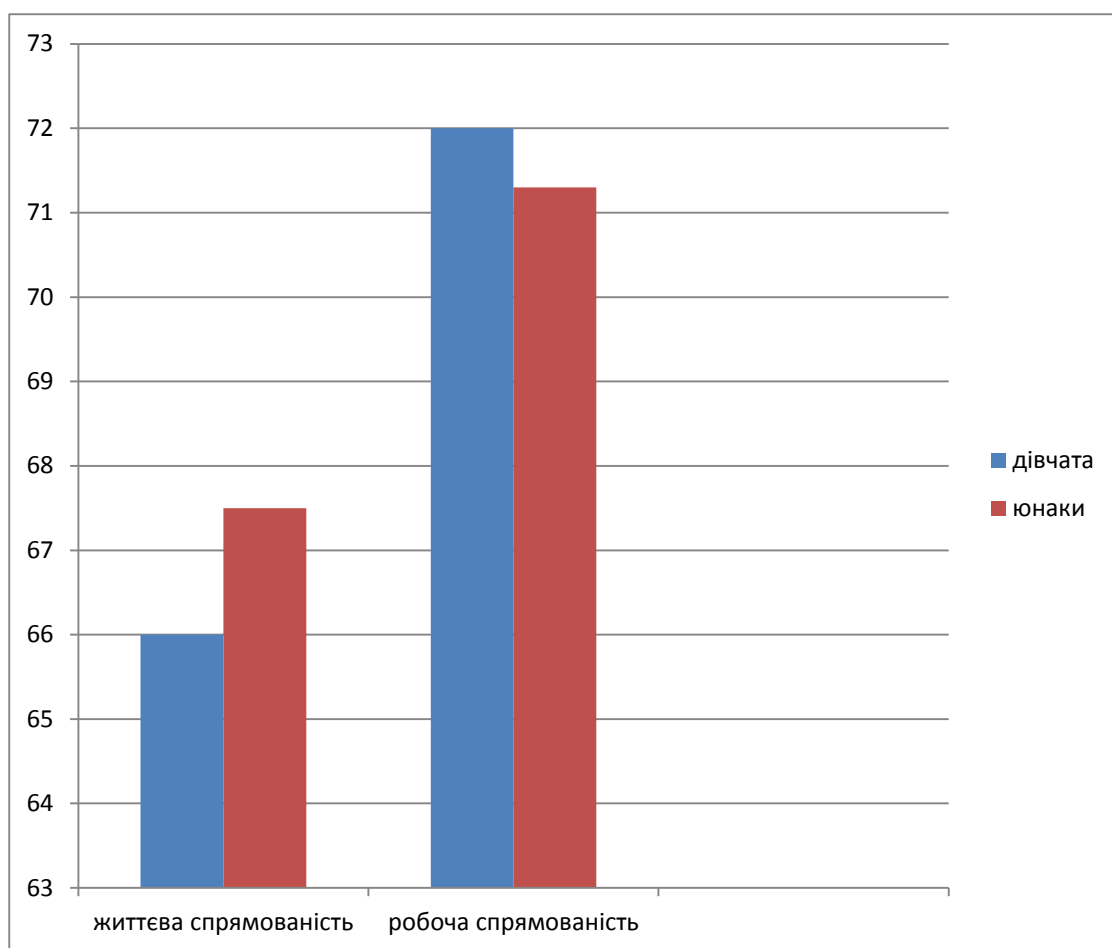

Рис.2.4.6 Розподіл середніх показників в залежності від статі по методиці Мильман мотиваційної структури. «Робоча» спрямованість це спрямованість розвитку, яка в певних, і досить часто зустрічаються умовах, може ставати домінуючою, основний, підкоряє собі основні інтереси і зусилля студента, характерні зацікавленість в оволодінні новими навиками, уміннями, навчальним процесом, формування професійного самовизначення, професійної ідентичності.

Таблиця 2.5.1

Підрахунок дисперсії в залежності від статі по Методиці вивчення статуси професійної ідентичності 3 курсу

Статуси Професійної ідентичності	Виборки		Дисперсія		Стандартне відхилення	
	д	ю	д	ю	д	ю
Невизначений стан професійної ідентичності	6.3	6.6	0.89	1	0.94	1
Нав'язана професійна ідентичність	6.4	6	2.25	0.39	1.5	0.62
Мораторій (криза вибору)	6.2	6.5	2.11	0.89	1.45	0.94
Сформована професійна ідентичність	8.7	6.7	6.6	6.6	2.57	2.6

В даній таблиці занесені середні показники жіночої та чоловічої вибірки 4- го курсу, вирахована дисперсія окремо для жіночої та чоловічої вибірки за такою формулою:

$$D = \frac{\sum_{i=1}^n (x - \bar{x})^2}{n}$$

D - дисперсія,

x - аналізований показник, з рискою зверху - середнє значення показника,

n - кількість значень у аналізованій сукупності даних.

Згідно отриманих даних виходить, що у дівчат більш розвинута сформована професійна ідентичність, яка характеризується готовністю здійснити усвідомлений вибір подальшого професійного розвитку або вже його вчинили.

У юнаків більш розвинуто два виду професійної ідентичності- це невизначана професійна ідентичність, яка характеризується не стабільністю у формуванні професійних цілей, планів, пасивність.

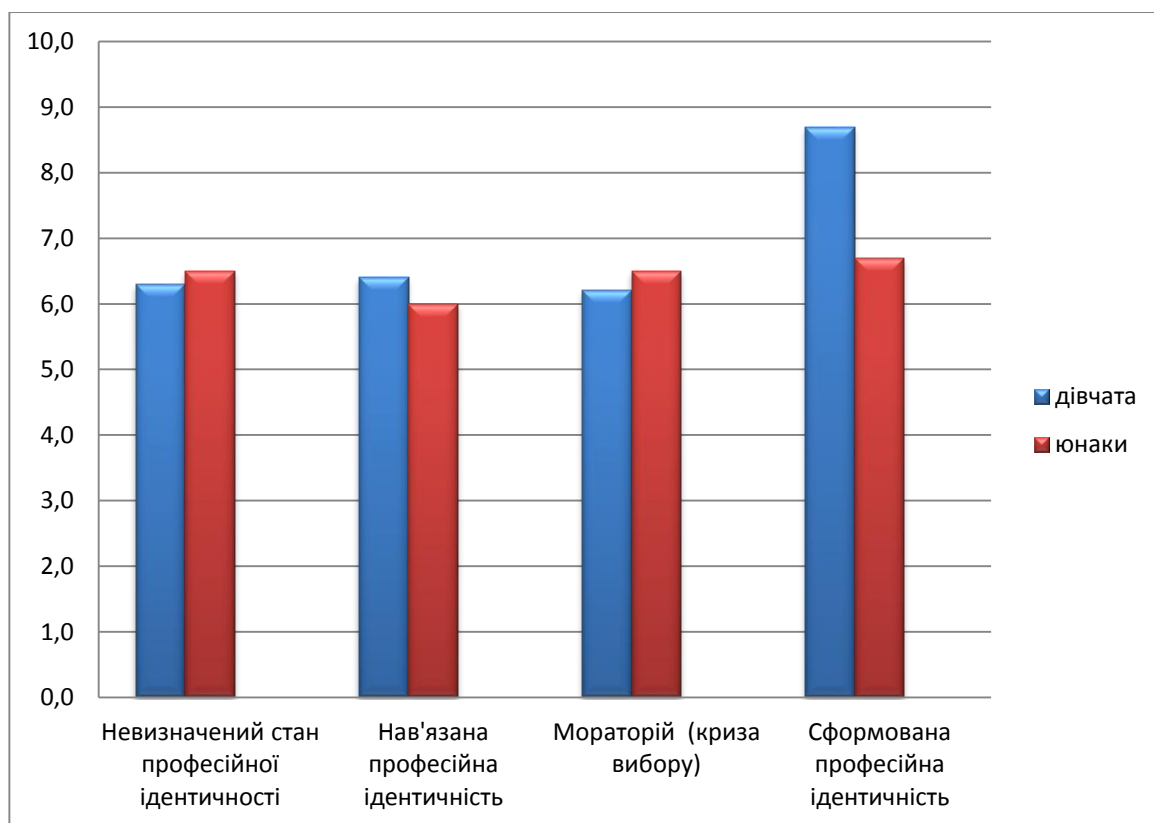

Рис 2.5.1 Розподіл середніх показників 3 – го курсу по методиці статі по Методиці вивчення статусу професійної ідентичності.

Згідно отриманих даних для дівчат більш притаманна сформована професійна ідентичність, проявляється у певності правильного прийнятого рішення про професійне майбутнє, характерне для тих, то пройшов через «кризу вибору» і самостійно

сформували систему знань про себе, про професійні цінності і життєвих переконаннях. Вони можуть усвідомлено вибудовувати своє життя тому, що визначилися, чого хочуть досягти. Для юнаків більш характерно стан невизначеної професійної ідентичності характерно для студентів, які не мають міцних професійних цілей і планів і при цьому не намагаються їх сформувати, вибудувати варіанти свого професійного розвитку недостатньо усвідомлюють важливість вибору майбутньої професії.

Таблиця 2.5.2

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 3 – го курсу по Методиці вивчення статуси професійної ідентичності

Статуси професійної Ідентичності	Виборки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень		Результат
	д	ю	д	ю	д	ю	
							$p \leq 0.05$ $p \leq 0.01$
Невизначений стан професійної ідентичності	6.3	6.6	-0.02	-0.02	26.8	11.3	2.04 2.74 $t_{\text{ЭМП}} = 0.6$
Нав'язана професійна ідентичність	6.4	6	-0.1	0	79.4	4	2.04 2.74 $t_{\text{ЭМП}} = 0.7$
Мораторій	6.2	6.5	-0.02	0	35.1	9.5	2.04 2.73 $t_{\text{ЭМП}} = 0.4$
Сформована	8.7	6.7	-0.12	-0.02	134.7	49.3	2.02 2.7

Професійна ідентичність							$t_{\text{ЭМП}} = 2$
----------------------------	--	--	--	--	--	--	----------------------

Згідно отриманих даних виходить, що статус професійної ідентичності знаходиться в зоні невизначеності, це означає що показники постійної усталеної форми не має, змінюється під впливом певних факторів.

Таблиця 2.5.3

Підрахунок дисперсії в залежності від статі 4 – го курсу по
Методиці вивчення статуси професійної ідентичності

Статуси Професійної ідентичності	Виборки		Дисперсія		Стандартне відхилення	
	д	ю	д	ю	д	ю
Невизначений стан професійної ідентичності	5.6	6	0.78	0.43	0.88	0.66
Нав'язана професійна ідентичність	5.6	7.3	1.09	0.53	1.05	0.73
Мораторій (криза вибору)	6.2	6.7	1.01	0.38	1.01	0.61
Сформована професійна ідентичність	10.2	10.5	1.63	4.75	1.28	2.18

В даній таблиці занесені середні показники жіночої та чоловічої вибірки 4- го курсу, вирахована дисперсія окремо для жіночої та чоловічої вибірки за такою формулою:

$$D = \frac{\sum_{i=1}^n (x - \bar{x})^2}{n}$$

D - дисперсія,

x - аналізований показник, з рискою зверху - середнє значення показника,

n - кількість значень у аналізованій сукупності даних.

Згідно отриманих даних, виходить, що у дівчат і юнаків розвинутий статус сформованої професійної ідентичності.

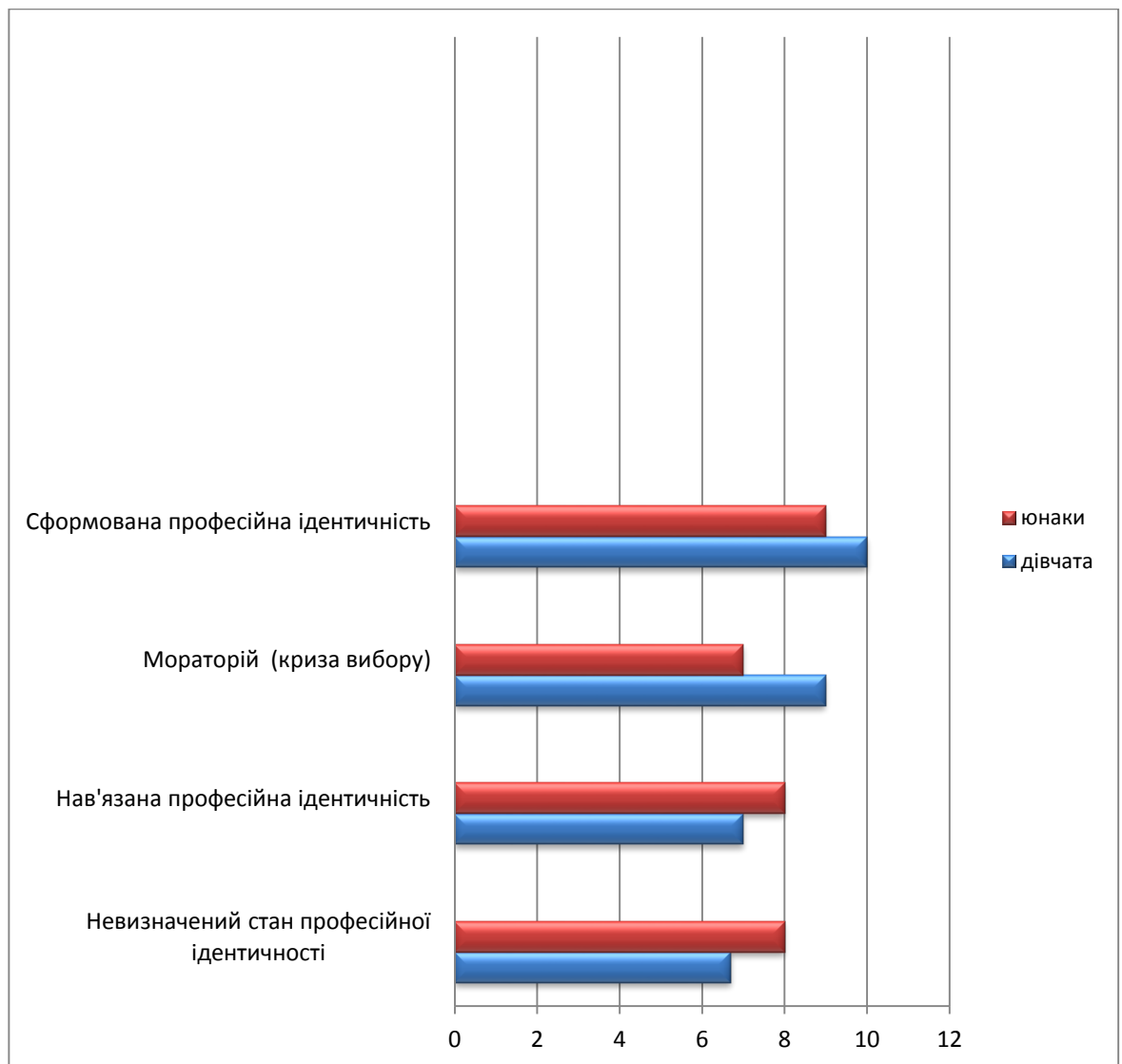

Рис 2.5.3 Розподіл середніх показників 4 – го курсу в залежності від статі по Методиці вивчення статуси професійної ідентичності

Згідно отриманих даних, виходить, що в даній групі досліджуваних найбільш розвинутий статус сформованої професійної ідентичності, яка характеризується чітким уявленням про отриману професію, ідентифікація з отриманою професією, позитивне ставлення, активність.

Таблиця 2.5.4

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 4 – го курсу по Методиці вивчення статуси професійної ідентичності.

Статуси професійної Ідентичності	Виборки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень		Результат $p \leq 0.05$ $p \leq 0.01$
	д	ю	д	ю	д	ю	
Невизначений стан професійної ідентичності	5.6	6	-0.05	0	32.4	6	2.02 2.7 $t_{\text{ЭМП}} = 0.9$
Нав'язана професійна ідентичність	5.6	7.3	0.06	0	54.7	7.5	2.02 2.7 $t_{\text{ЭМП}} = 3.5^*$
Мораторій	6.2	6.7	-0.08	0	41.2	5.5	2.02 2.7 $t_{\text{ЭМП}} = 1.1$
Сформована Професійна	10.2	10.5	-0.01	0	69.2	55.5	2.02 2.7 $t_{\text{ЭМП}} = 0.3$

ідентичність							
--------------	--	--	--	--	--	--	--

Згідно отриманих даних виходить, що найбільш статистичні показники по статусу навязувальної професійної ідентичності, юнаки мають більше схильності до формування навязувальної професійної ідентичності, яка характеризується для студента, який вибрав свій професійний шлях, але не шляхом самостійних роздумів, а прислухавшись до думки авторитетів: батьків або друзів.

На якийсь час це, як правило, забезпечує комфортний стан, дозволяючи уникнути переживань з приводу власного майбутнього. Але немає ніякої гарантії, що обрана таким шляхом професія буде відповідати інтересам і здібностям самої людини. Тому такий вибір надалі цілком може призвести до розчарування.

Таблиця 2.5.5

Розподіл середніх показників 3 і 4 курсу по Методиці вивчення статуси професійної ідентичності

Статуси професійної ідентичності	3 курс	4 курс
Невизначений стан професійної ідентичності	6,5	5
Нав'язана професійна ідентичність	7,5	6,3
Мораторій (криза вибору)	7,6	7.5
Сформована професійна ідентичність	10	10,5

Згідно даної таблиці виходить, що у 3 – го курсу більш виражений невизначений статус професійної ідентичності, а у 4 – го курсу сформована професійна ідентичність.

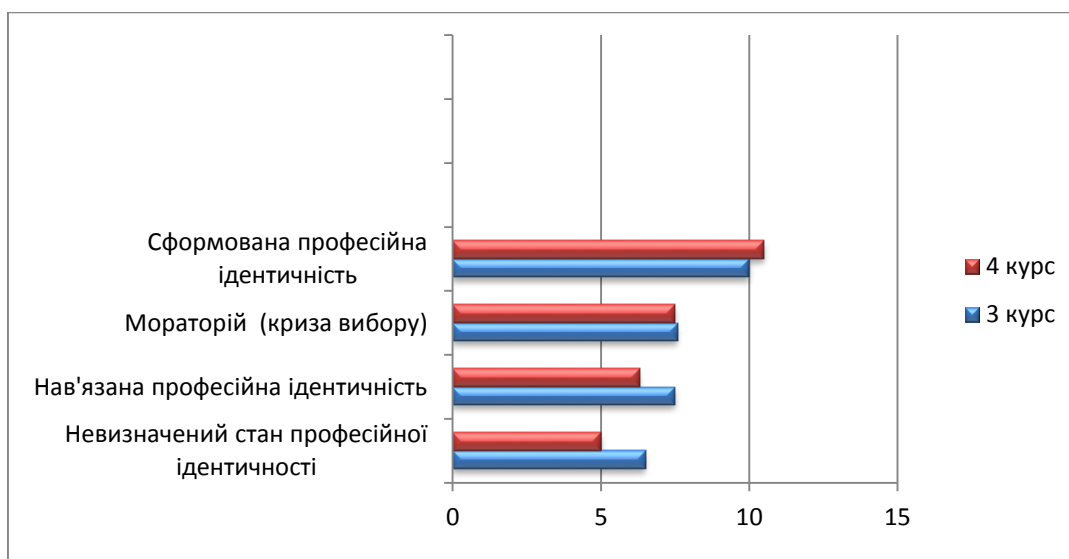

Рис.2.5.5 Розподіл середніх показників 3 і 4 курсу по методиці вивчення статуси професійної ідентичності

Згідно отриманих даних виходить, що у 3 – го курсу найбільш розвинутий статус навязувальної та невизначеної професійної ідентичності проявляється в непостійності, кризах професійного самовизначення та ідентифікації з обраної професією, а у 4 – го курсу є спрямованість на формування професійної ідентичності проявляється ,визначеності, активності, цілеспрямованості.

Таблиця 2.6.1

Підрахунок дисперсії в залежності від статі 3 – го по Опитувальнику професіональної ідентичності студентів - майбутніх психологів

3 курс	Виборки		Дисперсія		Стандартне відхилення	
	Д	Ю	Д	Ю	Д	Ю
Позитивні емоції	18.2	17.7	11.6	0.71	3.41	0.84

Активна позиція	17.8	17	7.6	2.56	2.76	1.6
Негативні емоції	17.5	18.7	9.7	0.97	3.12	1.18
Пасивна позиція	15.2	16.3	6.5	7.8	2.56	2.8

Згідно даної таблиці виходить, що у дівчат схильність до позитивних емоцій щодо отриманої професії та активна позиція, у юнаків більш явна схильність до прояву негативних емоцій і пасивної позиції.

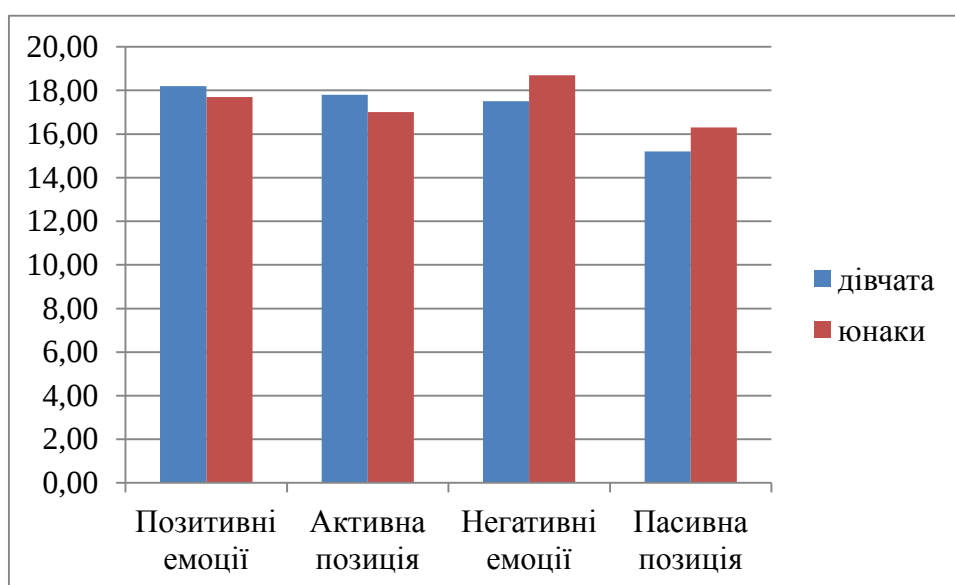

Рис.2.6.1 Розподіл середніх показників в залежності від статі 3 – го по Опитувальнику професійної ідентичності студентів - майбутніх психологів. Згідно отриманих даних виходить, що у дівчат більш розвинута схильність до позитивних емоцій, яка характеризується активною позицією, що супроводжується позитивними емоціями щодо майбутньої професії. Професійна ідентичність студента є вираженою і активною. Студенти, які дотримуються даної позиції, вважають, що професія психолога

задовольняє їх потребам і запитам, в ній вони бачать своє покликання і спосіб самореалізації. Вони прораховують своє майбутнє так, щоб працювати психологом, ставлять цілі і досягають їх. При будь-якій можливості намагаються набути досвіду практичної психологічної діяльності; читають додаткову психологічну літературу.

Для юнаків більш характерно прояв негативних емоцій і пасивної позиції Студенти, відносяться до цього типу, вважають, що дана професія не для них, вона не здатна задовольнити їхні потреби, в ній вони не зможуть реалізувати себе. Спостерігається пасивне ставлення до купується професії, присутні негативні емоції щодо професії і всього, що з нею пов'язано. Швидше за все, настало розчарування в професії.

Таблиця 2.6.2

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 3 – го курсу по Опитувальнику професійної ідентичності студентів – майбутніх психологів

	Виборки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень		Результат
	д	ю	д	ю	д	ю	$p \leq 0.05$ $p \leq 0.01$
Позитивні емоції	18.2	17.7	-0.09	0.02	328.7	8.8	2.04 2.73 1.5
Активна позиція	16.8	17	-0.07	0	244.1	26	2.04 2.73 0.2

Негативні емоції	17.5	18.7	-0.11	-0.02	293.0	13.3	2.04 2.73 1.2
Пасивна позиція	15.2	16.3	0.04	0.02	207.3	59.3	2.04 2.73 0.9

Згідно отриманих даних виходить, що усі показники не в ходять в зону значущості.

Таблиця 2.6.3

Підрахунок дисперсії в залежності від статі 4 – го курсу по Опитувальнику професіональної ідентичності студентів - майбутніх психологів

	Виборки		Дисперсія		Стандартне відхилення	
	д	ю	д	ю	д	ю
Позитивні емоції	19.7	18.2	2.9	1.69	1.73	1.3
Активна позиція	16.8	16.2	5.7	4.9	2.39	2.22
Негативні емоції	17.5	15.6	4.9	6.5	2.23	2.13
Пасивна позиція	15.2	16.8	5.8	7.2	2.12	2.5

Згідно отриманих даних виходить, що у дівчат більш розвинута активна позиція та переважають позитивні емоції, а юнаків більш схильність до позитивних емоцій та пасивна позиція.

Активна позиція характеризується зацікавленістю в отриманій професії, високою мотиваційною спрямованістю, в навчальній діяльності проявляється високою активністю, постійною підготовкою до занять, пошуку себе в отриманій професії, позитивні емоції проявляються у ставленні до отриманої професії, рівень активності.

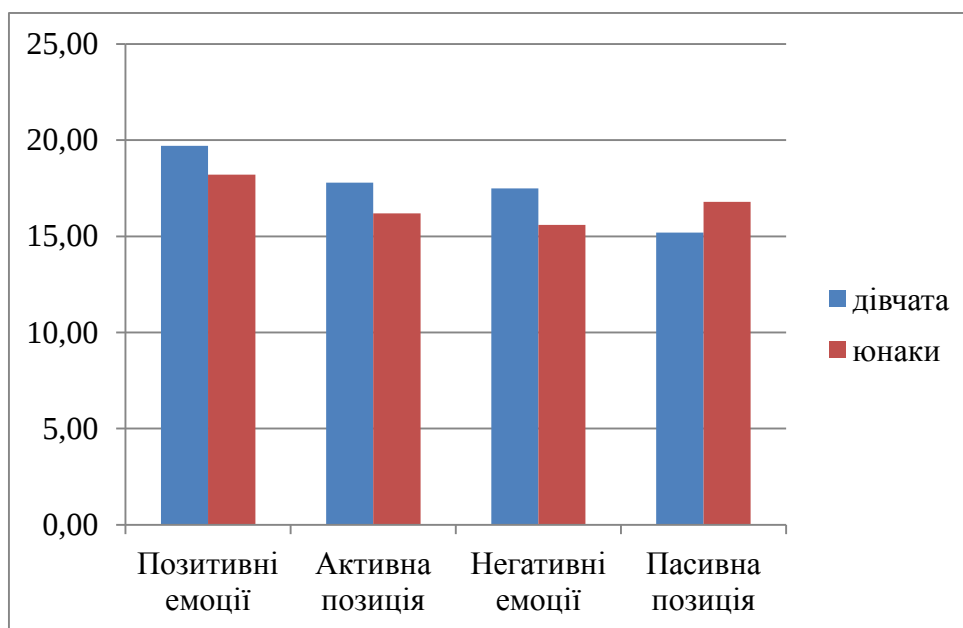

Рис 2.6.3 Розподіл середніх показників в залежності від статі 4 – го курсу по Опитувальнику професійної ідентичності студентів - майбутніх психологів.

Згідно отриманих даних виходить, що для дівчат більш притаманна середньо виражена активна позиція, що супроводжується позитивними емоціями щодо майбутньої професії. Професійна ідентичність студентів даного типу по перевазі активна і виражена.

Дані студенти вважають професію психолога своїм покликанням, одним із способів самореалізації в житті. Думки про те, що вони будуть працювати за фахом, викликають у них радість; є бажання більшу частину часу проводити, займаючись тим, що

пов'язано з професією. Усвідомлена активність по відношенню до майбутньої професії знаходиться на середньому рівні.

Для юнаків більш характерна пасивна позиція, що супроводжується позитивними емоціями щодо майбутньої професії. У студентів, що відносяться до даного типу, переважають позитивні емоції по відношенню до майбутньої професії, є бажання більшу частину часу проводити, займаючись тим, що пов'язано з професією, але, незважаючи на це, присутній пасивне ставлення до купується професії.

Таблиця 2.6.4

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 4 – го курсу по Методиці вивчення статуси професійної ідентичності.

	Виборки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень		Результат
	д	ю	д	ю	д	ю	$p \leq 0.05$ $p \leq 0.01$
Позитивні емоції	19.7	18.2	-0.09	0.02	328.7	8.8	2.04 2.73 1.5
Активна позиція	16.8	16.2	-0.07	0	244.1	26	2.04 2.73 0.6
Негативні емоції	17.5	15.6	-0.11	-0.02	293.0	13.3	2.04 2.73 0.9

Пасивна позиція	15.2	16.8	0.04	0.02	207.3	59.3	2.04 2.73 1.6
--------------------	------	------	------	------	-------	------	---------------------

Згідно отриманих даних виходить, що усі показники знаходяться поза зоною значущості.

Таблиця 2.6.5

Розподіл середніх показників 3 і 4 курсу по Методиці вивчення статуси професійної ідентичності.

Статуси професійної ідентичності	3 курс	4 курс
Позитивні емоції	17.5	18.2
Активна позиція	16.3	17.8
Негативні емоції	16.2	15.3
Пасивна позиція	16.8	15.7

Згідно отриманих даних виходить, що найбільш характерно для 3 го курсу позитивні емоції щодо отриманої професії, та пасивна позиція, У 4 – го курс найбільш розвинена сформована професійна ідентичність.

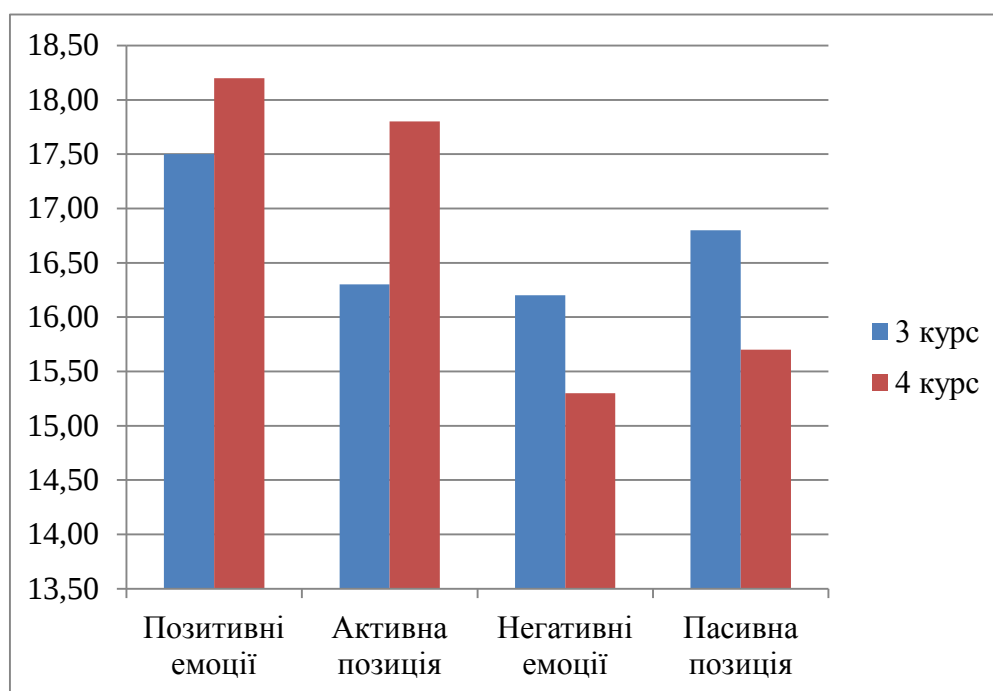

Рис 2.6.5 Розподіл середніх показників 3 і 4 курсу по Методиці вивчення статуси професійної ідентичності.

Згідно отриманих даних, виходить, для 3 – го курсу найбільш характерна пасивна позиція, що супроводжується нейтральними емоціями щодо майбутньої професії. Переважання пасивного ставлення до купується професії. Студенти цього типу впевнені, що вузівської освіти їм вистачить для подальшої роботи, але вони не будують певних планів, що вони будуть робити після закінчення вузу. Переважання емоцій стосовно купується професії залежить від різних ситуацій.

Для 4 – го курсу найбільш характерна активна позиція, що супроводжується позитивними емоціями щодо майбутньої професії. Професійна ідентичність студента є вираженою і активною.

Студенти, які дотримуються даної позиції, вважають, що професія психолога задовольняє їх потребам і запитам, в ній вони

бачать своє покликання і спосіб самореалізації. Вони прораховують своє майбутнє так, щоб працювати психологом, ставлять цілі і досягають їх.

Таблиця 2.7.1

Підрахунок дисперсії в залежності від статі 3 - го по тесту змістовних життєвих орієнтацій (СЖО) адаптація Д.А. Леонтьєва

шкали	Виборки		Дисперсія		Стандартне відхилення	
	д	ю	д	ю	д	ю
мети життя	9.4	6.8	1.84	1.33	1.35	1.15
процес	7.5	7.5	1.35	0.52	1.15	0.72
результат	8	7.6	2.25	6.6	1.5	2.58
ЛК-Я	7.5	8	0.93	1.47	0.96	1.21
ЛК-життя	7.6	6.8	1.06	0.83	1.03	0.91

Згідно отриманих даних виходить, що у дівчат найбільш розвинута орієнтація на мету життя і результат, у юнаків на ЛК – Я, результат.

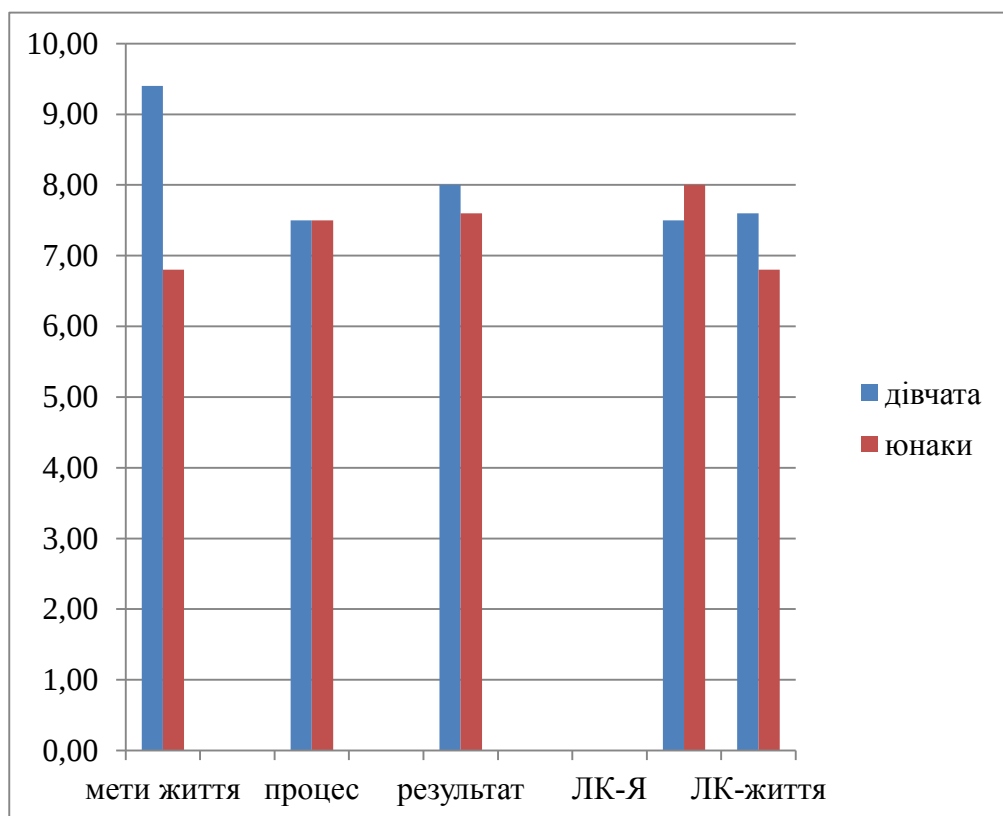

Рис 2.7.1 Розподіл середніх показників в залежності від статі 3 – го курсу по по тесту змістовних життєвих орієнтацій (СЖО)адаптація Д.А. Леонтьєва.

Згідно отриманих даних виходить, що у дівчат більш виражена орієнтація на мети в житті, яка характеризує наявність або відсутність в житті випробуваного цілей у майбутньому, які надають життю осмисленість, спрямованість і часову перспективу. характеризувати не тільки цілеспрямованої людини, а й прожектери, плани якого не мають реальної опори в сьогоденні і не підкріплюються особистою відповідальністю за їх реалізацію.

У юнаків більш виражена орієнтація на Локус контроль - Я (Я - хазяїн життя). Високі бали відповідають уявленню про себе як про сильну особистості, яка має достатню свободу вибору, щоб побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями і завданнями і уявленнями про його сенс.

Таблиця 2.7.2

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 3 – го курсу по по тесту змістовних життєвих орієнтацій (СЖО)адаптація Д.А. Леонтьєва.

шкали	Виборки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень		Результат
	д	ю	д	ю	д	ю	$p \leq 0.05$ $p \leq 0.01$
мети життя	9.4	6.8	-0.05	0.02	65.1	10.8	2.04 2.73 3.8
процес	7.5	7.5	0.11	0	57.3	5.5	2.04 2.73 0.1
результат	8	7.6	0.11	0.08	30.4	10	2.04 2.73 0.7
ЛК-Я	7.5	8	0.	0	39.0	12	2.04 2.73 0.5

ЛК-життя	7.6	6.8	-0.14	0.02	44.5	8.8	2.04 2.73 1.2
----------	-----	-----	-------	------	------	-----	---------------------

Згідно отриманих даних виходить, що зона значущості присутня лише по одній орієнтації- мети життя, дівчата мають більшу схильність до формування даної орієнтації, аніж юнаки.

Таблиця 2.7.3

Підрахунок дисперсії в залежності від статі 4 – го курсу по тесту змістовних життєвих орієнтацій (СЖО)адаптація Д.А. Леонтьєва

Шкали 4 курс	Виборки		Дисперсія		Стандартне відхилення	
	д	ю	д	ю	д	ю
Життєві цілі	9.4	7.3	0.99	2.71	1	1.65
процес	6.6	6.2	1.37	0.76	1.11	0.87
результат	7.6	8.5	1.61	0.42	1.27	0.65
ЛК-Я	6.1	6.7	1.95	1.73	1.4	1.32

ЛК-життя	6.5	7	2	0.5	1.42	0.7
----------	-----	---	---	-----	------	-----

Згідно отриманих даних виходить, що у дівчат більше розвинена орієнтація на мети життя, а у юнаків на результат.

Це означає що в залежності від статі формуються різні життєві орієнтації, та рівень активності у дівчат значно вищий ніж у юнаків, тому що орієнтація на життєві цілі означає повну спрямованість сил на подолання проблем і досягнення успіху у навчальній діяльності, орієнтація на результат має специфічну форму і проявляється в низькій активності студентів.

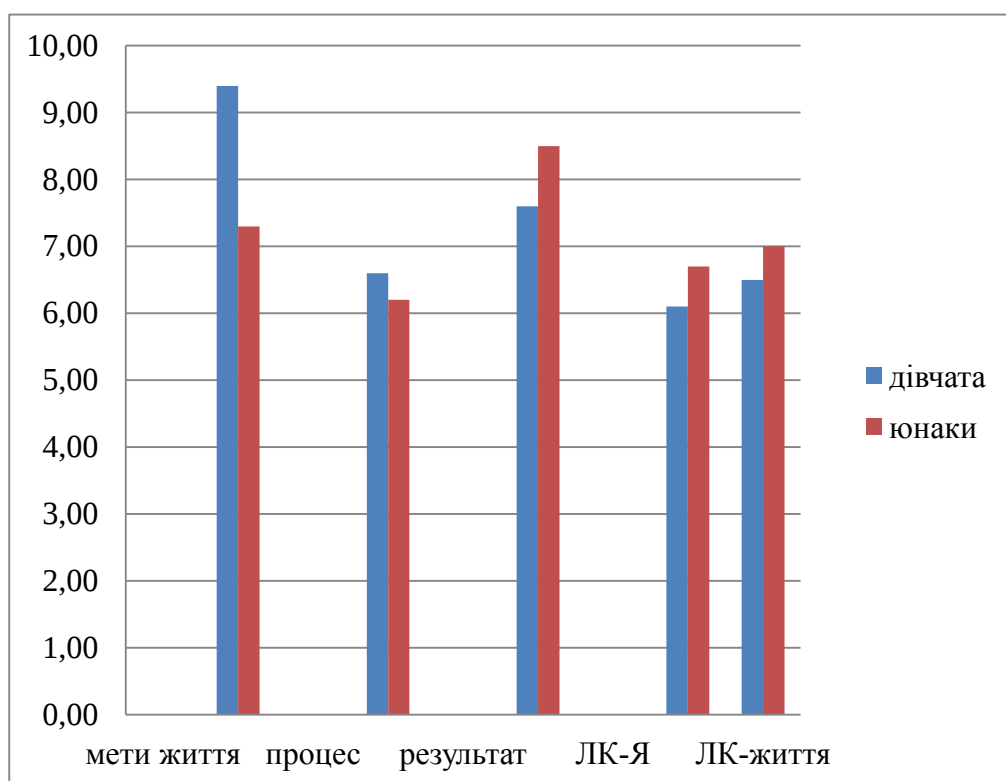

Рис 2.7.3 Розподіл середніх показників в залежності від статі 4 – го курсу по тесту змістовних життєвих орієнтацій (СЖО) адаптація Д.А. Леонтьєва.

Згідно отриманих даних виходить, що у дівчат більш виражена орієнтація на життєві цілі частіше характеризують людей енергійних, але сама по собі життєва енергія не гарантує, що ви опинитеся в житті там, де ви хочете. Можна енергійно рухатися до вершини, а потім

виявити, що ця вершина не твоя. Мета життя дає їй стрижень, цілісність і спрямованість.

У юнаків більш виражена орієнтація на результативність життя або задоволеність самореалізацією. Бали за цією шкалою відображають оцінку пройденого відрізка життя, відчуття того, наскільки продуктивна і осмислена була прожита її частину.

Таблиця 2.7.4

Розрахунок t-критерія Стьюдента в залежності від статі 4 – го курсу по тесту змістовних життєвих орієнтацій (СЖО)адаптація Д.А. Леонтьєва.

шкали	Виборки		Відхилення від середнього		Квадрати відхилень		Результат
	д	ю	д	ю	д	ю	$p \leq 0.05$ $p \leq 0.01$
Мета життя	9.4	7.3	-0.02	-0.04	39.1	21.8	2.02 2.7 2.8
процес	6.6	6.2	-0.09	-0.04	59	10.8	2.02 2.7 0.4
результат	7.6	8.5	-0.16	0	68.1	6	2.02 2.7 0.9

ЛК-Я	6.1	6.8	-0.05	-0.04	76.4	16.8	2.02 2.7 0.7
ЛК-життя	6.5	7	-0.03	-0.02	53	67	2.02 2.7 0.5

Згідно отриманих даних виходить, що зона значущості присутня лише по одній орієнтації- мети життя, дівчата мають більшу схильність до формування даної орієнтації, аніж юнаки. Отримані дані пов'язані специфікою формування смисложиттєвих орієнтацій у юнаків та дівчат.

Юнаки мають більш виражену орієнтацію, чітка сформована мета і намагання як умова найменше втрати часу на її досягнення, активність проявляється тільки у досягненні поставленої мети.

Таблиця 2.7.5

Розподіл середніх показників 3 і 4 курсу по тесту змістовних життєвих орієнтацій (СЖО)адаптація Д.А. Леонтєва.

Орієнтації	3 курс	4 курс
Мети життя	7.8	8.6
Процес	6.2	6.9
Результат	7.2	7.8

ЛК-Я	5.6	6.2
ЛК-життя	5.3	5.9

Згідно даної діаграми виходить, що у 3 – го курсу найбільш розвинена орієнтація на мети життя, і у 4 –го курсу, це позначається становленням студента, як професіонала, формування цілей у діяльності та житті, тенденція до сформованої професійної ідентичності, розвиток самостійності, аналізу своїх можливостей, прояву активності та зацікавленості у досягненні успіху в обраній професії.

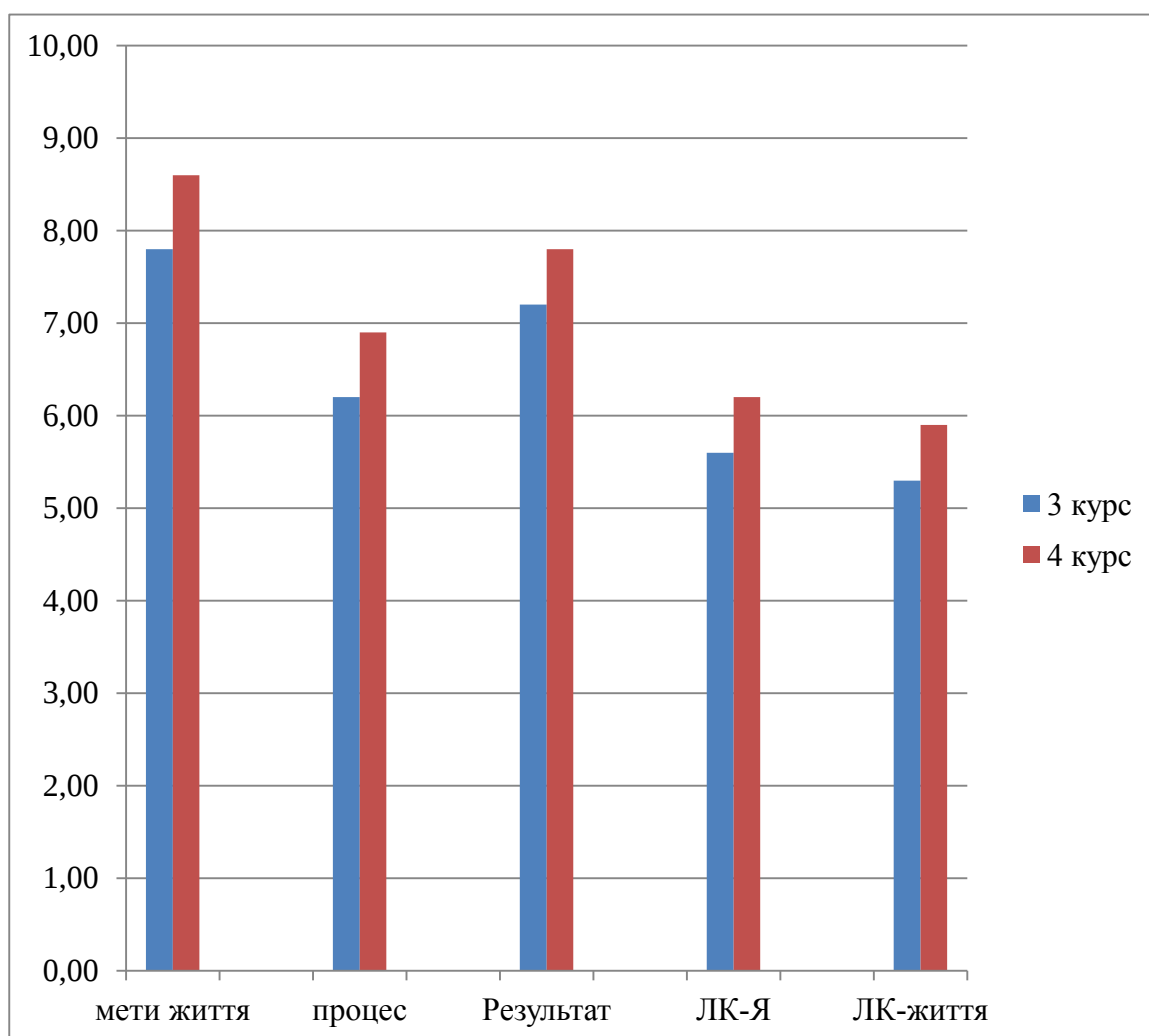

Рис 2.7.5 Розподіл середніх показників 3 і 4 курсу по тесту змістовних життєвих орієнтацій (СЖО)адаптація Д.А. Леонтєва.

Згідно отриманих даних виходить, що 4 – му курсу характерна орієнтація на життєві цілі, які виражаються у плануванні та бажанні досягти результатів в навчальній діяльності, також високі показники були отримані по орієнтації на результат, спрямування своїх сил та активності на досягненні поставленої мети;

2.4 Кореляційний аналіз

Таблиця 2.8.1

Кореляційні взаємозв'язки мотиваційної сфери, професійної ідентичності студентів- психологів.

Мотиви	Шкали	3 курс t	4 курс $t_{кр. \alpha}$
--------	-------	------------	-------------------------

придбання знань	Активна позиція	0.59<1.658	1.74=1.684
оволодіння професією	Пасивна позиція	1.73= 1.658	0.2733<1.684
отримання диплому	Позитивні емоції	1.79 = 1.658	1.88 =1.684

Обчислити коефіцієнт кореляції можна за наступними формулами:

$$R_{x,y} = \frac{\text{cov}(X,Y)}{\sigma_x \sigma_y} \quad (1.1), \quad \text{де:}$$

$\text{cov}(X,Y)$ - ковариация случайных величин X и Y

$$\sigma_x^2 = \frac{1}{n} \sum_{k=1}^n (x_k - M_x)^2, \quad \sigma_y^2 = \frac{1}{n} \sum_{k=1}^n (y_k - M_y)^2 \quad (1.2), \quad \text{- оцнки дисперсій}$$

випадкові величини X і Y.

$$M_x = \frac{1}{n} \sum_{k=1}^n x_k, \quad M_y = \frac{1}{n} \sum_{k=1}^n y_k \quad (1.3), \quad \text{- оцінки математичного очікування}$$

випадкових величин X і Y

Перевіряємо значимість коефіцієнта кореляції (перевіряємо гіпотезу залежності).

Оскільки оцінка коефіцієнта кореляції обчислена на кінцевій вибірці, і тому може відхилятися від свого генерального значення, необхідно перевірити значимість коефіцієнта кореляції. Перевірка проводиться за допомогою t-критерію:

Зіставши дані методики Ільїної яка спрямована на виявлення найбільш характерних мотивів навчальної діяльності та опитувальника Родигіної спрямованої на визначення професійної ідентичності студентів.

Згідно даної таблиці виходить, що існує взаємозв'язок між мотивом придбання знань та активної позиції щодо отриманої професії, тобто такі студенти в навчальній діяльності проявляють себе, як активні, зацікавлені в накопиченні знань, цікавляться особливостями обраної професії, знаходять додаткову інформацію, постійно готуються до семінарів, задають додаткові питання, цікавляться практичною специфікою вирішення конкретних питань.

Мотив оволодіння професією на даний момент в даних групах досліджуваних займає пасивну позицію, пов'язано з формуванням професійної ідентичності у 3 – го курсу, та закінченням навчання у 4 – го, уся діяльність спрямована на написання дипломної роботи, тобто на першому місці більш виражені мотиви навчальної діяльності, аніж професійного становлення.

Існує взаємозв'язок між мотивом отримання диплому та позитивних емоцій, це певний етап становлення студента, як професіонала, написання дипломної роботи та її захист характеризується отриманням диплому, при цьому студенти вважають отримання диплому – одним з найбільш позитивних моментів, які пов'язані з навчальною діяльністю, диплом дозволяє вирішувати, які наступні кроки зробить студент в своєму професійному становленні, вирішує куди поступати далі вчитися, чи підти працювати.

Таким чином встановлено, що існує взаємозв'язок між методикою Ільїної та опитувальником Родигіної.

Висновки до II. розділу

В емпіричній частині проводилося дослідження розвитку і взаємозв'язку мотиваційної спрямованості і професійної ідентичності студентів – психологів.

Базою дослідження був обран ДГУ, для дослідження було обрано студентів психологічного факультету

Контингент випробуваних складається з 2 – х груп досліджуваних: 1 група- 3 курс, кількість – 35, вік від 19 – 20 років.

2 група 4 курс – 45 чоловік, вік від 20 – 22 років.

Для дослідження були підібрані такі методики: Методика вивчення мотивації навчання у ВНЗ Т.І. Ільїної; Методика вивчення статусів професійної ідентичності; Опитувальник професійної ідентичності студентів - майбутніх психологів; Методика діагностики структури мотиваційної системи Е.Мільмана; Орієнтаційних стилі професійно-діяльнісна спілкування; Методика для діагностики учбової мотивації студентів (А. А. Реан і В.А.Якунін, модифікація Н.Ц.Бадмаєвої); Тест змістовних життєвих орієнтацій (СЖО)адаптація Д.А. Леонтьєва.

Для підрахунку результатів було застосовані такі методи математичної статистики: дисперсія, критерій Стюдента, кореляція.

Спираючись на результати емпіричного дослідження,можемо зробити такі висновки;

Найбільш розвинутий мотив на отримання диплому та придбання знань, характеризує діяльність студента більш спрямовану на отримання диплому, зниження активності;

Виявлена тенденція до формування робочої спрямованості у обох груп досліджуваних;

Більш характерна орієнтація на результат, тобто отримання диплому;

Найбільш розвинені мотиви навчально – пізнавальної діяльності, професійні мотиви у обох груп досліджуваних;

Виявлена тенденція до формування позитивного ставлення до отриманої професії і активна позиція у 4 – го курсу, у 3 – го більш пасивна позиція та позитивне ставлення;

У 3 – го курсу визначено, що статуси професійної ідентичності мають двоякий характер – найбільш розвинена невизначена і тенденція до становленні сформованої професійної ідентичності,

У 4 – го курсу чітка тенденція до формування сформованої професійної ідентичності, характеризується чіткою позицією до обраної професії;

Найбільш розвинена орієнтація на життєві цілі і результат у обох груп досліджуваних.

Проведений кореляційний аналіз між методиками Ільїної і Родигіної, дозволив встановити кореляційний взаємозв'язок між мотиваційними спрямованості і професійної ідентичності,

По таким шкалам Активна позиція – отримання знань, це означає, що такі студенти в навчальній діяльності проявляють себе, як активні, зацікавлені в накопиченні знань, цікавляться особливостями обраної професії, знаходять додаткову інформацію, постійно готуються до семінарів, задають додаткові питання, цікавляться практичною специфікою вирішення конкретних питань. Пасивна позиція – оволодіння професією пов'язано з формуванням професійної ідентичності у 3 – го курсу, та закінченням навчання у 4 – го, уся діяльність спрямована на написання дипломної роботи, тобто на першому місці більш виражені мотиви навчальної діяльності, аніж професійного становлення. Позитивні емоції - отримання диплому - студенти вважають отримання диплому – одним з найбільш позитивних моментів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проаналізувавши теоретичну та емпіричну частину можливо зробити наступні висновки:

1. **Мотиваційна спрямованість** може змінюватися в процесі навчання під впливом різноманітних факторів та сприяти розвитку професійної направленості та визначеності у подальшій учбової діяльності.

У студентів- психологів більш розвинута схильність до формування здатності аналізувати, встановлювати логічні зв'язки, самостійно врегульовувати мотиваційні направленості усвідомлюючи потребу в досягненні мети.

Також залежить від особливостей мотиваційних напрямків, учбова діяльність, суспільство, формування професійної компетенції, соціальна значимість, досягнення цілей; внутрішня мотивування- складні внутрішні процеси, які впливають на процес становлення мотивації, потреби, бажання.

Професійна ідентичність - багатовимірний і інтеграційний психологічний феномен, що забезпечує людині цілісність, тотожність і визначеність, розвивається в ході професійного навчання в просторі процесів самовизначення, самоорганізації і персоналізації, а також обумовлюється розвитком рефлексії. Свою роль в становленні професійної ідентичності грають суб'єктивні очікування і можливості соціальних перспектив, а також визнання суб'єкта оточенням в якості професіонала, що сприяє затвердженню професійної ідентичності:

2 **Професійна ідентичність студента** - ця єдність уявлень про саме собі, емоційних переживань і усвідомленої активності, пов'язаних з придбанням професії, на основі якого з'являється почуття тотожності з самим собою як майбутнім фахівцем. Система уявлень про саме собі у рамках професійної ідентичності студента містить уявлення про себе як про майбутнього фахівця, (що належить до певної професійної групи), про свої професійні і учбово-професійні цілі, про своїх можливості по реалізації цих

цілей. Типологія траєкторій професійного розвитку майбутніх психологів в освітньому просторі ВНЗ : 1) цілеспрямована , 2) різнобічно-активна; 3) учбово-орієнтована; 4) траєкторія поступового "знаходження себе" в професії; 5) різнобічно поверхнева; 6) траєкторія переважної самореалізації за межами професійної освіти; 7) дифузна. Модель, становлення і розвитку професійної суб'єктності майбутніх психологів в освітньому просторі ВНЗ, включає блоки: цільовий, детермінаційний , суб'єктний, процесуальний, результативний, - дозволяє забезпечити результативну підготовку майбутніх психологів з урахуванням регіонального запиту.

3 Мотиваційна спрямованість і професійна ідентичність взаємодіють між собою, впливаючи на рівень активності, зацікавленості, професійного самовизначення, має більш зовнішній характер, непостійність і еластичність дозволяє скорегувати та направити розвиток у потрібному напрямку, певна криза у формуванні професійної ідентичності характеризується низькою мотивацією, незацікавленістю до обраної професії, аналіз своїх можливостей, проходячи цю кризу студент формує чітку позицію до професії, намагається знайти себе в професії.

4 Емпіричне дослідження встановило, що в обох груп досліджуваних розвинут мотив до отримання диплому; мотиви навчально – пізнавальної та професійної сфери; робоча спрямованість, орієнтація на результат у вигляді диплому, сесії; для 3 – го курсу притаманна невизначена професійна ідентичність, та тенденція до сформованої професійної ідентичності; для 4 – го курсу притаманна сформована професійна ідентичність; для 3- го курсу характерна більш пасивна позиція та позитивне ставлення щодо отриманої професії; для 4 – го курсу притаманне позитвне ставлення та активна позиція. Для обох груп досліджуваних характерна орієнтація на життєві цілі. Проведений кореляційний аналіз встанов, що існує взаємозв'язок між професійною ідентичністю та мотиваційною спрямованістю у студентів-психологів, гіпотеза підтвердилась.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Антоненко Т. В. Психологія ціннісно-смислової сфери особистості: монографія. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2017. С. 226–228.
2. Антонова Н. В. Ціннісні орієнтації особистості студента: теоретико-методологічний аспект : автореф. дис. ... канд. психол. наук. К. 2005. 20 с.
3. Бабенко Ю. А. Ціннісні орієнтації сучасної української молоді: за результатами дослідження. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2014. № 2. С. 76-81.
4. Баранівський В. В. Ціннісно-смисловий розвиток особистості молоді в умовах вищого навчального закладу : дис. ... д-ра психол. наук. К. 2018. 450 с.
5. Бикова С., Чистяков А. Ціннісно-смислова сфера особистості. К.: ВД "Професіонал". 2019. 304 с.
6. Бикова С. В., Чистяков А. Психологічні особливості ціннісно-смислової сфери кар'єрної спрямованості особистості. URL: <http://surl.li/caenz> (дата звернення 19.09.2023).
7. Бліхар М. О. Життєва орієнтація особистості: теоретико-методологічні аспекти / М. О. Бліхар. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. 2002. 288 с.
8. Бліхар М. П. Ціннісні орієнтації студентської молоді України: соціологічний аналіз проблеми. Вісник Львівського університету. Львів. 2011. Вип. 5. С. 116–125. (Серія «Соціологічна»).
9. Бліхар М. П. Ціннісні орієнтації студентської молоді України: соціологічний аналіз проблеми. Вісник Львівського університету. Львів. 2011. Вип. 5. С. 116–125. (Серія «Соціологічна»).
10. Бліхар М. Психологія особистості. К.: Академія. 1996. 320 с.
11. Бліхар М. Ціннісна система молоді України: сучасний стан та тенденції розвитку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Психологічні науки. К. 2022. Вип. 11. С. 25-35.

12. Бліхар М. Ціннісні орієнтації особистості: соціологічний аспект. К.: Либідь. 2005. 216 с.
13. Бліхар М. Ціннісні орієнтації студентської молоді України: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Бліхар Марина Володимирівна. К. 2018. 200 с.
14. Бутківська Т. В. Соціалізація особистості: теоретико-методологічні аспекти: монографія / Т. В. Бутківська. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 232 с.
15. Василюк Ф. Е. Психология переживания: Анализ преодоления критических ситуаций. М.: Изд-во Моск. ун-та. 1984. 200 с.
16. Воропаєва В. І. Трансформація ціннісних орієнтацій молоді у кризовому соціумі: дис. ... канд. філос. наук. К. 2009. 257 с.
17. Гаврилюк В. В., Трикоз Н. П. Цінності як об'єктивно-суб'єктивні явища. // Філософські науки. 2012. № 3. С. 5-12.
18. Гіровська І. В. Життєві цінності особистості : теоретико-методологічні та прикладні аспекти : монографія / І. В. Гіровська. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2017. 344 с.
19. Горбань О. В., Купрій Т. О., Овсянкіна Л. В. Ціннісні орієнтації молоді України: соціокультурний аспект : монографія. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. 2017. 200 с.
20. Долинська Л. В., Максимчук Н. М. Ціннісні орієнтації особистості: соціологічний аспект. К.: Либідь. 2005. 216 с.
21. Зазимко О. М. Індивідуальні особливості системи цінностей особистості студента : автореф. дис. ... канд. психол. наук. К. 2008. 20 с.
22. Зазимко О. Формування життєвих цінностей у юнацькому віці: психологічні особливості. Актуальні проблеми психології. Вісник КНТЕУ 2012. № 4. С. 89-104. URL:<http://visnik.knute.edu.ua/files/2012/04/9.pdf> (дата звернення 11.10.2023).
23. Кавалеров А. А. Цінність у соціокультурній трансформації: монографія. А. А. Кавалеров. Одеса, 2001. 224 с.

24. Кадікова Т. А. Особливості динаміки ціннісних орієнтацій студентів-психологів у процесі навчання у ЗВО : дис. ... канд. психол. наук. – К. 2015. 210 с.

25. Кісіль М. І., Коханчук С. В., Супрун О. Є. Основи педагогіки: підручник / М. І. Кісіль, С. В. Коханчук, О. Є. Супрун. К. : ВПЦ «Київський університет». 2019. 384 с.

26. Козлова І. С. Психологія ранньої юності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Академвидав. 2005. 288 с.

27. Косянчук С. В., Васьківська Г. О. Формування ціннісно-сміслових орієнтацій учнів старшої школи засобами змісту сучасного підручника, Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць. Київ : Пед. Думка. 2011. Вип. 11. 800 с. С. 107–120.

URL:<http://ipvid.org.ua/upload/iblock/731/73156b2243c6c967f0d564f97a065d5e.pdf> (дата звернення 19.09.2023).

28. Кузьмінська Г. С. Ціннісні орієнтації особистості: теоретико-методологічний аспект. Психологічний часопис. К. 2010. № 3. С. 16-25.

29. Кучмагра С. В., Варбан М. П. Цінності сучасної молоді : монографія. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. 2017. 256 с.

30. Лісовський В. В. Соціологія молоді: Навч. посіб. / В. В. Лісовський. К. : Вища шк. 1990. 192 с.

31. Мельник С. А. Основи філософії: Підручник. Київ: Академвидав. 2008. 448 с. (С. 119-120).

32. Мельник С. А. Основи філософії: Підручник. Київ: Академвидав. 2008. 448 с. (С. 122-123).

33. Молодь України: Соціально-демографічний і соціально-психологічний портрет: Монографія / За ред. Л. М. Коберник. К. : Ін-т соціології НАН України. 2017. 396 с.

34. Москаленко О. А. Психологія розвитку ціннісно-сміислової сфери особистості: [монографія]. К.: Нілан-ЛТД. 2007. 232 с.

35. Носенко Е. Л., Фролова Н. В. Трансформація ціннісних орієнтацій молоді на етапі розвитку суспільства (Психологічний аспект). Дніпропетровськ. 1999. 168 с.

36. Очеретяний А. В. Життєві цінності студентів як суб'єктивна реальність : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / А. В. Очеретяний. К. 2012. 200 с.

37. Очеретяний А. М. Ціннісні орієнтації студентів закладів вищої освіти України: монографія. К. : Центр учбової літератури. 2018. 160 с.

38. Очеретяний А. О. Життєві цінності студентської молоді: теоретико-методологічні та прикладні аспекти : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / А. О. Очеретяний ; Національний університет "Львівська політехніка". Львів. 2017. 192 с.

39. Очеретяний А. Трансформація життєвих цінностей українських та американських студентів у XXI столітті. Нова педагогічна думка. 2019. № 4 (100) С. 7-10. URL: <http://roippro.org.ua/upload/documents/statti/100/3.pdf> (дата звернення 19.09.2023).

40. Очеретяний А. В. Формування життєвих цінностей у студентів вищих навчальних закладів США та України: дис. докт. філософі: 011 «Освітні, педагогічні науки» / ДВНЗ «Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини»; наук. кер. Кочубей Т. Д. Умань. 2020. 317 с. URL: <http://surl.li/cadyz> (дата звернення 19.05.2022).

41. Пезешкіан Н. Психологія взаємин: [пер. з нім.]. К.: Основи. 1993. 320 с.

42. Петінова О. В. Ціннісні орієнтації особистості : теоретико-методологічні та прикладні аспекти : монографія / О. В. Петінова. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2017. 344 с.

43. Подольская Е. А. Ціннісні орієнтації та проблема активності особистості. Харків: Вид-во «Основа» при ХТУ. 1991. 164 с.

44. Психологія особистості: Підручник / За ред. О. В. Киричука, В. О. Роменця. Київ: Либідь. 2012. 432 с. (С. 125-126).

45. Романюк Л. В. Ціннісні орієнтації особистості студента: чинники формування та розвитку : автореф. дис. ... канд. психол. наук. К. 2006. 22 с.
46. Романюк Л. В. Особливості розвитку ціннісно-смислової сфери особистості студентів раннього дорослого віку: [монографія]. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2021. 224 с.
47. Роттер Дж. 2011. Теорія соціального навчання. Київ: Основи.
48. Скрипник В. В. Психологія особистості: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Академвидав. 2005. 368 с.
49. Сокур'янська Л. М. Ціннісні орієнтації особистості студента: динаміка та механізми формування : автореф. дис. ... канд. психол. наук. К. 2007. 24 с.
50. Сопів В. Ф., Карпушина Л. В. Морфологічний тест життєвих цінностей МТЖЦ. Діагностика життєвих цінностей особистості. 2002. URL: <http://um.co.ua/6/6-12/6-121239.html> (дата звернення 10.010.2023).
51. Сопівник Р. Психологія особистості. Київ: Вища школа. 2000. 368 с.
52. Сосніхіна С. В. Ціннісно-смилова сфера студентів, які перебувають у шлюбі, неофіційному шлюбі та не перебувають у шлюбі : автореф. дис. ... канд. психол. наук. К. 2019. 20 с.
53. Сосніхіна С. Є. Структура ціннісно-смислової сфери студентів з різним сімейним статусом : дис. канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / ДВНЗ «Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди; наук. кер. Дорожко І. І. Харків, 2017. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/2018/09/dis_Sosnikhina.pdf (дата звернення 19.10.2023)
54. Сосніхіна С. І. Філософська антропологія. К.: ВД «Професіонал». 2017. 304 с.
55. Сосніхіна С. В. Формування ціннісно-смислової сфери особистості студентів: [монографія]. К.: НУЦП імені М. П. Драгоманова. 2018. 264 с.

56. Томас У. І., Знанецкий Ф. Значення понять "соціальна позиція" та "соціальна роль" // Американська соціологічна думка: Хрестоматія. К.: Либідь. 2002. С. 235-242.

57. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.метод. посіб. / О. Л. Туриніна. Київ : ДП "Вид. дім "Персонал". 2018. 206 с. Бібліогр.: с. 199–205.

58. Федоренко А. А. Ціннісно-смісловий розвиток особистості в студентському віці: теоретико-методологічні аспекти : автореф. дис. ... канд. психол. наук. К. 2009. 20 с.

59. Целякова О. М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2009. Вип. 38. С. 222-233. URL: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/VISNIK_38_22.pdf (дата звернення 19.10.2023).

60. Швальб У. Теорія цінностей: історизм і сучасність // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. К. 2005. № 1. С. 22-29.

61. Шварц С. 2009. Теорія базисних людських цінностей: основи та емпірична перевірка. Психологічний журнал. 30(5). С. 3-23.

62. Шевченко О. М. Психологія розвитку особистості в підлітковому і юнацькому віці: Навч. посіб. К. : Знання. 2008. 288 с.

63. Ядов В. А. Социологическое исследование. Методология, программа, методы. М.: Наука. 1987. 239 с.

64. Яремчук Н. В. Ціннісні орієнтації особистості в контексті соціокультурних змін // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Психологія. 2022. Випуск 26. С. 110-120.

65. Яремчук Н. В. Ціннісні орієнтації особистості та їх вплив на психічний стан // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Психологія. 2021. Випуск 25. С. 115-125.

66. Ярошенко В. М. Ціннісні орієнтації особистості: методологія, теорія, практика: монографія. К.: ВД «Професіонал». 2015. 400 с.

67. Abraham H. Maslow. *Toward a Psychology of Being*. Litton Education Publishing. 1968 240 p. Bilsky W., & Schwartz S. S. Values and Personality. *European Journal of Personality*. 1994. № 8(3). P. 163–181.

68. Kerr Clark. *The Great Transformation in Higher Education, 1960-1980*. Albany, New York: State University of New York Press, 1991. 383 p.

69. Rokeach M. Basic value orientations serve not only as independent variables. *The Nature of Human Values*. New York: Free Press. 1973. PP. 123-124.

70. Victor E. Frankl. *The Will to Meaning: Foundations and Applications of Logotherapy*. New York. NY: New American Library. 1988. 198 p.